

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ŠPANĚLŠTÍ MANAŽEŘI
V SOUČASNÉ ČESKÉ REPUBLICCE**

K otázce adaptace specifické národnostní menšiny.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

obor: Studium humanitní vzdělanosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE:

ŠPANĚLŠTÍ MANAŽEŘI

V SOUČASNÉ ČESKÉ REPUBLICCE

K otázce adaptace specifické národnostní menšiny.

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Blanka Soukupová, CSc.

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

Datum odevzdání: 16. 2. 2007

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 16.2.2007

.....

Kateřina Sečková

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi při vzniku této práce pomáhali a podporovali mě. Za trpělivost a podnětné připomínky při vedení práce bych chtěla poděkovat PhDr. Blance Soukupové, CSc. a za ochotu a čas, který mi věnovali při konzultaci odborných témat, PhDr. Simoně Binkové, CSc. a PhDr. Václavu Soukupovi, CSc. V neposlední řadě můj velký dík patří všem španělským manažerům, kteří se účastnili výzkumu, neboť bez jejich spolupráce by tato esej nevznikla.

OBSAH

kapitola	strana
1. ÚVOD: CÍL, VZOREK, METODOLOGIE A HYPOTÉZY VÝZKUMU	1
1.1 Cíl	1
1.2 Vzorek	2
1.3 Metodologie	3
1.4 Průběh výzkumu	5
1.5 Hypotézy	10
2. ČESKO(SLOVENSKO)-ŠPANĚLSKÉ KONTAKTY V HISTORII. STRUČNÝ NÁSTIN NA ZÁKLADĚ ODBORNÉ LITERATURY A PRAMENŮ	11
2.1 Česko(slovensko)-španělské vztahy od jejich počátku do vzniku Československé republiky	11
2.2 Česko(slovensko)-španělské vztahy od vzniku Československé republiky do roku 1989	15
2.3 Česko(slovensko)-španělské vztahy po roce 1989	16
3. CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO ŠPANĚLSKA, VÝCHOZÍ ZEMĚ RESPONDENTŮ	17
3.1 Stručná charakteristika soudobého Španělska	17
3.2 Charakteristika místa původu jednotlivých respondentů	18
3.2.1 Barcelona (Katalánsko)	19
3.2.2 León (Kastilie - León)	19
3.2.3 Lleida (Katalánsko)	20
3.2.4 Madrid (Autonomní oblast Madrid)	20
3.2.5 Palma de Mallorca (Baleárské ostrovy)	20
3.2.6 Sevilla (Andalusie)	20
3.2.7 Toledo (Kastilie - La Mancha)	21
3.2.8 Valencie (Valencie)	21
3.2.9 Vigo (Galicie)	21
3.3 Česko-španělské vztahy po roce 1989	22
3.3.1 Státní instituce působící v České republice a ve Španělsku	22
3.3.2 Češi ve Španělsku a Španělé v České republice	22
3.3.3 Politické styky a mezinárodní smlouvy	23
3.3.4 Vzájemné obchodní styky	23
3.3.4.1 Export do Španělska	23
3.3.4.2 Import ze Španělska	24

kapitola	strana
3.3.4.3 Španělské firmy v České republice	24
3.3.4.4 České firmy ve Španělsku	24
3.3.4.5 Cestovní ruch	25
3.3.5 Vzdělání	25
3.3.6 Kultura	25
3.3.7 Umění	26
3.3.8 Sport	27
3.3.9 Gastronomie	27
3.3.10 Další zajímavosti	27
4. K OTÁZCE ADAPTACE SPECIFICKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY	28
4.1 Předpoklady k adaptaci	28
4.1.1 Motiv příjezdu	28
4.1.2 Výchozí znalosti a stereotypy o České republice (Československu)	30
4.1.3 Znalost českého jazyka před (pracovním) příjezdem	33
4.1.4 Český jazyk jako jediný dorozumívací prostředek?	34
4.1.5 Ochota poznávat Českou republiku	37
4.1.6 Znalost české kultury a historie	39
4.1.7 Stereotypy České republiky dnes	42
4.1.8 Výjimečnosti hostitelské a výchozí země, které respondenti postrádají	44
4.2 K vlastnímu adaptačnímu procesu	49
4.2.1 Kulturní šok	49
4.2.1.1 První dojmy z České republiky	49
4.2.2 Proces vyrovnávání se s kulturním šokem	51
4.2.2.1 Adaptace na klimatické podmínky	51
4.2.2.2 Česká strava	52
4.2.2.3 Vyrovnávání se s materiálními podmínkami (bytový standard)	54
4.2.2.4 Češi a Češky očima specifické menšiny	57
4.2.2.4.3 Vztahy mezi českým mužem a českou ženou	57
4.2.2.4.4 Česká partnerka a český partner	59
4.2.2.5 Adaptace na nové pracovní podmínky	60
4.2.2.5.1 Češi jako zaměstnanci	60
4.2.2.5.2 Vnímání času z perspektivy španělského manažera	64
4.2.2.6 Přátelský kruh jako prostředek adaptace	65
4.2.2.7 Trávení volného času	67
4.2.2.7 Prožívání svátečnosti a oslav	68
4.2.2.8 Komunikace s domovem	69

kapitola	strana
4.2.2.9 Informovanost o dění v rodné zemi	71
4.2.3 Vnímání České republiky z perspektivy domova	71
5. ZÁVĚR: ADAPTACE ŠPANĚLSKÉHO MANAGEMENTU V ČESKÉ REPUBLICE - OSOBITÝ TYP ADAPTACE?	76
SEZNAM VYBRANÉ LITERATURY A PRAMENŮ	79
PŘÍLOHA 1 - STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH RESPONDENTŮ	83
PŘÍLOHA 2 - MAPA ŠPANĚLSKA	91
PŘÍLOHA 3 - OKRUH OTÁZEK KLADENÝCH RESPONDENTŮM	92

1. ÚVOD: CÍL, VZOREK, METODOLOGIE A HYPOTÉZY VÝZKUMU

Téma této bakalářské eseje, jak je definováno v názvu práce, jsem zvolila z osobních i studijních důvodů. V následujících letech bych ráda pokračovala ve studiu etnologie a v budoucnu bych se chtěla věnovat zaměstnání v příslušné oblasti. Zároveň mne zaujal jeden z klíčových problémů současnosti, a to pracovní migrace. K zaměření na pracovní migraci přicházející právě ze Španělska mne vedl již dlouhodobý zájem o tuto kulturní oblast, který pramení především z mého pobytu v Madridu v letech 1990-1995.

1.1 Cíl

Problematika pracovní migrace patří k závažným tématům soudobé etnologie. Vedoucí skupiny pro migrační politiku (Migration Policy Group) v Bruselu, Jan Niessen, hovoří o migraci jako o „...integrální součástí dějin Evropy a důležitým rozměrem její dnešní reality.“¹ Od roku 1989 se migrační pohyby v České republice zintenzívnily. Ke zvýšení došlo především po stránce přistěhovalectví, což svědčí o tom, že Česká republika představovala pro imigranty příležitost pro zkvalitnění svého života.² Otázka migrace zasahuje do všech aspektů života společnosti. V rámci výzkumů pracovní migrace se zjišťuje její vliv a dopad na politickou, ekonomickou, kulturní, sociální, demografickou i geografickou stránku společnosti.

Po delší úvaze jsem dospěla k tomu, že s pojmy „adaptace“ a „integrace“ budu v této esejí pracovat dle pojetí Tatjany Šiškové.³ Tato autorka rozumí adaptaci: „Schopnost přizpůsobit se prostředí, v němž jedinec nebo druh žije.“⁴ A integraci pojímá jako „Včlenění jednotlivce nebo skupiny do nového prostředí nebo nových poměrů, a to bez proměny vlastní identity nebo ztráty specifčnosti.“⁵ V případě definice pojmu „národnostní menšina“ jsem zvolila vysvětlení britského profesora politologie a mezinárodních studií, Christophera Lorda, který ji pojímá následovně: „Národnostní

¹ NIESSEN, JAN. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000, s. 22.

² UHEREK, ZDENĚK. *Integrace cizinců z hlediska emického a etického*. 2005, s. 1. URL <http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef5b50bfa263ef/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf> (24.11.2006)

³ Ve společenských vědách existuje několik definic zmíněných pojmů. Hranice mezi nimi se občas překrývají a každý autor zpravidla mívá své vlastní pojetí těchto pojmů. Je však na místě zmínit, že pojem „adaptace“ vychází z přírodních věd. Václav Soukup adaptaci dělí na biologickou a kulturní, přičemž kulturní adaptaci rozumí: „Specificky lidský, nadbiologický způsob přetváření světa člověkem prostřednictvím výroby artefaktů, vytvářením sociokulturních regulativů a akumulací idejí.“ SOUKUP, VÁCLAV. *Dějiny antropologie : Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleontologie, sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum Press, 2004, s. 629. Zajímavé je také pojetí Zdeňka Uherka, který v případě integrace nehovoří o způsobu proměny identity migranta, ale integraci pojímá jako proces „včleňování do již existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu, vykazuje určitou míru koherence a chování jeho členů se řídí stanovenými pravidly.“ UHEREK, ZDENĚK. *Společenská integrace migračních skupin - základní pojmy a problémové okruhy*. 2003, s. 1. URL <http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=133197> (9.11.2006)

⁴ ŠIŠKOVÁ, TATJANA. *Výchova k toleranci a proti rasismu : sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance; informace o národnostních menšinách; hry a cvičení pro žáky a studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 197.

⁵ Tamtéž, s. 198.

menšina může být definována jako skupina obyvatelstva, která jako celek nepřijímá za svou „národní identitu“ státu, v němž žije.“⁶

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit problémy specifické národnostní menšiny spojené s adaptačním procesem v závislosti na:

1. výchozím stereotypu a znalosti hostitelské země
2. osobnosti respondenta a jeho původu (regionálním a sociálním)
3. ambicích spjatých s pobytem v České republice.

Jako specifická národnostní menšina byla vybrána menšina španělská žijící v současné České republice. V jejím rámci byla zvolena určitá skupina, a to konkrétně manažeři⁷, kteří odpovídají určitému typu individuální, dobrovolné a mnohdy dočasné a nesezónní⁸ pracovní migrace.⁹

1.2 Vzorek

Španělé v České republice představují nepočtenou¹⁰ menšinu soustředěnou především v hlavním městě¹¹. Výzkumu se účastnilo patnáct respondentů a jedna respondentka španělské národnosti žijící v České republice. Z celkového počtu jich čtrnáct žilo v Praze (přičemž z Madridu pochází čtyři respondenti, z Katalánska tři respondenti, z Valencie dva respondenti a dále pak z Baleárských ostrovů, Galicie, Kastálie-León, Kastálie-La Mancha a Andalusie po jednom respondentovi¹²), jeden v Brně (původem z Katalánska) a jeden ve Znojmě (pocházející z Madridu).¹³ Svobodných respondentů bylo osm (dva měli španělského partnera, dva českého partnera a čtyři byli bez /stálého/ partnera) a ženatých respondentů bylo také osm (čtyři s Češkou, tři se Španělkou a jeden s Polkou).

⁶ LORD, CHRISTOPHER. *Národnostní menšiny v Evropě a ve světě : Politické otázky*. In: GABAL, IVAN . [A KOL.] *Etnické menšiny ve střední Evropě : konflikt nebo integrace*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 25.

⁷ V případě tohoto výzkumu označením „manažer“ rozumím pracovníka buď na řídicí pozici (ředitel či jednatel větší společnosti, pobočky větší společnosti nebo vlastní firmy) anebo na pozici zaměstnance vykonávajícího odbornou práci, v rámci které dohlíží a organizuje či řídí práci týmu či dalších zaměstnanců.

⁸ Jedná se o jeden z druhů migrace dle antropoložky Nancie Gonzalez, která jich rozlišuje celkem pět: „sezónní“, „dočasná a nesezónní“, „fluktující“ (recurrent), „kontinuální“ a „permanentní“. GONZALEZ, NANCIE. *Family Organization in Five Types of Migratory Wage Labor*. In: *American Anthropologist*, vyd. 63, č. 6, 1961, str. 1278. Caroline Brettel poukazuje na to, že Nancie Gonzalez tuto typologii rozšířila a přidala šestou kategorii: „migrace z konfliktních zemí“. BRETTELL, CAROLINE B. HOLLIFIELD, JAMES F. *Migration Theory : Talking Across Disciplines*. New York: Routledge, 2000, s. 99.

⁹ Údaje o sociální a profesní skladbě Španělů žijících v České republice se mi nepodařilo získat ani z odborné literatury, ani na Španělském velvyslanectví, neboť tyto informace jsou dle konzulárního oddělení přísně tajné. Španělská rezidentka nemá povinnost se na velvyslanectví registrovat, ačkoliv tak mnoho z nich činí. Dle rozhovoru z 10.11.2006 s jednou pracovnící velvyslanectví, která si nepřála být jmenována, je procento Španělů přichozících do České republiky z obchodních důvodů mnohem nižší než u jiných skupin (například studentů).

¹⁰ Dle údajů Českého statistického úřadu žilo k 30.6.2006 v České republice 324 Španělů (110 žen a 214 mužů, z nichž 172 má trvalý pobyt a 152 udává ostatní typy pobytu). Pro více informací viz URL: <[http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ACABA6D9DCFD8DB4C125717E004E3B44/\\$File/c01a90t.xls](http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ACABA6D9DCFD8DB4C125717E004E3B44/$File/c01a90t.xls)> (14.1.2007).

¹¹ Dle seznamu česko-španělských firem Španělské obchodní kanceláře z 16. července 2004 se většina registrovaných společností nachází v Praze a ve větších městech. Do Prahy se jich soustředilo 54%, do větších měst (např. Brno, České Budějovice, Plzeň, Olomouc, Ostrava, Pardubice a Jablonec nad Nisou) 19% a zbylých 27% do na menších měst a vesnic.

¹² Místem původu se nerozumí místo narození, ale místo, kde bydleli převážnou část svého života. Někteří respondenti ač se narodili na určitém místě, strávili dospívání na jiném místě a sami hovořili o tom, že cítí, že více patří tam či jinam. Častokrát se jedná o autonomní oblast, v níž žili, než se přestěhovali do České republiky.

¹³ O podobnosti či rozdíly v odpovědích respondentů bydlících v Praze a mimo Prahu zachycuje kapitola 4.

Průměrný věk respondentů byl přibližně třicet pět let.¹⁴ Pro lepší přehlednost byli při vyhodnocování výzkumu respondenti rozděleni do dvou skupin podle délky pobytu (v minulosti a představy do budoucnosti):

- **skupinu I.** - představují ti, kteří v České republice žijí dlouhodobě, svoji budoucnost zde vnímají „natrvalo“; toto rozhodnutí je častokrát dáno tím, že se jim pracovně daří (tři z nich mají v České republice vlastní firmu, dva pracují na vedoucí pozici české pobočky španělské společnosti a další dva na významné pozici španělské společnosti) a že v České republice mají manželku a rodinu (tři z nich jsou ženatí s Češkou). Do této skupiny bylo zařazeno sedm respondentů, přičemž dva z nich jsou středního věku a pět mladšího věku.
- **skupinu II.**¹⁵ - tvoří ti, jež svůj pobyt v České republice vnímají z krátkodobého hlediska (většinou se jedná o dva až čtyři roky), představuje pro ně určitou přechodnou životní etapu, o které častokrát i ví, kdy skončí; zdejší pracovní úvazek pro ně mnohdy znamená jen další bod v jejich (bohatém) profesním životě (čtyři z nich pracují jako ředitelé české pobočky španělské společnosti, jeden z nich má vlastní firmu, tři zastávají manažerské pozice ve španělské společnosti a jeden v nadnárodní společnosti). Tuto skupinu představuje devět respondentů, z nichž jeden je středního věku (ženatý s Češkou) a osm je mladšího věku (dva mají českou přítelkyni).

Respondenty je možné také charakterizovat dle motivace příchodu: pak třináct respondentů přišlo do České republiky pouze z pracovních důvodů, dva respondenti zvážili pracovní a rodinné důvody a jeden respondent přišel z osobních důvodů. Zde je také nutno podotknout, že téměř všichni respondenti (až na dva) jsou vysokoškolsky vzdělaní.¹⁶

Podrobnější charakteristiku jednotlivých respondentů obsahuje příloha 1. Popis jejich oblastí původu se nachází v kapitole 3.2 a mapa Španělska (včetně zvýrazněných zmíněných oblastí) je umístěna v příloze 2.

1.3 Metodologie

K dosažení záměru práce bylo nutno provést vlastní terénní výzkum, ze kterého bych mohla čerpat základní pramenná data. Data jsem získala z více zdrojů. Pro sběr údajů jsem zvolila kvalitativní výzkum¹⁷, konkrétně jsem užíla metodu přímého polořizeného

¹⁴ Dle věku je možné respondenty rozdělit do věkových kategorií: a. 20-39 let - mladí (do této skupiny patří třináct respondentů), b. 40-60 let - střední věk (do této skupiny patří tři respondenti). Jedná se o věk respondentů v době, kdy se účastnili výzkumu. V některých případech mi respondent/ka nesdělil/a svůj přesný věk, ten však bylo možno vypočítat na základě údajů, které zazněly v rozhovoru, anebo bylo možné jej dohledat podle výpisu z obchodního rejstříku firmy na Informačním serveru českého soudnictví. URL< <http://portal.justice.cz>>

¹⁵ Poměrně náročné bylo zařadit do některé ze skupin respondenta N, neboť tento manažer vzhledem ke své práci neustále cestuje mezi Prahou a Barcelonou. Sám uvedl, že zhruba v intervalu týdne až 10 dnů se přestěhovává z jednoho města do druhého. Tento rytmus u něj trvá již několik let a respondent mi sdělil, že se v budoucnu zřejmě nebude měnit. Z toho důvodu jsem respondenta zařadila do kategorie respondentů, kteří vnímají svůj pobyt České republiky jako přechodný.

¹⁶ Na nejvyšší dosažený titul jsem se respondentů netázala, nicméně tři z nich mi v rámci rozhovoru sdělili, že působili jako pedagogové na vysoké škole (dva na české a jeden na španělské univerzitě).

¹⁷ Kvantitativní výzkum by se pro sběr potřebných údajů nehodil. Ačkoliv by byla vysoká reliabilita, tak by validita byla nízká.

rozhovoru¹⁸, jako doplňující metodu jsem si vybrala zúčastněného pozorování¹⁹ a data jsem také získala studiem různých článků zabývajících se adaptací španělských obyvatel na poměry v České republice.

Jelikož přímé částečně standardizované rozhovory představovaly hlavní metodu výzkumu, je jim věnována podkapitola 1.4. Ráda bych podotkla, že se nejednalo o longitudální výzkum; s jednotlivými respondenty jsem se sešla pouze v jednom období a nesledovala jsem tedy průběh jejich adaptace postupem času.

Co se týče přímého pozorování, domnívala jsem se, že se v přirozeném prostředí respondenta bych našla některé prvky, které by jeho odpověď mohly rozšířit, objasnit, podpořit či případně zpochybnit. Nicméně, kvůli podmínkám, za nichž se interview odehrávala (kavárna, kancelář respondenta či zasedací místnost), jsem byla nucena se na zúčastněné pozorování spolehnout spíše jako na doplňkovou metodu.²⁰ Přímé pozorování navíc vyžaduje delší období kontaktu s respondentem a jeho prostředím, což by v případě oslovených manažerů nebylo téměř vůbec možné.²¹

Jako další doplňkový pramen mi posloužily internetové stránky Českého rozhlasu (konkrétně rubrika „¡Hola! ¿Cómo estás?“ ve španělské sekci)²². Zde se nachází v textové a audio podobě rozhovory, v nichž se cizinci ze španělsky mluvících zemí dělí s posluchači o své zkušenosti a pocity z pobytu v České republice. V rámci těchto článků jsem našla i rozhovory s některými z mých respondentů. Informace z těchto rozhovorů jsem ve výzkumu užila pouze okrajově, neboť se většinou shodovaly s mnou získanými informacemi. Posloužily mi ve v případě, že jsem si chtěla ověřit nějakou informaci, která z mého rozhovoru s respondentem vyplynula nejasně.

V poslední fázi jsem užila metodu komparace - získané údaje jsem srovnala nejen mezi sebou, ale také s daty obsaženými v odborné literatuře (výzkumy zabývající se otázkou adaptace v případě pracovní migrace v Československu a České republice)²³ a s výsledky obdrženy na základě podobných výzkumů²⁴ adaptace cizinců z jiných států Evropské unie v současné České republice.

¹⁸ Kritéria částečně standardizovaného rozhovoru splňuje dle sociologa Hynka Jeřábka takový rozhovor, který je: „založen na předpokladu, že je možno získat stejnou informaci od různých skupin dotázaných rozdílně formulovanými otázkami kladenými navíc v některých případech i v rozdílném pořadí.“ JEŘÁBEK, HYNEK. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, s. 72. Jan Hendel tuto metodu definuje jako „rozhovor pomocí návodu“. HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 174.

¹⁹ „Zúčastněným pozorováním je možné popsat, co se děje, kdo nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč.“ HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 193.

²⁰ Podmínky výzkumu mi neumožnily se na tuto metodu spolehnout ani v jiné situaci. Velmi zřídka totiž probíhají výlety či společenské akce, kterých by se respondenti zúčastňovali a na nichž bych ji mohla použít.

²¹ Tamtéž, s. 50.

²² Viz URL <<http://www.radio.cz/es/actual/hola>>.

²³ Jedná se například o knihy: BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. [A KOL.] *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Sofis : Pastelka, 2005; NOVÝ, IVAN. SCHROLL-MACHL, SYLVIA. [A KOL.] *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999.

²⁴ Konkrétně se jedná o dva podobné výzkumy provedené v rámci bakalářské práce, které vedla etnoložka Blanka Soukupová: GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnostní menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003. a PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holand'ani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003.

1.4 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal po dobu dvou let, a to ve dvou etapách. Občas se mi sice podařilo domluvit s respondenty interview v průběhu roku, ale nakonec se rozhovory soustředily především do dvou období: srpen-září 2004 a březen 2006.

Pro zjištění zkoumaných jevů jsem respondentům kladla především otevřené otázky. Adaptační proces jsem studovala na základě následujících indikátorů:

- a) předpoklady k adaptaci (motivace k příchodu, jazyková vybavenost, přítomnost druhé osoby ulehčující adaptaci, výchozí stereotypy o České republice...)
- b) vlastní přístup k adaptaci (snaha poznat, vůle učit se a ochota přijmout „nové prvky“...)
- c) průběh adaptace (první dojmy a kulturní šok, názory na nové podmínky materiálního zázemí, zaměstnání, společenského okruhu...)

K zjištění těchto bodů jsem zvolila dotazy, které jsem rozdělila do deseti okruhů.²⁵ Před zahájením výzkumu proběhl s jedním respondentem sondážní rozhovor, na jehož základě jsem otázky mírně upravila a téměř stejnou baterii otázek jsem poté kladla všem manažerům.²⁶ Pokud na ně reagovali stručně, pak jsem se snažila o rozšíření odpovědi prostřednictvím doplňujících otázek. To byl jeden z důvodů, proč rozhovory neměly stejnou podobu a dotazy u všech respondentů nebyly kladeny přesně za sebou.²⁷ V průběhu výzkumu jsem otázky nedoplňovala, pouze jsem rozšířila ty z okruhu, co se respondent dozvěděl o České republice před příjezdem, zúžila jsem ty, které se týkaly svátečnosti, znalosti reálií a popisu domu či bytu a vypustila jsem ty, které zjišťovaly, zda se respondent setkal v české společnosti s xenofobním chováním.

Vzhledem k problematice této práce a výzkumu, byl výběr respondentů účelový.²⁸ Žádného z manažerů předtím, než se zúčastnil tohoto výzkumu, jsem neznala. Kontakty jsem získala takzvaným efektem „sněhové koule“.²⁹ Díky známosti mého strýce s jedním z respondentů jsem se seznámila s respondentem A, ten mi poskytl kontakt na další respondenty a ti mi posléze (většinou po skončení rozhovoru) doporučili další manažery.³⁰ Zpočátku výzkumu (červen 2004) mi velkou oporou byla také Španělská obchodní kancelář v Praze. Jejich přístup byl velmi příjemný a vstřícný. Dostala jsem k dispozici seznam česko-španělských firem, který obsahoval i kontakty na jednotlivé ředitele/jednatelé

²⁵ Viz příloha 3.

²⁶ Východiskem pro tyto otázky byla již osvědčená sada otázek kladená u podobných výzkumů v rámci bakalářských prací na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, které vedla Blanka Soukupová.

²⁷ Respondentům jsem se snažila navodit pocit příjemného neřízeného rozhovoru, otázky jsem tedy přizpůsobovala situaci a nekladla je v přesném pořadí. Měla jsem však s sebou osnovu výzkumu, kterou jsem se v případě potřeby konzultovala. Dle Hendla u kvalitativního výzkumu ani není žádoucí, aby otázky byly příliš strukturované a uzavřené, neboť právě v jejich otevřenosti a možnosti přizpůsobit se respondentovi spočívají výhody kvalitativního přístupu. HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 165-166.

²⁸ „Účelový výběr je založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat.“ DISMAN, MIROSLAV. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 112.

²⁹ „„Snowball Technique“ spočívá na výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.“ Tamtéž, s. 114.

³⁰ Respondenti se mi občas ochotně nabídli, že budou daného manažera dopředu informovat o tom, že jej budu kontaktovat.

firem.³¹ Tento seznam jsem použila pouze ve dvou případech, většinou mi totiž postačily kontakty, které mi poskytl některý z respondentů. Variantu vyhledávání firem na internetu a následné kontaktování španělských zaměstnanců jsem ne zvolila.

Celkem jsem oslovila dvacet možných respondentů, v konečné fázi však bylo uskutečněno rozhovorů šestnáct. Jeden oslovený manažer, který se zpočátku zdál být velmi vstřícným, účast na výzkumu po druhém zkontaktování (za účelem domluvení konkrétního termínu schůzky) odmítl s odůvodněním, že opravdu nerad hovoří o tématech, na něž je výzkum zaměřen. Další respondent, ač se mi dvakrát (i přes svou velkou časovou vytíženost) snažil vyhovět, tak musel pokaždé řešit nějaký urgentní problém v plánovaném termínu schůzky. Třetí a čtvrtý potencionální respondenti neodmítli, pouze se na základě zkontaktování neozvali (jeden byl zkontaktován elektronicky a druhý skrze manželku, která „vlastnila“ jeho mobilní telefon).

Občas jsem dostala na respondenta kontakt pouze na mobil, a tak můj první telefonát časově vytíženému manažerovi provázely obavy z neochotné či zamítavé reakce.³² Respondentům jsem v krátkosti a ve španělštině po telefonu vysvětlila účel schůzky: *„Jsem studentka Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy... věnuji se studiu antropologie a především tématu migrace... píší bakalářskou práci, která by kromě teorie měla obsahovat i praxi... práce se zabývá otázkou adaptace španělských manažerů na poměry v České republice... ráda bych Vás požádala o spolupráci... jednalo by se o krátký, přibližně hodinový rozhovor... ráda bych se Vás zeptala na to, jak se Vám v naší zemi žije, co se Vám zde líbí a tak dále.“* Respondenti většinou souhlasili a buď navrhli rovnou termín schůzky, nebo mě požádali, abych zavolala znovu a domluvili bychom se. Respondentům, na něž jsem měla i e-mailovou adresu, jsem nejprve poslala krátký dopis vysvětlující můj záměr s konstatováním, že bych jim zavolala během týdne a zeptala se, zda a kdy by byli ochotni se se mnou setkat. Tento způsob komunikace mi vyhovoval více, měla jsem pocit, že obtěžuji manažery méně. Respondenti totiž většinou pověřili svoji sekretářku, aby se se mnou spojila a domluvila termín schůzky.

Rozhovor většinou trval hodinu. Respondenti byli vždy o jeho časové délce dopředu informováni.³³ Během výzkumu jsem získala určitou praxi ve vedení těchto rozhovorů, takže postupem času jsem se při nich cítila uvolněněji - rozhovory tak byly kratší a zřejmě

³¹ Jelikož se ekonomická situace každým dnem mění, je samozřejmostí, že i některé z těchto firem zanikají a jiné vznikají (stejně tak i kontakty: telefonní čísla a adresy nezůstávají vždy stejné). Během pár měsíců tedy mnoho údajů z tohoto seznamu nebylo aktuálních. Rozhodla jsem se proto po necelém roce a půl zavolat do španělské obchodní kanceláře a požádala jsem osobu, která se mi v červenci 2004 věnovala, o aktuální verzi seznamu. K mému překvapení jsem se setkala s poměrně odměřenou reakcí a zamítavou odpovědí s argumentem, že od určité doby má kancelář velmi striktní omezení, komu může seznam vydat. Musela jsem svoji žádost řádně odůvodnit a počkat na vyjádření. Daný pracovník moji žádost zkontroloval s nadřazeným a přetlumočil mi zamítavou odpověď se slovy, že seznam už se nevydává ani studentům, neboť o tento dokument jich projevovalo zájem příliš mnoho. Dále jsem se o tento seznam nikterak nesnažila, neboť i předchozí kontakty, které jsem měla k dispozici, mi posloužily k oslovení potřebného počtu respondentů.

³² V některých případech se respondenti jeví jinak po telefonu a jinak osobně. Domnívám se, že to mohlo být dáno tím, že jsem někdy zavolala v nevhodný okamžik anebo jsem se dostavila na schůzku do jejich kanceláře a shodou okolností zrovna museli řešit nějaký pracovní či rodinný problém.

³³ Respektování časových možností respondenta, představuje jeden z patnácti bodů „zásad pro vedení interview“, na které upozorňuje Jan Hendl a jichž jsem se při výzkumu držela. HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 172.

i příjemnější pro obě strany. Dotazovaní manažeři obecně neměli žádnou oblíbenou hodinu k setkávání. Někdy schůzka proběhla během pracovní doby dopoledne či odpoledne, jindy proběhla až po práci, a jeden (velmi vyčerpaný) respondent si přál schůzku spojit s časem vyhrazeným na oběd.

Na rozhovor stačila ve čtrnácti případech jedna schůzka. V případě respondenta A byla první schůzka seznamovací, při ní jsem se sice dozvěděla pár „užitečných“ informací, ale teprve druhý rozhovor proběhl pomocí návodu. V případě respondenta C proběhly dvě schůzky, neboť respondent byl velmi komunikativní a ve vyhrazeném čase se nestačil vyjádřit ke všem tématům.

Na schůzky s respondenty jsem až na výjimku přišla včas. Na stereotyp o španělské nedochvilnosti jsem se nespolehala. Všichni respondenti moji dochvilnost brali jako samozřejmost a s přesným zahájením schůzky počítali. Na pracovišti respondenta jsem občas musela chvíli počkat, avšak vždy se jednalo jen o pár minut. Pouze v případě respondenta F se mi stalo, že jsem na něj čekala v kavárně 45 minut. Na schůzku se totiž v danou hodinu nedostavil, a když jsem mu po chvíli poslala sms s mým popisem, tak zavolal a omluvil se, že na schůzku zapomněl a že dorazí během chvíle.

Pro zaznamenání dat jsem používala diktafon. Respondenti o jeho přítomnosti věděli - vždy jsem se jich zeptala, zda s nahráváním souhlasí.³⁴ Téměř ve všech případech ihned souhlasili. Respondent H byl zpočátku poměrně obezřetný, neboť měl od zaměstnavatele zákaz poskytovat médiím rozhovory, ale poté, co jsem mu vysvětlila, že se do tisku náš rozhovor nedostane, s nahráváním souhlasil. V případě respondenta A jsem na jeho přání rozhovor při první schůzce nenahrávala (požádal mě o to s tím, že se přece jedná o seznamovací schůzku a s diktafonem souhlasil až při dalším rozhovoru).

Nahrané rozhovory jsem přepisovala co nejdříve po jejich uskutečnění. Zapisovala jsem si k nim neverbální projevy respondenta a dojmy, jakými na mě působil.³⁵ Přepisy, ani překlady nahrávek jsem respondentům neposkytla (žádný o to ani nežádal), nemohli si je tedy pročíst a upravit. Někteří z nich mě však požádali o výstup z výzkumu.

Schůzky s respondenty probíhaly většinou v „jejich“ prostředí (tedy ve dvanácti případech na pracovišti respondenta a v jednom případě u respondenta doma), tři interview proběhla v kavárně. Místo setkání navrhovali většinou respondenti. Zpočátku jsem preferovala k setkání kavárnu, neboť jsem se domnívala, že respondenti uvítají změnu prostředí a budou odpovídat soustředěněji, než-li v kanceláři, kde by byli obklopeni pracovními úkoly. Kavárny se však ukázaly jako velmi rušivé, plné podnětů a časově náročné pro obě zúčastněné strany. Tito velmi vyčerpaní manažeři častokrát měli pro schůzku se mnou vyhraněný čas, který, jakmile uběhl, se změnil znovu v pracovní rutinu. To byl později jeden z důvodů, proč se mi zdálo, že se respondenti upřednostňují schůzku

³⁴ Z důvodu slíbení zachování anonymity respondentů a abundance získaného materiálu jsou jak nahrávky tak i přepisy rozhovorů v mém archívu.

³⁵ Pokud jsem některou nahrávku poslouchala později, zpravidla na mě respondent působil jinak, než tomu bylo ve skutečnosti.

na svém pracovišti. Každý z respondentů měl jiné pojetí času - někomu se hodina zdála dlouhá, někdo tento čas shledal adekvátním... Téměř u všech respondentů jsem však měla pocit, že je setkání z časového hlediska obtěžuje a rádi by zkrátili jeho délku.

U interview jsem většinou byla s respondentem sama. V případě respondenta A byl na první schůzce přítomen strýc, který nás zde seznámil a do rozhovoru nezasahoval. V případě respondenta O se rozhovor odehrál v jeho kanceláři, kde v tu chvíli pracovali i další dva zaměstnanci, pasivní pozorovatelé, kteří do rozhovoru vůbec nezasahovali, avšak jejich vyřizování pracovních telefonátů bylo pro mne trochu rušivé. Nejvýraznějším šumivým elementem v případě výzkumu byla manželka respondenta I, která v době rozhovoru s námi sdílela kancelář. Do místnosti vstoupila zhruba v polovině schůzky, zpočátku si nás nevšímala, poté začala na některé respondentovy odpovědi přikyvovat, později se zapojovat a nakonec se téměř jednalo o rozhovor mezi všemi zúčastněnými. Snažila jsem se obracet pouze k respondentovi a naznačit tak „třetí osobě“, že její zasahování do výzkumu není v dané chvíli žádoucí, což však mnou očekávaný výsledek nepřineslo.

Hlavním jazykem téměř všech rozhovorů byla španělština. Jelikož jsem ve Španělsku žila v dětství poměrně dlouhou dobu, mluvím tímto jazykem jako rodilý mluvčí. Domnívám se, že tento fakt velmi usnadnil komunikaci s respondenty, neboť ztratili některé zábrany a byli v mnoha směrech otevřenější a sdílnější.³⁶ Pouze v případě respondenta E se rozhovor odehrál v českém jazyce. Stalo se tak na jeho výslovné přání, ačkoliv jsem s ním vždy komunikovala ve španělštině. Tento respondent však žije v České republice poměrně dlouho, má tedy bohatou slovní zásobu a neostýchá se konverzovat česky. Ve většině rozhovorů byla čeština užita pouze pro dokreslení určitých příkladů a situací (nejčastěji: „pivo“) nebo vyjádření věcí, pro něž respondenti nenacházeli ve španělštině ekvivalent, jako například: „panelák“, „hospoda“, „podnikatelské baroko“, „knedlíky“ a jiné.³⁷

Ve výzkumu hrála roli také neverbální komunikace. Ve Španělsku je zvykem, že se lidé při přivítání či rozloučení letmo políbí na obě tváře. Neděje se tak však při obchodních schůzkách či v některých případech na prvním setkání. Někteří respondenti zůstali u španělského zvyku a ačkoliv při přivítání si se mnou podali ruku, rozloučili se již políbením na tváře. Stalo se tak vždy, jestliže jsem se s nimi setkala v jiném prostředí, než-li v kanceláři.³⁸

³⁶ Někteří z těch respondentů, kterým jsem nejprve psala e-mail (ačkoliv byl ve španělštině), si hlasitě oddechli, když se se mnou setkali osobně a slyšeli, že hovořím plynně španělsky, neboť se prý obávali, že budou muset vést rozhovor v českém či jiném jazyce.

³⁷ Jelikož rozhovory s respondenty probíhaly v téměř všech případech ve španělštině, jejich komentáře jsem přeložila a jsou uvedeny kurzívou. Verzálkami je pak označeno české slovo, které respondenti v rámci rozhovoru použili. Jejich komentáře ve španělštině následují hned za českým překladem, a to v hranatých závorkách.

³⁸ Kulturní rozdíl v jazykové etiketě při oslovování a zdravení mne provázel celým výzkumem. Ve Španělsku je běžné, že si lidé tykají - na ulici, v obchodě, po telefonu atd. Vykají si pouze lidé, kteří k sobě chovají úctu - např. student a děkan, anebo mezi sebou mají znatelný věkový rozdíl. Španělům je tedy náš způsob „vykání-tykání“ cizí. Nikdy jsem však nevěděla, zda je respondent v České republice tak dlouho, že by se mohl urazit, kdybych mu začala tykat. Téměř všem manažerům jsem tedy od počátku vykala. Někteří z nich mě ihned požádali o tykání, mladším z nich jsem po chvíli tykala většinou sama od sebe. Zdálo se mi, že respondenti tento fakt neřešili a mnoho z nich mi tykalo, ačkoliv jsem jim vykala. Pouze respondent E, s nímž rozhovor probíhal v češtině, mi vykal.

Respondenti téměř vždy odpověděli na všechny dotazy. Některým respondentům se určitý typ otázek zdál intimní (např. budoucí rodinná strategie, vlastní názor na českou ženu a muže, politická orientace a otázky týkající se popisu domova, rodinného i osobního života). V případě těchto otázek užívali velmi často strategii: „nevím, o tom jsem ještě/nikdy nepřemýšlel/a“.³⁹ Někteří neradi odpovídali na dotazy týkající se jejich partnera, neboť se jim zřejmě zdály příliš osobní. Do několika otázek se promítal takt a zdvořilost; jednalo se především o otázky zjišťující názor na cokoliv českého: stravu, mentalitu, zvyky... Nejčastěji se však manažeři rozhovořili na téma český zaměstnanec, český muž, někdy i česká žena. Nejstrozeji a nejneochotněji odpovídali na otázky znalostní: zda vidí nějaké souvislosti mezi Českou republikou a Španělskem, zda znají nějakou českou osobnost a tak dále. Velmi dotčeně také reagovali na dotazy zjišťující, zda se v české společnosti setkali s xenofobním chováním (vzhledem k reakcím jsem tuto otázku položila pouze dvěma respondentům a do výzkumu jsem je nezahrnula). Stejně tak dotazy týkající se svátků se jim zřejmě zdály nevhodné, neboť na ně odpovídali velmi stroze. Znalostní otázky jsem v některých případech shledala nemístné, a proto jsem je musela omezit či v případě respondenta J vypustit, neboť dotyčný je pravděpodobně chápal jako jakési zkoušení z reálií.

Občas se dotazovaní také zajímali blíže o výzkum. Ve většině případů se ale rozhovory omezily jen na témata potřebná k výzkumu, pak zpravidla proběhla výměna několika „zdvořilostních“ otázek a ve dvou případech se další konverzace posunula do přátelské roviny. Zhruba ve čtyřech až pěti případech byla snaha udržet i další kontakt, ale pouze v jednom případě k tomu opravdu došlo. Přibližně třetina respondentů mi při odchodu ochotně nabídla spolupráci při tomto výzkumu, pro případ, že by mi chyběly nějaké další informace.

Rozhovory se často lišily v otevřenosti i v upřímnosti.⁴⁰ Také přístup respondentů k výzkumu byl rozdílný: pohyboval se mezi co nejpřesnějším, co nejpozitivnějším a co nejstručnějším. Je možné, že jejich odpovědi podléhaly větší autocenzuře, vzhledem k tomu, že respondenti po celou dobu trvání interview měli v dohledu diktafon. Ze zmíněných důvodů bych ráda upozornila na to, že výsledky tohoto výzkumu nemusí přesně odpovídat realitě. Zároveň je nutno si uvědomit, že i názory respondentů se na základě zkušeností a délky pobytu v České republice mohou vyvíjet a měnit.

³⁹ Je nutno podotknout, že ne vždy se muselo jednat o vyhýbavou odpověď, neboť například v případě budoucnosti mladí svobodní lidé častokrát nemají plně hotovou strategii budoucnosti, takže zájmům firmy někteří podrobují svůj soukromý život.

⁴⁰ Například respondent G mi podal během rozhovoru velmi pozitivní a přesvědčivý názor na Českou republiku. Později jsem se od respondenta L dozvěděla, že respondent G se v České republice necítí dobře a velmi se těší, až odjede.

1.5 Hypotézy

Při tvorbě výchozích hypotéz jsem se opírala nejen o odbornou literaturu zaměřenou na výzkumy adaptace pracovní migrace, ale brala jsem také v potaz rozdílný historický vývoj po druhé světové válce a geografickou polohu obou zemí. Zčásti jsem vycházela i z vlastní zkušenosti, kterou jsem získala během pětiletého pobytu ve Španělsku.

Je zřejmé, že v případě procesu adaptace na nové prostředí velmi záleží na životní perspektivě respondentů, neboť je pravděpodobné, že tento faktor bude hrát klíčovou roli v adaptační strategii. V případě přechodné pracovní migrace jsem očekávala, že dojde k jakési maladaptaci, která respondentům umožní se po určitou dobu s novým prostředím vyrovnat. Předpokládala jsem, že s narůstající délkou pobytu respondenta v České republice, dojde k zaujmutí strategie umožňující vyšší stupeň adaptace a případně i integrace. Domnívala jsem se, že v takovém případě s tím bude spojena i znalost českého jazyka: čím déle zde respondent žije, tím více se bude adaptovat i na místní jazyk. Asimilaci jsem neočekávala u žádného z respondentů.

Domnívala jsem se, že v případě adaptačního procesu bude velkou roli hrát i společnost, která respondenty zaměstnává. Očekávala jsem, že jim velmi usnadní první kroky (zajistí ubytování, kurzy českého jazyka...) a připraví je alespoň zčásti na to, s jakými kulturními rozdíly se mohou v České republice oproti Španělsku setkat.

Předpokládala jsem, že adaptační strategie respondentů, kteří přišli do České republiky do jiných podmínek - tedy během období mezi lety 1989 a 1998, se mohla vyvíjet jinak než u těch respondentů, kteří přišli o pár let později do ekonomicky vyspělejší země. Zároveň jsem očekávala, že zájem respondentů o Českou republiku, českou kulturu a českou společnost bude narůstat u těch, kteří budou v hostitelské zemi hledat dlouhodobou perspektivu. Také jsem se však domnívala, že tito respondenti (žijící v České republice delší dobu - minimálně čtyři roky) se budou snažit setkávat se zdejší španělskou komunitou, s jejíž příslušníky budou udržovat intenzivní styky.

Z hlediska překážek adaptace se mi zdál jako nejméně překonatelný faktor jinakost klimatu (odlišný počet hodin denního světla a slunce vůbec) a mentality (rozdílné povahové rysy - především na první dojem). Domnívala jsem se, že u mladších respondentů bude další překážku v adaptaci představovat odlišný způsob zábavy a trávení volného času. Odlišnost ve stravě jsem vnímala také jako překážku, která by ovšem v případě adaptace mohla být překonatelná.

2. ČESKO(SLOVENSKO)-ŠPANĚLSKÉ KONTAKTY V HISTORII. STRUČNÝ NÁSTIN NA ZÁKLADĚ ODBORNÉ LITERATURY A PRAMENŮ

V této kapitole bych chtěla poukázat na dimenzi vzájemných česko(slovensko)-španělských vztahů, které v současné době pokračují i v ekonomických kontaktech, a jejichž nositeli jsou také respondenti - španělští manažeři. Dalším záměrem této části je objasnit historické podmínky země původu účastníků mého výzkumu.

Česko(slovensko)-španělské vztahy sice nebyly tak intenzivní jako s bezprostředními sousedy, avšak i přesto jsou významné a těžko je lze redukovat na jednu kapitolu. Cílem tohoto textu je nastínit vývoj zmíněných vztahů, nikoliv podat detailní historické informace. Z toho důvodu jsou v následujících odstavcích uvedeny především významnější události, které se odehrály v rámci česko(slovensko)-španělských bilaterálních vztahů.

2.1 Česko(slovensko)-španělské vztahy od jejich počátku do vzniku Československé republiky¹

Odborná literatura datuje počátek vztahů mezi českými a španělskými zeměmi do doby, kdy v českých zemích vládl rod Přemyslovců. K prvnímu kontaktu zaznamenaného odbornou literaturou došlo v roce 973, kdy Prahu navštívil při cestě na dvůr císaře Otty Velikého židovsko-arabský kupec Ibrahím ibn Jakúb. O této návštěvě podal písemnou zprávu chalífovi al-Hakamovi, která je zachována v rukopisu Abu Abaida al Bakrího „Kniha cest a zemí“.² S tímto obdobím se v odborné literatuře často uvádí význam kultu svatého Jakuba ve středověkých českých zemích. Tomuto španělskému patronovi bylo v Čechách zasvěceno 147 kostelů.³

Důležitým spojovacím prvkem mezi oběma zeměmi bylo také vzdělání. Od roku 1240 cestovali čeští studenti do Španělska na univerzitu v Salamance. Ta byla o století později vzorem Karlu IV. při zakládání pražské univerzity.⁴ Za vlády Václava II. a později také Václava IV. byli do Prahy zváni španělští astrologové - známý je především Álvaro Oviedo z Toleda. Tito astrologové předpověděli, že české země postihne zemětřesení, k čemuž opravdu došlo roku 1329.⁵

Během vlády Lucemburků se česko-španělské kontakty odehrávaly na bázi vysoké diplomacie. Karel IV. plánoval vydat se na křížovou výpravu proti granadským Maurům. Jeho otec, Jan Lucemburský, mu však tento úmysl rozmluvil.⁶ Četné byly i kontakty v náboženské a politické sféře: „...v roce 1433, kdy proti sobě k jednacímu stolu ve švýcarské Basileji

¹ Při dělení kapitol jsem se v tomto textu řídila především významnými mezníky současných českých dějin - za ně jsem považovala především vznik samostatné Československé republiky a události listopadu 1989.

² Dále viz ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 783.

³ Tamtéž, s. 784.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž, s. 785.

⁶ Tamtéž.

zasedli zástupci katolické Evropy a „kacířských“ Čech. Jednou z vůdčích osobností koncilu byl (...) zástupce aragonského krále Juan de Palomar.“⁷ Během husitských válek sympatizovalo katolické Španělsko se Zikmundem. V Čechách bojoval proti „kacířům“ i Španěl Mosén Diego de Valera, který o Praze podává svědectví ve své kronice „Crónica abreviada“.

Nový rozměr těmto vztahům daly cestovatelské aktivity, které tak během vlády Jiřího z Poděbrad rozšířily diplomatické styky mezi španělskými a českými zeměmi. Velkou výpravou do katolických království na Pyrenejském poloostrově byla diplomatická cesta vedená Lvem z Rožmitálu v letech 1465-1467, švagrem Jiřího z Poděbrad, který se tímto počinem snažil zastavit tažení proti „kacířským“ Čechám. O této cestě zanechal svědectví jeden z účastníků - Václav Šašek z Bírškova; tak vznikl první český cestopis o Španělsku.⁸ V téže době (roku 1458) se mohly České země dostat do povědomí španělské inteligence díky italskému humanistovi Aeneovi Silviovi Piccolominimu, který v latině sepsal „Kroniku českou“.⁹

Po roce 1526, kdy na český trůn nastoupil rod Habsburků, se česko-španělské vztahy zintenzívnily. Došlo k tomu především ve vzdělanostní, umělecké a náboženské oblasti. Velký podíl na vývoji těchto vztahů měl právě původ českého krále Ferdinand I., který byl jakožto vnuk Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského vychován ve Španělsku.¹⁰ Ferdinand I. roku 1556 pozval do českých zemí jezuitu - v té době se jednalo o nový řád, Tovaryšstvo Ježíšovo, jež založil Ignác z Loyoly roku 1534.¹¹ Jezuité šířili po českých zemích vzdělání a na mnoha místech království zakládali studentské koleje. Díky nim roku 1573 z olomoucké koleje vznikla druhá nejstarší univerzita v českých zemích. Jejím prvním rektorem byl Španěl Hurtado Pérez.¹² Také čeští jezuité odcházeli šířit vzdělanost - činili tak později (od sklonku 17. století), a to do zemí Nového světa. Ze španělských řádů v českých zemích působili nejen jezuité, ale také piaristé (přišli roku 1631), montserratské benediktíny (přišli roku 1636 a rozšířili v zemi kult Panny Marie Montserratské), bosí augustiniáni, španělští trinitáři, milosrdní a bosí karmelitáni. *„Z tohoto období také pochází oněch několik slov španělského původu, která se v našem jazyce používají dodnes - panděro, almara, burnus, merenda apod.“¹³*

S nástupem Habsburků k moci se také začala v rámci česko-španělských vztahů uplatňovat sňatková politika¹⁴: český velmož Vratislav z Perštejna se oženil roku 1555 s Marií Maxmilianou Manrique de Lara a moravský šlechtic Adam z Ditrichštejna roku 1556 pojal za manželku katalánskou šlechtičnu Margaritu de Cardona. Tyto rodiny dále zastávaly španělské

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, s. 786.

⁹ Tamtéž, s. 787.

¹⁰ Tamtéž, s. 788.

¹¹ Tamtéž.

¹² Více informací na stránkách Univerzity Palackého v Olomouci, URL: <<http://www.upol.cz/odkazy/o-univerzite/historie-a-soucasnost>> (10.8.2006).

¹³ KAŠPAR, OLDŘICH. *Koruna a srdce Evropy : Na cestu do Španělska*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1992, s. 14.

¹⁴ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 788.

zvyky a politiku, navazovaly na španělskou kulturu a partneři jejich dětí často pocházeli ze španělských rodů. Například Marie Manrique de Lara se zasloužila o vznik sbírky portrétů španělských renesančních mistrů (dnes umístěna v Nelahozevsi). Své dceři, Polyxeně z Perštejna, věnovala Marie Manrique de Lara renesanční voskovou sošku Jezulátka původem ze Španělska, kterou údajně dostala od sv. Terezie z Ávily. Polyxena sošku darovala českým karmelitánům z kostela Panny Marie Vítězné. Kult tohoto Pražského Jezulátka se v 17. století díky karmelitánům rozšířil po celém světě, a to především do španělsky mluvících zemí.¹⁵ Za zmínku ještě stojí, že rodiče Margarity de Cardona byli pochováni (stejně jako někteří jiní významní Španělé) v chrámu sv. Víta. Z rodu Ditrichštejnů měl velký vliv syn Adama z Ditrichštejna a Margarity de Cardona, František z Ditrichštejna - stal se olomouckým biskupem a podílel se na šíření katolické víry a španělské kultury.¹⁶

Také léta vlády Rudolfa II. jsou spjata s vlivem španělského dvora. Rudolf II. byl vychováván v Madridu strýcem Filipem II., ale poté, co česká šlechta žádala jeho návrat, se rozhodl usídlit v Praze. Jakožto milovník umění dal postavit na Pražském hradě stáje a sochám nad konírnami sály, z nichž jeden pojmenoval Španělský sál.

Česko-španělské kontakty zintenzívnily během panování této dynastie i po stránce diplomatické. Politický a kulturní vliv v českých zemích měli také španělští velvyslanci, kteří žili především v Praze.¹⁷ První vyslanec španělského dvora, hrabě Francisco Hurtado de Mendoza, v Praze působil od roku 1564 do roku 1578. Jeden z těchto vyslanců, hrabě z Oñate (Iñigo Vélez de Guevara y Tasis), který zastával úřad v Praze od roku 1617, hrál důležitou politickou, diplomatickou a vojenskou roli. Jeho jméno je známé podle smlouvy, jíž je autorem a jejíž cílem bylo roku 1617 vyřešit problém následnictví na habsburský trůn. Tento, ve své době nejvlivnější španělský vyslanec v českých zemích, zasáhl do českých dějin také v souvislosti s porážkou Albrechta z Valdštejna.¹⁸

Mezi významné postavy českých dějin patřili také císařští vyslanci ve Španělsku. Důležitou osobností byl hrabě Harrach, který v Madridu působil ke konci 17. století a poté si s sebou odvezl sbírku španělských obrazů, kterou zčásti nechal ve Vídni a zčásti v českém zámku v Hrádku u Nechanic. Tento post vykonával také kníže A. A. J. Lobkowitz, který mezi oběma zeměmi rozvíjel hospodářskou spolupráci.¹⁹ Dalšími důležitými vyslanci byli Josef Klement Kounic (zastával úřad v 2. polovině 18. století) a Alois Václav Kounic (vyslanec až do roku 1806).²⁰

¹⁵ Pro více informací viz: FORBELSKÝ, JOSEF. ROYT, JAN. HORYNA, MOJMÍR. *Pražské Jezulátko*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 1992.

¹⁶ O zásluze rodu Ditrichštejnů na rozvoji česko-španělských vztahů pojednává Bohumil Baďura v příspěvku „Ditrichštejnové a Španělsko“ in: BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996, s. 41-56.

¹⁷ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 789.

¹⁸ Více informací o španělských vyslancích v Praze viz článek „Los primeros Embajadores de España en Praga“, URL: <<http://www.radio.cz/es/articulo/805>> (3.1.2006).

¹⁹ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 793.

²⁰ BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko a Španělé*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 95.

Cestovatelské aktivity se v 17. století rozvíjely také v podobě kavalírských cest mladých šlechticů do Španělska. Záznamy z jejich cest, v podobě deníku, jsou cenným pramenem pro poznání španělské země očima českých mladíků. Mezi tyto „cestovatele“ rozhodně patří Lev Vilém z Kounic (cesta v letech 1636-1637), Heřman Jakub z Černína (cesta v letech 1681-1682), Jan Bedřich a Karel ze Žerotína.²¹

Nelze opomenout ani rozvoj vědy a vzdělanosti; oblasti, které jsou spjaty s náboženskou sférou. Pobělohorská atmosféra v Čechách se dostala do povědomí španělských čtenářů prostřednictvím děl Baltasara de Graciána - „Kritikon“, Lopeho de Vegy - „Bohemia convertida“ (Čechy na víru obrácené) a „El hijo piadoso“ (Zbožný syn) a Francisca de Rojas hrou „Venceslas“ (Václav).²² Ze španělských vzdělanců v Čechách je nutno zmínit neoscholastického filosofa Rodriga Arriagu. Ve Španělsku působil zase český matematik a geometr Jakub Kresa, který měl nesporně velkou zásluhu na rozvoji těchto disciplín v 17. století a jehož základní díla vyšla ve své době i ve Španělsku.²³

V 19. století došlo v českých zemích k prudkému rozvoji v oblasti českého národního života, pro který byla charakteristická snaha „přiblížit Čechy ostatní Evropě a Evropu Čechám.“²⁴ Tento „trend“ se nejvíce odrážel v kulturním životě. Čeští umělci totiž začali cestovat do Španělska. Ve Španělsku nacházelo inspiraci několik z nich, například Julius Zeyer, Svatopluk Čech a Jakub Arbes. Obrozenecké časopisy (Hlasatel český, Květy české, Česká včela a jiné) přinášely články, studie, kritiky a překlady španělských literárních děl, a také reportáže z cest do Španělska.²⁵ V roce 1866 bylo poprvé přeloženo do češtiny Cervantesovo dílo Don Quijote de la Mancha. Tento román, který bylo možné si předtím v českých zemích přečíst ve španělštině, francouzštině a němčině, ovlivnil řadu českých umělců nejen v té době, ale i dnes. V roce 1855 v Praze tančila španělská umělkyně Pepita de Oliva. Její podobizna bývá ztvárňována na českých porcelánových výrobcích a její jméno nese látka „pepita“.²⁶ V roce 1907 v Praze vystavoval své obrazy španělský malíř Ignacio Zuloaga. Jeho prostřednictvím navazuje sběratel Vincenc Kramář kontakt s Pablem Picassem a roku 1910 kupuje jeho obrazy.²⁷

Na konci období vlády habsburského rodu došlo také k významnému okamžiku ve sféře vzdělání v dějinách česko-španělských vztahů. V roce 1900 byla totiž na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze otevřena hispánská studia.²⁸

²¹ O cestách mladých kavalírů do Španělska a cestovních zápisech duchovních pojednává Simona Binková v příspěvku „Španělsko pohledem českých cestovatelů 17. století“ in: BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996, s. 81-88.

²² ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 792.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 794.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž, s. 795.

2.2 Česko(slovensko)-španělské vztahy od vzniku Československé republiky do roku 1989

Po rozpadu rakousko-uherských říší vztahy Španělska s českými zeměmi na chvíli ochladly. Roku 1919 Španělské království navázalo oficiální styky s Československou republikou a vztahy se nejprve obnovily po diplomatické a politické stránce.²⁹ Již o dva roky později začal v Madridu působit první český zastupitelský úřad v čele s Vlastimilem Kybalem.³⁰

Vzájemné kontakty nezůstávaly pozadu ani ve sféře kultury a vzdělání. „Byla to i zásluha Španělského kroužku (*Círculo Español de Praga*), jehož členy byli mj. historik a diplomat Vlastimil Kybal, etnolog Albert Vojtěch Frič a další hispanisté.“³¹ Španělský kroužek podporoval rozvoj česko-španělských vztahů a díky němu navštívilo Československo mnoho španělských umělců, literátů, průmyslníků, studentů... Ze Španělského kroužku se roku 1929 stal Španělský a ibero-amerikanický ústav.³² Přibližně ve stejné době se španělský jazyk dostává do povědomí studentů také na univerzitní půdě se - první lektorkou španělštiny na pražské univerzitě byla Antonie Dickertová.³³ O několik let později, roku 1933, přijíždí na Masarykovu univerzitu a později se přemísťuje na pražskou univerzitu republikán Francisco Javier Fariña. Tento španělský učitel pokládá v Praze základy moderní hispanistiky.³⁴ V kulturní oblasti je nutno zmínit také významné dílo české literatury, které představuje kniha Karla Čapka „Výlet do Španěl“, již vydává roku 1929 na základě zkušeností ze své cesty do Španělska uskutečněné roku 1913.³⁵

Vzájemné vztahy vzkvétaly až do roku 1933, kdy byly přerušeny kvůli španělské občanské válce. V této válce bojovalo proti Frankovi také zhruba dva tisíce československých dobrovolníků v tzv. interbrigádách.³⁶ Do exilu, právě do Československa, odešel po vzniku druhé španělské republiky roku 1933 španělský král Alfons XIII.³⁷ Kvůli španělské občanské válce se československé velvyslanectví přesunulo roku 1938 do Barcelony; ta byla roku 1939 obsazena Frankovými vojsky, a tak zde roku 1939 velvyslanectví ukončilo svoji činnost.³⁸

Válečné události 20. století do vývoje česko-španělských vztahů poměrně zasáhly, po roce 1945 došlo k jejich výraznému ochlazení. K opětovnému rozvoji vzájemných vztahů došlo až po Frankově smrti roku 1975. Během tohoto třicetiletého období se vztahy omezily

²⁹ Tamtéž.

³⁰ O zásluze Vlastimila Kybala na rozvoji česko-španělských vztahů pojednává i Ivo Barteček v příspěvku „Vlastimil Kybal a Španělsko“ in: BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996, s. 105-113.

³¹ BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko a Španěle*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 98.

³² BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996, s. 93.

³³ Tamtéž, s. 795-796.

³⁴ Pro více informací o zakladateli moderní hispanistiky v Praze viz článek „Fundador de la hispanística moderna de Praga“, URL: <<http://www.radio.cz/es/articulo/786>> (3.1.2006).

³⁵ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 796.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ První španělská republika 1873-1874, druhá španělská republika 1931-1936.

³⁸ BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko - Andorra*. 1. vyd. Praha: PRESSFOTO, 1982, s. 196.

na minimum, a to na hospodářskou a kulturní sféru, kde k rozvoji přispělo podepsání několika bilaterálních smluv a dohod.

Po druhé světové válce se do Československa uchýlily desítky španělských republikánských emigrantů.³⁹ Co se týče československých emigrantů nejen bezprostředně událostech v únoru 1948, ale i během vlády komunistické strany v Československu, nebylo Španělsko jejich typickou destinací.

Nejčastější styky mezi oběma zeměmi se odehrávaly na poli kulturním a uměleckém. V roce 1946 se v Praze konala první poválečná výstava „pařížských“ výtvarníků, v rámci které vystavovali svá díla španělští republikánští malíři, a to především Pablo Picasso, Julio González, Oscar Domínguez a další.⁴⁰ Od roku 1956 se československé filmy účastnily filmového festivalu v San Sebastianu, kde získal hlavní cenu film Dědeček automobil, a později byl oceněn i film Limonádový Joe. Do Španělska začaly pronikat i českoslovenští hudebníci (mezi prvními Pražské trio, Kvarteto FOK...), umělci (Národní divadlo, Janáčkova opera...) a folklórní soubory.⁴¹

Téměř ke konci Frankovy vlády (v roce 1973) byla zřízena konzulární a obchodní zastoupení v obou zemích a roku 1977, na začátku vlády krále Juana Carlose I. Bourbonského, byla vzájemně obnovena činnost velvyslanectví.⁴²

V Madridu se konala roku 1986 výstava Praga - corazón de Europa (Praha - srdce Evropy), která poskytla obraz o vývoji česko-španělských vztahů a o Praze. Česká kultura se také mohla vrýt do povědomí španělské veřejnosti prostřednictvím knihy „El libro español en Bohemia“ (Španělská kniha v Čechách) vydané roku 1989.⁴³

2.3 Česko(slovensko)-španělské vztahy po roce 1989

Vzhledem k tomu, že období po roce 1989 zahrnuje události, které měly přímý či nepřímý vliv na osud a život respondentů mého výzkumu, věnovala jsem se mu o něco širěji a popsala jej v následující kapitole.

³⁹ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 796.

⁴⁰ BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996, s. 96-7.

⁴¹ ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 796.

⁴² Tamtéž, s. 797.

⁴³ Tamtéž.

3. CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO ŠPANĚLSKA JAKO VÝCHOZÍ ZEMĚ RESPONDENTŮ

Španělské království je zemí, která má od roku 1989 s Českou republikou živé vztahy na hospodářské, politické, kulturní a turistické úrovni. Cílem této kapitoly je objasnit současné podmínky země původu respondentů s ohledem na vztahy s Českou republikou. Pro úplný přehled a možnost srovnání jsem nejprve nastínila několik základních údajů o současném Španělsku (a České republice).

3.1 Stručná charakteristika soudobého Španělska¹

Španělské království (Reino de España) se rozkládá na 504 782 km² jihozápadního cípu Evropy - na Pyrenejském poloostrově. K počátku roku 2006 měla tato země 44 708 964 obyvatel - tzn. 88,6 obyvatel na km².² Španělsko tvoří 17 autonomních oblastí (dělí se na 52 provincií) a enklávy Ceuta a Melilla na území Maroka s vlastním autonomním statutem. Hlavním městem je Madrid.

Španělsko je parlamentní konstituční monarchií, ve které platí ústava z roku 1978. Existuje zde nejen národní dvoukomorový parlament (v jehož čele stojí od voleb v březnu roku 2004 José Luis Rodríguez Zapatero ze Španělské socialistické dělnické strany - PSOE), ale vlastní autonomní vládu má také každá autonomní oblast. Hlavou státu je od roku 1975 král Juan Carlos I. Bourbonský. Stejně jako Česká republika je i Španělsko členskou zemí Organizace spojených národů (od roku 1955), Organizace Severoatlantické smlouvy - OSN (od roku 1982) a Evropské unie (od roku 1986). Zároveň je nejen členem významných mezinárodních organizací, ale podílí se i na činnosti více než sta mezinárodních institucí.

Statistické údaje o španělském zahraničním obchodě (za posledních pět let) poukazují na dlouhodobý trend - deficit obchodní bilance. Vývoz je přibližně o jednu čtvrtinu nižší než dovoz. Španělský export a import směřuje především do/ze zemí Evropské unie - v roce 2005 objem vývozu do zemí Evropské unie činil 72% a objem dovozu ze zemí Evropské unie tvořil 67% z celkového dovozu.³ Národní měnou byla do 28. února 2002 španělská peseta, počátkem roku 2002 ji však nahradila společná měna zemí Evropské unie, euro. Ve třetí třetině roku 2006 byla ve Španělsku 8,15% nezaměstnanost.⁴

¹ Pro možnost srovnání uvádím některá data Českého statistického úřadu platná k 31.12.2005: rozloha 78 866 km², počet obyvatel 10 251 079 - tzn. 130 obyvatel na km², nezaměstnanost činí 7,9%, objem vývozu do zemí Evropské unie činil 84% z celkového vývozu a objem dovozu ze zemí Evropské unie činil 71% z celkového dovozu. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka České republiky 2006*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2006.

² Dle údajů španělského Národního úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es>> (12.12.2006).

³ Dle údajů španělského Ministerstva průmyslu, turismu a obchodu, URL: <<http://www.mcx.es/sgcomex/Estadisticas.htm#ESTADÍSTICAS>> (11.8.2006).

⁴ Dle údajů španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es/daco/daco42/daco4211/epa0306.xls>> (21.12.2006).

Co se týče národní identity 73% obyvatelstva se hlásí ke Španělům, 18% ke Kataláncům, 2,5% k Baskům a zbytek má jiné národnostní cítění.⁵ Nejrozšířenějším úředním jazykem ve Španělsku je španělština (kastiština)⁶, dalšími úředními jazyky jsou katalánština, baskičtina, galicijština a valencijština. V otázce náboženského složení obyvatel jednoznačně převažují katolíci 79,7%. Bez vyznání je 11,8%, ateistů je 5,4%, k jinému vyznání se hlásí 1,3% a zbytek neodpověděl.⁷

Podnebí, povrch a s nimi spojená fauna a flora jsou různorodé, záleží na oblasti. Španělsko je evropskou zemí s nejdelším pobřežím. Pobřeží je lemováno nížinami, centrální část vyplňuje tzv. meseta a země není ochuzena ani o vysoká pohoří (Kantaberské pohoří, Pyreneje, Sierra Nevada...). Klima na severozápadě země je vlhké přímořské, v centrální části spíše kontinentálního rázu a na jihu je typické středomořské klima.⁸

3.2 Charakteristika místa původu jednotlivých respondentů⁹

Španělské království tvoří sedmnáct autonomních oblastí, mezi kterými jsou přirozeně určité rozdíly, a to nejen po hospodářské¹⁰, geografické, populační¹¹, kulturní, zemědělské¹², klimatické stránce, ale i v mnoha dalších ohledech. Cílem mého výzkumu je také zjistit, zda charakter výchozího regionu hraje roli v procesu adaptace či nikoliv. Pro tento účel je však nutné znát jejich výchozí geografické a historické podmínky. Z toho důvodu jsou zde předloženy popisy oblasti původu jednotlivých respondentů.¹³ V rámci výzkumu jsem se respondentů, bohužel, neptala na srovnání jejich kraje s Českou republikou, což by také mohlo být pro zkoumání adaptačního procesu přínosné.

⁵ Otázka národnosti je poměrně choulostivá. Španělská ústava (z roku 1978) definuje Španělskou monarchii jako národ složený z různých národností. Tato demokratická ústava stojí na principu jednoty španělského národa, společně země všech Španělů, která uznává samosprávu jednotlivých oblastí. Obyvatelé Španělského království se tedy svojí národní identitou mohou hlásit ke Španělům nebo Kataláncům, Baskům, atd. Údaj pochází ze stránek Ministerstva zahraničí České republiky, URL: <<http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=16947>> (1.6.2006).

⁶ Dle Josefa Polišenského a Ivo Bartečka: „*Více než 70% obyvatel Španělska mluví španělsky (kastišsky), spisovným jazykem, který se vyvinul z románského jazyka, původně používaného obyvateli středověké Kastilie.*“ POLIŠENSKÝ, JOSEF. BARTEČEK, IVO. *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 15.

⁷ Dle studie realizované Centrem sociologických výzkumů (Centro de investigaciones sociológicas) v listopadu 2005, URL: <<http://www.cis.es>> (20.1.2006).

⁸ POLIŠENSKÝ, JOSEF. BARTEČEK, IVO. *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 15.

⁹ Viz také příloha 2 - mapa Španělska se zvýrazněnými oblastmi původu jednotlivých respondentů.

¹⁰ Veškeré ekonomické informace v následujících popisech oblastí a měst pochází ze souhrnu údajů za rok 2004 ze španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es/prensa/np391.pdf>> (1.6.2006). Informace týkající se firem v jednotlivých oblastech jsou platné k 1. lednu 2005 a pochází také ze španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es/prensa/np383.pdf>> (1.6.2006).

¹¹ Veškeré údaje o počtu obyvatel v následujících popisech oblastí a měst (k 1. lednu 2005) pochází ze španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es/inebase/cgi/axi>> (1.6.2006).

¹² Veškeré zemědělské informace v následujících popisech oblastí a měst jsou platné k 30. září 1999 a pochází ze španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es/prensa/np231.doc>> (1.6.2006).

¹³ Místa původu jsou seřazena dle abecedního pořadí města, z něhož respondenti pochází a v závorce je označeno jméno autonomní oblasti, do níž dané město patří.

Tabulka 1: Místo původu jednotlivých respondentů dle autonomních oblastí

Místo původu respondentů (dle autonomních oblastí)	Počet respondentů odtud pocházejících	Konkrétní respondenti odtud pocházející
Andalusie	1	H
Autonomní oblast Madrid	5	A, B, C, E, I
Baleárské ostrovy	1	G
Galicie	1	L
Kastilie - La Mancha	1	M
Kastilie - León	1	K
Katalánsko	4	F, J, N, O
Valencie	2	D, P

3.2.1 Barcelona (Katalánsko)

Katalánsko je oblast, která se rozkládá na severovýchodním výběžku Pyrenejského poloostrova. Z jedné strany je omývána Středozezemním mořem a z druhé je lemována Pyrenejemi a hranicemi s Francií. V Katalánsku se koncentruje 6 995 206 obyvatel a téměř 19% všech firem. Katalánsko je ekonomicky nejvyspělejší oblastí Španělska.¹⁴ Obchod této oblasti tvořil v roce 2004 rovných 25% z veškerého obchodu Španělska. Chová se zde nejvíce vepřového a v chovu drůbeže zaujímá tato oblast 1/3 ze španělského chovu. Katalánská kuchyně je velmi rozmanitá, v přímořských oblastech využívá především bohatství ryb a jiných darů moře. Barcelona, druhé největší město Španělska, má 1 593 075 obyvatel. Nachází se zde velmi významný přístav, který městu delší dobu zajišťoval prosperitu. Obyvatelé Barcelony mají vysoké regionální cítění, čehož je možné si všimnout především při upřednostňování jazyka - lidé mezi sebou běžně katalánsky, ale zároveň je možné si v ulicích tohoto města povšimnout mnoha zahraničních vlivů, jimž jsou tito lidé také nakloněni.

3.2.2 León (Kastilie - León)

Severozápadním směrem od Madridu, ve vnitrozemí Španělska, se nachází oblast Kastlie - León. Tato oblast, v níž nyní žije 2 510 849 obyvatel, bývala centrem křesťanského Španělska. V současné době se v ní nachází cca 5% všech firem ve Španělsku. V roce 1999 zde bylo chováno nejvíce hovězího dobytka a ovcí z celého Španělska. Pro tuto oblast je typické kontinentální klima (charakteristické velkými teplotními výkyvy) a málo úrodná půda. Gastronomie této oblasti využívá především luštěnin. Město León obývá 136 414 osob. Turistický průvodce představuje toto město následovně: „*León byl po několik staletí vzkvétajícím hlavním městem rozšiřujícího se křesťanského království Asturie a*

¹⁴ Dle údajů španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística) Katalánsko (25%), Autonomní oblast Madrid (11,4%) a oblast Valencie (10,8%) přináší cca 50% celkového objemu obchodu z celého Španělska za rok 2004, URL: <<http://www.ine.es/prensa/np391.pdf>> (1.6.2006).

*Leónu a město s velkolepou katedrálou a kosmopolitní atmosférou působící stále mocným dojmem.*¹⁵

3.2.3 Lleida (Katalánsko)

Město Lleida se nachází v provincii Lleida, jedné ze čtyř provincií tvořící oblast Katalánsko (viz podkapitola 3.2.1). V tomto městě žije 124 709 obyvatel. Gastronomicky patří mezi „hlavní město“ kuchyně šneků, dále je pro něj typické množství ovoce a pečeného masa.¹⁶

3.2.4 Madrid (Autonomní oblast Madrid)

Autonomní oblast Madrid se nachází ve vnitrozemí Španělska - téměř v „srdci“ Pyrenejského poloostrova. Jedná se o hospodářsky velmi vyspělou oblast, z hlediska obchodů zaujala v národním žebříčku v roce 2004 druhé místo s 11,4%. Do této oblasti se soustředí 15% všech firem registrovaných ve Španělsku. Co se týče gastronomie v této oblasti, je zdejší kuchyně, zřejmě díky geografické poloze, velmi rozmanitá.¹⁷ Nachází se zde hlavní město Španělska, Madrid. Toto velkoměsto má 3 155 359 obyvatel. Madrid v sobě skrývá jak historické jádro, tak mnoho krásných paláců, zahrad, parků, tříd a galerií. Zároveň je centrem kulturního i obchodního dění: mezinárodních kongresů a výstav, koncertů...

3.2.5 Palma de Mallorca (Baleárské ostrovy)

Baleárské ostrovy se rozkládají ve Středozemním moři a soustředí se na nich 983 131 obyvatel a 3% všech firem ve Španělsku. Této oblasti se středomořským klimatem se dostává během roku více než tři sta slunečných dnů. Gastronomie využívá především luštěnin, zeleniny a ryb.¹⁸ Největší ostrov tohoto souostroví, Mallorca, je podél severozápadního pobřeží lemován horami. Nachází se na něm i důležitý přístav - město Palma de Mallorca, jež má 375 773 obyvatel.

3.2.6 Sevilla (Andalusie)

Oblast Andalusie, která se rozprostírá na jihu Španělska, je rozlohou největší španělskou autonomní oblastí. Dohromady čítá 7 849 799 obyvatel a 15% všech firem ve Španělsku. Tato oblast v sobě skrývá jak pohoří Sierra Nevada, tak i nejdelší pobřeží a slunné pláže. Tamní gastronomie je výsledkem mnoha kulturních vlivů, mezi známé pokrmy patří gazpacho (studená rajčatová polévka). Sevilla, hlavní město Andaluzie, má 704 154

¹⁵ SIMONIS, DAMIEN + KOL. *Španělsko. Z řady průvodců Lonely Planet*. 1. vyd. Praha: Svojk a co., 2004, s. 209.

¹⁶ Informace pochází z oficiálních stránek lleidské radnice (Ajuntament de Lleida), URL: <http://turisme.paeria.es/apartat.php?id=sabor_natural> (8.8.2006).

¹⁷ Popis typické madridské kuchyně uvádí: KAŠPAR, OLDŘICH. *Koruna a srdce Evropy : Na cestu do Španělska*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1992, s. 37-38.

¹⁸ Informace pochází z oficiálních stránek mallorské radnice (El Consell de Mallorca), URL: <<http://www.mallorca.es/>> (28.10.2006).

obyvatel. Dle turistického průvodce tato oblast „...zosobňuje pro turisty představu Španělska: bílé domy, ženy s vějíři, pomerančovníky, kytary...“¹⁹

3.2.7 Toledo (Kastilie - La Mancha)

Oblast Kastilie - La Mancha se nachází ve středozemí Pyrenejského poloostrova - na jihovýchod od Autonomní oblasti Madrid. Obývá ji 1 894 667 lidí. Soustředí se do ní 4 % firem. Jedná se o oblast, kde z celého Španělska vinice zabírají nejvíce hektarů z veškeré zemědělsky obdělávané půdy v dané oblasti. Pro tuto oblast je typické kontinentální klima s extrémními teplotními výkyvy: horká léta a nízké teploty v zimních měsících. Mezi gastronomickými lahůdkami vynikají ovčí sýry a z koření šafrán. Ve městě Toledo, které ve středověku bylo hlavním španělským městem, žije 75 533 obyvatel. Jedná se o historicky velmi významné město, v němž je možné nalézt stopy umění posledních deseti staletí a různých náboženských vlivů.

3.2.8 Valencie (Valencie)

Podél východního pobřeží Pyrenejského poloostrova se rozkládá oblast Valencie. Do této oblasti, která je třetí ekonomicky nejrozvinutější oblastí Španělska, se soustředí 4 692 449 obyvatel a 11% všech firem ze Španělska. Podíl obchodu v roce 2004 této oblasti činil 10,8% z celé země. Z celého Španělska využívá nejvíce zemědělsky obdělávané půdy k pěstování ovoce. Pro tuto přímořskou oblast je typické mírné středozemní podnebí: průměrná roční teplota se pohybuje nad 17°C, v zimě teplota neklesá pod 10°C a léto je velmi teplé.²⁰ Jedná se o oblast s velmi širokou nabídkou gastronomie, ve které jsou zahrnuty ve velké míře mořské plody a z nich je nejznámější paella (rýže upravovaná různými způsoby). Valencie, velké středomořské město s významným přístavem, má 796 549 obyvatel.

3.2.9 Vigo (Galicie)

Oblast Galicie se nachází na severozápadním cípu Španělska a z poloviny je lemována atlantickým pobřežím. Žije v ní 2 762 198 obyvatel. Do této oblasti se soustředí 6% všech firem. Po Kastílii-León se jedná v pořadí o druhou oblast, kde se chová nejvíce hovězího dobytka. Pro tuto oblast je typické vlhké a deštivé podnebí; snad díky němu se Galicie spolu s dalšími severními oblastmi Španělska řadí mezi „zelenou část“ země. Tamní gastronomie využívá především hojnosti ryb a masa, přičemž jedním z nejznámějších pokrmů je vařená chobotnice. Do této oblasti spadá i provincie Pontevedra, v níž se nachází město Vigo, které má 293 725 obyvatel.

¹⁹ NOVOTNÁ, JANA. ŽÁKOVÁ, MILUŠE. *Španělsko a Andorra*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1996, s. 133.

²⁰ Údaje pochází z oficiálních stránek valencijské radnice (Ajuntament de Valencia), URL: <http://www.valencia.es/ayuntamiento2/ndlaciudad.nsf?opendatabase&nivel=2_4&info=../documentos/Clima?opendocument&lang=1> (8.6.2006).

3.3 Česko-španělské vztahy po roce 1989

Po roce 1989 dostaly česko-španělské vztahy naprosto jiný rozměr: vzájemné vztahy se zintenzívnily ve všech oblastech (jsou založeny především na hospodářské bázi, dále také na bázi kulturní, turistické a dalších), veřejnost obou zemí je více informovaná o kultuře, ekonomice, politice, atd. té druhé země. Objevila se také možnost studijních a pracovních výměn či pobytů, a nelze opomenout ani fakt, že smíšená manželství (česko-španělská) nejsou neobvyklá.

3.3.1 Státní instituce působící v České republice a ve Španělsku

Ve Španělsku zastupuje Českou republiku Velvyslanectví České republiky. Dále se v zemi nachází honorární konzuláty.²¹ Dalšími českými státní subjekty jsou: Czech Trade v Madridu, Česká centrála cestovního ruchu a v prosinci 2003 otevřené České centrum.

Zastupitelský úřad má také Španělské království v České republice. Mezi státní subjekty zastupující Španělsko a úzce spolupracující s velvyslanectvím patří: Španělská obchodní komora, Oddělení pro záležitosti vzdělávání, Oddělení turistiky, Vojenské oddělení a v roce 2005 otevřený Instituto Cervantes. V České republice mají zastoupení také vlády některých španělských autonomních oblastí²², jejich obchodní kanceláře se snaží především pomoci podnikatelům tamních oblastí uspět na českém trhu.

3.3.2 Češi ve Španělsku a Španělé v České republice

Dle oficiálních údajů Ministerstva práce a sociálních věcí Španělského království, a také dle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky jsou počty španělských občanů v České republice a českých občanů ve Španělsku s trvalým či dočasným pobytem následující:

- k 31. prosinci 2005 žilo ve Španělsku 3068 Čechů²³
- k 30. červnu 2006 žilo v České republice 324 Španělů²⁴

Je však nutno brát v potaz, že se jedná o oficiální počty, skutečný počet Čechů žijících na území Španělska může být až několikanásobně vyšší a podobná situace zřejmě bude i u španělských občanů žijících v České republice. Od roku 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, existuje volný pohyb osob - španělští občané se mohou na našem území pohybovat bez toho, aniž by svůj pobyt byli nuceni hlásit na svém velvyslanectví a totéž platí pro naše občany na španělském území.

²¹ Konkrétně v Barceloně, Benidormu, Oviedu a na Tenerife.

²² Například v Praze se nachází kanceláře zastoupení z Andalusie, Baskicka, Katalánska, Valencie...

²³ Údaje pochází z Anuario estadístico de inmigración, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid 2005, URL: <http://extranjeros.mtas.es/es/general/DatosEstadisticos_index.html> (14.1.2007). Průměrný věk Čechů žijících ve Španělsku je 32 let.

²⁴ Dle údajů Českého statistického úřadu, URL: <[http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/36A941E265013E09C125717E004E64E6/\\$File/c01a90t.pdf](http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/36A941E265013E09C125717E004E64E6/$File/c01a90t.pdf)> (14.1.2007).

Po vstupu do Evropské unie bylo také občanům Španělského království umožněno pracovat v České republice, a to bez podstoupení zdlouhavých administrativních procesů. Španělsko otevřelo svůj pracovní trh českým občanům 1. května 2006. Je tedy možné, že počet Čechů ve Španělsku v blízké budoucnosti poroste.

3.3.3 Politické styky a mezinárodní smlouvy

Před rokem 1989 byly návštěvy politiků a významných představitelů obou zemí velmi ojedinělé. Od roku 1989 však dochází mezi oběma zeměmi k poměrně častým diplomatickým stykům především na vládní úrovni. Během období první Československé republiky a po roce 1970 bylo podepsáno také množství bilaterálních smluv zajišťujících spolupráci jak na poli kulturním, politickém a ekonomickém, ale i v jiných oblastech. Poslední uzavřené dohody, mezi Španělskem a samostatnou Českou republikou, mají spíše kulturní a sociální charakter.

3.3.4 Vzájemné obchodní styky²⁵

O skutečnosti, že obchod mezi Českou republikou a Španělskem od roku 1989 vzkvétá, se ekonomické deníky zmiňují čím dál častěji.²⁶ Také španělský novinář a ekonom žijící v České republice, Gustavo Monge, věnoval tomuto fenoménu pozornost ve své nedávno vydané monografii „Yo también estuve en Praga“.²⁷ Zaměřil se na především na rozvoj španělských společností a vývoji menších španělských firem v České republice od roku 1989 do příchodu giganta v podobě Telefónicy.²⁸

V 90. letech došlo ke značnému vzestupu v obchodních vztazích mezi těmito dvěma zeměmi, a to především v českém dovozu. V roce 1999 po dlouhé době český vývoz přesáhl dovoz a od roku 2003 tato (pro nás příznivá) tendence znovu pokračuje. Největší podíl (cca 25%) na vzájemném obchodě tvoří automobilový průmysl (díly a součástky motorových vozidel a osobní automobily). Zemědělský obchod představuje zhruba 8% z celkového vzájemného obchodu České republiky se Španělskem.

3.3.4.1 Export do Španělska

Nejčastějším vývozním artiklem jsou telekomunikační a radiové přístroje, automobily a příslušenství (součástky), digitální přístroje, motory, pračky, pneumatiky, plastové výrobky... Dále pak v menší míře sklo a sklářské výrobky, nábytek a optické přístroje. Mezi ceněné artikly patří také hudební nástroje (především značky Petroff, Dnak

²⁵ Údaje v této podkapitole vychází z informačního materiálu „Souhrnné teritoriální informace - Španělsko“ umístěného na stránkách věnovaných podpoře obchodu, URL: <<http://www.export.cz>> (4.1.2006).

²⁶ Expanzi španělského obchodu v České republice se věnují například články: MOSTÝN, MILAN. KLAUSMANNOVÁ, ALEXANDRA. *Šéfové španělských firem hledají v Praze partnery*. In: Hospodářské noviny, 1.11.2005. URL: <<http://ihned.cz/>> (1.11.2005); *Česko-španělské obchodní vztahy*. In: Building World Magazine, č. 1, květen 2005.

²⁷ Viz MONGE, GUSTAVO. *Yo también estuve en Praga : Crónicas empresariales españolas*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2006.

²⁸ Text popisuje osudy jednotlivých firem a jejich majitelů, zaměřuje se především na ekonomické strategie, ale zmiňuje i potíže s nimiž se setkávali manažeři při příchodu do českého prostředí.

a Strunal).²⁹ Co se týče agrární sféry, vyváží Česká republika do Španělska nejčastěji živý hovězí dobytek, v menší míře také zpracované produkty jako například slazené a zahuštěné mléko, smetanu a další potravinové přípravky.³⁰

3.3.4.2 Import ze Španělska

Česká republika dováží podobné artikly jako vyváží: především se jedná o osobní a nákladní automobily a jejich příslušenství, dále pak o radiové a televizní přijímače, elektromotory, klimatizační zařízení. Ze zemědělských plodin se jedná nejčastěji o citrusové plody, poté rajčata a okurky.³¹

3.3.4.3 Španělské firmy v České republice

Na základě údajů Španělské obchodní komory v Praze ze srpna 2004, je v současné době v České republice zhruba 166 česko-španělských firem.³²

Mezi významné španělské investice na našem území patří podnik Grupo Antolín Bohemia (automobilové součástky), Gamex (plastické obaly pro potravinářský průmysl), Copreci (elektronické komponenty), Barceló (hotel), Mango (obchod s módou), Zara (obchod s módou), Destroy (obchod s obuví), Laufen Jika (sanitární keramika), Anecoop (zemědělské produkty) a jiné. V roce 2002 vstoupila na český kapitálový trh významná stavební společnost OHL Madrid, která koupila firmy ovládané konsorciem ŽS Brno. Nejvýznamnějším obchodním krokem byl vstup španělské společnosti Telefónica na český trh v létě roku 2005, kdy došlo ke koupi majoritního podílu Českého Telecomu.

3.3.4.4 České firmy ve Španělsku

Ve Španělsku působí několik českých firem a joint-venture (mezi nejvýznamnější patří společnosti Subterra Praha, Beer Trade, Unipetrol Chemicals Ibérica, Ravak, Šmeral Ibérica, Škoda Ibérica, Jablonex Ibérica a Škoda Export). Kancelář mají v Madridu také České aerolinie. Mezi nejznámější exportéry patří zmíněné společnosti, Spolana Neratovice, Tescoma, Praga Music Export a další.³³

Od roku 1993 se české investice ve Španělsku soustřeďovaly především na sektory obchodní distribuce, nemovitosti a stavebnictví. V roce 2004 se zaměřovaly především na oblasti služeb (hlavně spojených s hotelnictvím a turismem) ve středomořské oblasti a na Kanárských ostrovech.³⁴

²⁹ „Souhrnné teritoriální informace - Španělsko“, str. 45. URL: <http://sql.czech.cz/exportsoubory/080.doc> (20.1.2007).

³⁰ Tamtéž str. 46.

³¹ Tamtéž.

³² Celkový počet česko-španělských firem je 166. Toto číslo představuje 76 českých firem dovážejících produkty a služby ze Španělska, 5 českých firem vyvázejících produkty a služby do Španělska, 38 českých firem se spolu/vlastněných jinou španělskou firmou, 10 českých firem se spolu/vlastníkem španělské fyzické osoby; ostatní firmy nebyly klasifikovány.

³³ „Souhrnné teritoriální informace - Španělsko“, str. 47-8. URL: <http://sql.czech.cz/exportsoubory/080.doc> (20.1.2007).

³⁴ „Souhrnné teritoriální informace - Španělsko“. URL: <http://sql.czech.cz/exportsoubory/080.doc> (4.8.2006).

3.3.4.5 Cestovní ruch

Po roce 1989 se cestovní ruch stal novým fenoménem ve vzájemných vztazích. Turistika mezi oběma zeměmi se rozvíjí poměrně rychlým tempem. Čeští turisté již dlouhá léta míří nejen na španělské pláže, ale i do turisticky zajímavých měst.³⁵ Stejně tak španělští turisté směřují do České republiky, cílem jejich pobytu často bývá Praha.³⁶

3.3.5 Vzdělání

Čeští studenti středních a vysokých škol mají možnost blíže se seznámit se španělským jazykem a kulturou, a to jak studiem daného jazyka a kultury či přímo studiem v daném jazyce.³⁷ Ve Španělsku se slovanskými kulturami na univerzitách zabývají Fakulty slovanské filologie.³⁸ V rámci studia na těchto fakultách je možno se zapsat i do kurzů češtiny.³⁹ Český jazyk není dostatečně lákavým pro jazykové školy, nicméně České centrum v Madridu plánuje v budoucnosti otevřít kurzy českého jazyka pro veřejnost.

Obě země se v rámci projektů Evropské unie podílí na programu Socrates, v jehož rámci se i respondenti tohoto výzkumu účastnili podprogramu Erasmus - jedná se o výměnu vysokoškolských studentů; španělští studenti tedy mají možnost poznat český jazyk, kulturu a studium na české univerzitě (do projektu jsou zapojeny univerzity například v Plzni, Praze, Brně, Olomouci...); stejně jako existuje možnost pro české studenty vycestovat do Španělska (a to například na univerzity v Madridu, Granadě, Salamance, Santiagu de Compostela...)⁴⁰ Také další projekt Evropské unie zaměřený na odborné vzdělávání, program LEONARDO, umožňuje stážistům obou zemí vycestovat a poznat zákoutí druhého státu.⁴¹

³⁵ Český statistický úřad registruje v roce 2001 celkem 170 000 a v roce 2002 celkem 180 100 uskutečněných cest Čechů do Španělska za účelem trávení volného času a rekreace. V tomto ohledu se Španělsko stalo v roce 2001 a 2002 pátou Čechy nejnavštěvovanější zemí za účelem rekreace a trávení volného času. URL: <[http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/9D0031A1C5/\\$File/9209rr15.pdf](http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/9D0031A1C5/$File/9209rr15.pdf)> (12.8.2006).

³⁶ Dle údajů Českého statistického úřadu v roce 2004 přijelo do České republiky 224 327 španělských návštěvníků; toto číslo představuje 3,5% ze všech zahraničních návštěvníků. Z celkového počtu Španělů jich v roce 2004 zamířilo 205 379 do hlavního města Prahy; tento počet tvoří 5,5% ze všech zahraničních návštěvníků v Praze v daném roce. URL: <[http://www.czso.cz/xa/edicniplan.nsf/t/BE002FBEOB/\\$File/18%20cest.%20ruch.xls](http://www.czso.cz/xa/edicniplan.nsf/t/BE002FBEOB/$File/18%20cest.%20ruch.xls)> (12.8.2006).

³⁷ V současné době v České republice existuje 5 dvojazyčných česko-španělských gymnázií - v Praze, Brně, Ostravě, Olomouci a Českých Budějovicích. Studenti vysokých škol mají možnost studovat nejen hispanistiku na Univerzitě Palackého, Masarykově a Karlově univerzitě, ale nabídnut je také obor překladatelství a tlumočnictví španělského jazyka, stejně jako přednášky zabývající se španělskou kulturou na ostatních vysokých školách a oborech. V Praze je také od roku 1994 otevřena manažerská fakulta, Czech Management Institut, španělské vysoké školy ESMA-ESMATUR Barcelona.

³⁸ Konkrétně se tyto fakulty nachází na Universidad Complutense de Madrid, Universidad de Barcelona a Universidad de Granada.

³⁹ O nebyvavě velkém zájmu španělských studentů o český jazyk hovořila 13. února 2002 pro Český rozhlas (Radio Praga) Markéta Pilátová z olomoucké univerzity - lektorka českého jazyka ve Španělsku: „...na univerzitě v Granadě jsme nabídli intenzivní kurz češtiny, mysleli jsme si, že přijde tak 10 až 20 lidí, ale dostavilo se jich zhruba 130... zdá se, že čeština je v módě...“

⁴⁰ Viz např. seznam smluv partnerských univerzit účastnících se programu Sokrates/Erasmus na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. URL <http://www.ff.cuni.cz/dok/zahranicni/sokrates/erasmus_smlouvy.php> (14.1.2007).

⁴¹ Pro více info o podílu české a španělské straně na evropských vzdělávacích programech viz: SOUTO OTERO, MANUEL. McCOSHAN, ANDREW. *Study on Access to Education and Training - Tender No EAC/38/04, Lot 1*. ECOTEC, 2005. URL: <<http://ec.europa.eu/education/doc/reports/doc/access.pdf>> (17.11.2006).

3.3.6 Kultura

O kulturní „vyžití“ se starají především centra propagující kulturu a jazyk dané země, tedy nedávno otevřené České centrum v Madridu a Instituto Cervantes v Praze. Obě centra nabízí bohatý kulturní program: od odborných přednášek, přes filmové projekce a výstavy po jazykové kurzy.

Povědomí o druhé zemi může vzrůstat také díky veletrhům a různým dnům věnovaných španělské či české kultuře. Například 12. března 2003 se v Praze konal ve spolupráci s Obchodní kanceláří španělského velvyslanectví večer „Rytmus a tance španělského businessu“, jehož cílem bylo přiblížit španělské obchodní prostředí českým obyvatelům a jehož se účastnili někteří z respondentů.

3.3.7 Umění⁴²

Je pravděpodobné, že po roce 1989 zesílilo povědomí španělských i českých občanů o kultuře a umění druhé země. Nejenže se snažila o propagaci velvyslanectví a kulturní centra obou zemí prostřednictvím výstav, seminářů, koncertů, atd., ale došlo k jejich šíření díky prostředkům masové kultury.

V oblasti malířství se Česká republika pyšní sbírkou portrétů španělských renesančních umělců v zámku Nelahozeves a také Národní galerie České republiky vlastní díla některých významných španělských malířů jako El Greco, Picasso, Miró, Tapiése a jiní. Vzájemné vztahy upevňují také fotografické výstavy v obou zemích. Za zmínku stojí výstava z roku 2005 v Ostravském muzeu pod názvem „150 let španělské fotografie“ mapující španělskou minulost a expozice fotografií Xaviera Miserachse v roce 2006 v Praze. Co se týče filmových festivalů, španělští tvůrci se každoročně účastní Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary a festivalu animovaného filmu ANIFEST v Třeboni. Také české filmy bývají zastoupeny na filmovém festivalu v San Sebastianu. Instituto Cervantes ve spolupráci s FAMU nabízí v Praze ke shlédnutí starší i současné španělské filmy. Česká televize na obrazovce divákům během posledních deseti let představila významná díla španělské kinematografie (například díla režisérů Almodóvara, Buñuela, Saury a dalších). V českých divadlech bylo možno v průběhu několika let shlédnout hry, jejichž autory jsou výborní španělští dramatici jako například Calderón de la Barca, Lope de Vega Carpio nebo Cervantes. Také španělská divadelní scéna měla možnost seznámit se s hrami Václava Havla.

V České republice jsou v současné době k dostání v češtině téměř všechna světově významná díla španělské literatury.⁴³ Také do španělštiny byla přeložena některá díla Hrabala, Holana, Kundery, Čapka, Kafky, Havla a dalších.⁴⁴ Z děl představitelů české vážné hudby je možno si ve Španělsku zakoupit Dvořáka a Smetanu. V České republice vystupovali

⁴² Pro více info viz: BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko a Španěle*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 96-97.

⁴³ Pro více info viz katalog knihkupectví Kanzelsberger www.kanzelsberger.cz.

⁴⁴ Pro více info viz katalog knihkupectví Casa del libro www.casadelibro.com.

španělští operní pěvci (Domingo, Carreras a Caballé) a kytaristé (v Praze zahráli Paco de Lucía a Paco Peña). Stanice českých rádií také vysílají různé španělské popové písně, které jsou popularizovány - čeští posluchači tak mívají možnost seznámit se s tvorbou španělských muzikantů.

3.3.8 Sport

Obě země se utkávají především ve fotbalových zápasech, tenisových utkáních, házené, volejbalu, cyklistice a v neposlední řadě i v atletických kláních. Prestižní španělská fotbalová liga je v České republice fotbalovými nadšenci velmi sledována.⁴⁵ České a španělské týmy se pravidelně utkávají v Lize mistrů.

3.3.9 Gastronomie

Španělská kuchyně není v České republice tak známá jako například italská nebo čínská kuchyně, ale i tak se u nás nachází několik restaurací zaměřených na španělskou kuchyni (především nabízí paellu - varianta na rizoto s mořskými plody, zeleninou, různými druhy masa...).⁴⁶ Také mnoho kaváren, barů a restaurací již mezi svoji nabídku zařadilo sangriú (víno s kousky ovoce a kapkou jiného alkoholu podávané většinou ve džbánu).⁴⁷ Z jednotlivých potravin jsou v povědomí české veřejnosti rozšířeny především olivy, olivový olej a španělské víno. Sortiment zboží podobný tomu španělskému nabízela francouzská síť hypermarketů Carrefour, která na českém trhu v roce 2006 ukončila svoji činnost.

Najít českou kuchyni ve Španělsku je obtížné. Tamní Češi často využívají sítě německých obchůdků, které nabízí kysané zelí, chléb podobný českému a jiné polotovary. Ve Španělsku je známé české pivo, značku Pilsner Urquell je možno zakoupit i v některých obchodech.⁴⁸

3.3.10 Další zajímavosti

V České republice je v novinových stáncích k dostání španělský deník El País.⁴⁹ Za finanční podpory Ministerstva zahraničí České republiky je umožněno stanici Radio Praha Českého rozhlasu vysílat část svého programu ve španělském jazyce. Státní televize obou zemí vysílají i mezinárodní program, a tak je umožněno španělským i českým občanům si naladit prostřednictvím satelitu vysílání své vlasti v cizí zemi.

⁴⁵ Do povědomí fotbalových fanoušků se dostal především klub Real Madrid a FC Barcelona. Ve Španělsku se česká liga netěší takového zájmu, avšak fotbaloví nadšenci většinou znají klub AC Sparta Praha.

⁴⁶ V Praze by se mohlo jednat o restauraci El Centro nebo Don Juan.

⁴⁷ V Praze je možné jmenovat například kavárnu Popocafépetl nebo La Casa Blu.

⁴⁸ Tato zjištění opírám o zkušenosti získané prostřednictvím nepřímého zúčastněného pozorování v Madridu, Barceloně a Logroňu během července a srpna 2002.

⁴⁹ Toto zjištění opírá o zkušenost získanou osobním průzkumem novinových stánek ve Znojmě, Brně, Karlových Varech a Praze v letech 2004-2006. Jedná se především o novinové stánky na turisticky frekventovaných místech (a městech).

4. K OTÁZCE ADAPTACE SPECIFICKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

Pojem adaptace, tak jak jej chápe socioložka Tatjana Šišková ve sborníku „Výchova k toleranci a proti rasismu“, jsem již definovala v úvodní kapitole jako „*schopnost přizpůsobit se prostředí, v němž jedinec nebo druh žije*“.¹ Tato kapitola bude pojednávat o procesu adaptace španělských manažerů pracujících v České republice, a to dlouhodobě i krátkodobě. Adaptaci chápu jako proces, jehož předpoklady budu sledovat na následujících indikátorech: motiv příjezdu, informovanost o České republice a znalost českého jazyka před příjezdem, výchozí stereotypy Čechů a České republiky. Vlastní adaptační proces pak sleduji na následujících ukazatelích: první dojmy z České republiky svázaný s kulturním šokem, vyrovnávání se s odlišnými klimatickými podmínkami, vyrovnávání se s odlišným rytmem dne, vyrovnávání se s odlišnými pracovními podmínkami, vyrovnávání se s odlišnými materiálními podmínkami (materiální kultury, bydlení), vyrovnávání se s odlišnostmi duchovní sféry (jinakost životního stylu, jinakost svátečnosti), budování si partnerského a přátelského kruhu.

4.1 Předpoklady k adaptaci

4.1.1 Motiv příjezdu

Jedním z hlavních faktorů, na něž závisí úspěšnost adaptace jedince v novém prostředí, je důvod příjezdu a také na motivaci v tomto prostředí setrvat.

Po roce 1989 na našem území výrazně narůstá počet studentů, turistů i pracovníků z jiných zemí. Takzvaná „sametová revoluce“ změnila v tehdejší Československu životní podmínky a zároveň se změnily i podmínky pro podnikání. Na tuto situaci zareagovali lidé z jiných států, včetně manažerů ze Španělska. Tato skutečnost se potvrdila i při mém výzkumu, neboť žádný z respondentů v České republice nebydlí déle než šestnáct let.

Všichni respondenti se do České republiky přestěhovali po roce 1989. Jak mnoho z nich zmínilo, Česká republika (respektive Praha) je lákala svými památkami a také tím, že se do ní před rokem 1989 nemohli podívat. Do tehdejšího Československa zavítali pouze dva respondenti, avšak jen na pár dnů (respondent A z turistických a respondent I z rodinných důvodů). Šest respondentů (respondenti A, D, F, J, M a O) tedy poprvé navštívilo Českou republiku z turistických důvodů, jeden respondent (respondent N) z pracovních důvodů, jeden respondent (respondent I) z rodinných a šest respondentů (respondenti B, C, G, H, K a L) studovalo v České republice v rámci výměnného programu Erasmus či se vzdělávali v rámci stáže na Španělské obchodní komoře.

¹ ŠIŠKOVÁ, TATJANA: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance; informace o národnostních menšinách; hry a cvičení pro žáky a studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 197.

Tabulka 2: Motiv prvního příjezdu do České republiky (Československa)

	Před pracovním příjezdem v ČR nikdy nebyli	Před pracovním příjezdem ČR, resp. ČSFR a ČSSR navštívili z důvodů:				
		Turismu	Studijního pobytu (Erasmus)	Stáže ve španělské obchodní komoře	Rodinných	Pracovních
Počet respondentů	2	6	3	3	1	1

Velkou část respondentů v určité míře tento první kontakt s Českou republikou ovlivnil při výběru místa současného zaměstnání. Dohromady dvanácti respondentům (respondenti A, B, C, D, G, H, J, K, L, M, N a P) byla v České republice nabídnuta lukrativní pracovní nabídka a vzhledem k tomu, že již věděli, do jaké země pojedou, tak s výjezdem souhlasili, případně si vybrali Českou republiku mezi ostatními nabídkami zaměstnání v některé z postkomunistických zemí. Během výzkumu někteří z těchto respondentů mimo diktafon zmínili, že pracují v České republice z toho důvodu, že zde mohou dostat dobře placené zaměstnání na vyšších pozicích, což jim poslouží k vývoji vlastní kariéry v budoucnu, anebo zde založí firmu, neboť očekávají, že se jejich zboží na českém trhu ujme. Respondent O uvedl, že v otázce pobytu v České republice neměl na vybranou, neboť musel na přání otce rozvíjet rodinnou firmu v některé ze zemí takzvaného Východním bloku. Dva respondenty (respondenti F a I) motivovaly k příjezdu rodinné důvody (česká partnerka) a pracovní možnosti zároveň. Respondent E mi důvod příjezdu nespécifikoval, řekl jen, že se jednalo o „osobní záměr“.

Tabulka 3: Motiv pracovního příjezdu do České republiky (Československa)

	Dobrovolně zvolená zajímavá pracovní nabídka	Nedobrovolně zvolená pracovní nabídka (rozšíření rodinné firmy)	Rodinné důvody a možnost dobré pracovní nabídky	Osobní důvody
Počet respondentů	12	1	2	1

Pro většinu respondentů (celkem čtrnáct) tedy Česká republika nebyla před svým pracovním příjezdem zemí neznámou. Navštívili ji jako turisté, stážisté, studenti či jako doprovod manželky do rodné země. Motivem pracovního příjezdu byla pro většinu z nich (celkem dvanáct) zajímavá pracovní nabídka, která pro ně většinou znamenala zlepšení statusu (což však blíže nespécifikovali). Pro tyto manažery měla Česká republika mezi ostatními zeměmi „vyšší kredit“, neboť již přijížděli s určitou předchozí znalostí Prahy či jiného českého města.

4.1.2 Výchozí znalosti a stereotypy o České republice (Československu)

Dalším faktorem, který může mít vliv na adaptační proces, jsou znalosti a stereotypy² o hostitelské zemi, s nimiž jedinec do dané země přijíždí. Díky znalostem může být pobyt pro jedince snadnější, neboť tak může snadněji vyrovnat s překvapivými situacemi či kulturním šokem. V případě stereotypů je však možné hovořit i o znesnadnění adaptace, neboť stereotypní představy mohou být pro adaptační proces někdy i nepřekonatelnou překážkou.³

Mnoho respondentů bylo ještě před pracovním příjezdem informováno o České republice právě z předchozího turistického či studijního pobytu. Z tohoto důvodu jsem se v takových případech zajímala, o čem byli informováni o České republice, než do ní přijeli vůbec poprvé.

Respondenti deklarovali, že informace o českém kulturním kontextu získali z médií, z literatury, z Českého zastupitelského úřadu v Madridu a z vyprávění jiných osob. Až na dva respondenty nikdo z dotázaných nehovořil o tom, že by si informace o České republice před příjezdem cíleně vyhledával na internetu či v knihách. Respondent B uvedl, že se ve Španělsku snažil (bezvýsledně) zkontaktovat s někým, kdo znal poměry v České republice, aby mu nastínil o jakou zemi se jedná, neboť jej zajímaly slovanské země. Respondent I si informace o České republice (tehdy Československu) vyhledával, neboť ve volném čase se věnoval práci pro organizaci zabývající se otázkami lidských práv v zemích takzvaného Východního bloku.

Ráda bych upozornila na to, že téměř všichni ostatní respondenti mi na otázku znalostí o České republice před příjezdem odpověděli s tím, že je to tak dávno, že si nevzpomínají, že věděli „něco málo, ale opravdu velmi málo“ nebo nevěděli „nic moc“ či případně měli „všeobecné povědomí“. Věděli, že se jednalo o postkomunistickou zemi a zhruba věděli, kde tato země leží. Respondenti tedy přijížděli se stereotypní představou České republiky jako východní, postkomunistické země. Několik z nich zmínilo, že věděli, že Praha je nádherná, a jiní zase čekali, že český národ bude chladný. Domnívám se, že jejich reakce nejlépe charakterizoval respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994), jehož povědomí o Československu se utvářelo prostřednictvím torzovitých představ z dětských pohádek⁴: „*Yo tenía una mala idea de que existía Checoslovaquia por los dibujos animados*

² Stereotypizaci definuje Šišková jako: „Klasifikace členů společenské skupiny jako by byli všichni stejní a jednání s příslušníky této skupiny jako by se nevyznačovali žádnými jinými než skupinovými charakteristikami.“ Tamtéž str. 199.

³ V této souvislosti je možno si povšimnout definice Drabinové, která uvádí následující definici toho, co je „národní stereotyp“: „Národní stereotypy slouží všem členům společnosti jako společné hodnotové soustavy vztahů, umožňující konstruovat vnitřní a vnější svět, posilují spojitost členů společnosti, sounáležitost a rozlišení: „naše“ společnost je jiná.“ PRŮCHA, JAN. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 116. Stereotypy tedy mohou být překážkou v procesu adaptace právě kvůli dělení společnosti na „my“ a „oni“.

⁴ České animované pohádky zřejmě zapůsobily ve Španělsku na více osob. V prosinci 2006 jsem v České republice uvítala svoji čtyřicetiletou přítelkyni z Madridu, která se při procházení centrem Prahy podivovala tomu, že obchody zařazují mezi svůj sortiment různé upomínkové předměty s „těmi odpornými králíky“. Jelikož měla na mysli postavičky ze seriálu „Bob a Bobek, králíci z klobouku“ zeptala jsem se jí, proč se jí nelíbí. Ona odpověděla, že jako dítě nesnášela české pohádky, zdály se jí moc temné, divné a nepochopitelné, oproti Asterixovi a Obelixovi či Bugs Bunnymu byly české pohádky velmi neoblíbené. Ilustrovala mi situaci příkladem z listopadu 2006, kdy při poslechu nejmenované španělské radio stanice do vysílání zavolal posluchač a v rámci rozhovoru s moderátorem chtěli k něčemu přirovnat nějakou zvláštní, nepochopitelnou, divnou situaci, a jako příměr zvolili české animované seriály.

de cuando era pequeño. Era un país con unos dibujos animados raros, que se decía ČESKOSLOVENSKO y al final ponía KONEK... KONEC. Lo leíamos KONEK. Y no sabíamos... Y de lo sellos de correo. O sea, un país lejano y remoto. Pero claro, al llegar... Yo creo que el detonante fue la caída del Berlín y esos meses del 1989, que fueron bastante... se vivieron intensamente... Bueno, bastante intensamente - las noticias y todo iba lleno de eso. Y no sé... y la gente. En el noventa fue mucha gente: „¡Ay, se ha caído el muro, así ya puedo ir a esa parte de Europa!“ Pues en el verano del 1990 ya mucha gente de viaje, el muro ha caído a finales del 1989, y verano del 1990 ya mucha gente iba: “Ay, Praga, qué bonito, qué bonito, qué precio, todo baratisimo...”“ [„Měl jsem jakousi představu o tom, že existovalo Československo díky těm kresleným seriálům z dob mého dětství. Byla to země s divnými kreslenými postavkami, která se jmenovala ČESKOSLOVENSKO a na konci bylo KONEK... KONEC. Četli jsme to jako KONEK. Nevěděli jsme... A ty poštovní známky. Věděli jsme, že to je vzdálená a daleká země. Ale jasně, jakmile došlo k... Já si myslím, že to hlavní byl pád Berlínské zdi a těch několik měsíců roku 1989, to bylo velmi, prožívalo se to velmi intenzivně. Velmi, velmi intenzivně, zprávy toho byly plné. A ještě ti lidé - v devadesátém sem jelo mnoho lidí. „Och, padla opona, konečně tedy mohu jet do oné části Evropy!“ A tak v létě 1990 už sem jelo mnoho lidí na výlet, zeď padla na konci 1989 a v létě 1990 už sem jezdilo mnoho lidí. „Ach, Praha, to je krásné město. Ta krása a ty ceny, všechno je tak levné!““] Manažer L uvedl, že doopravdy nevěděl vůbec nic. Pouze respondent I toho o České republice (respektive Československu) věděl mnoho; jeho manželka je totiž Češka, která emigrovala do Španělska během komunistické vlády v Československu, a on sám se zabýval otázkou lidských práv v socialistických státech a pomoci emigrantům z těchto zemí.

Tabulka 4: Informovanost o České republice (Československu) před prvním příjezdem

	Vůbec nic nevěděli	Věděli „něco málo“, „nic moc“, „nějak všeobecně tušili“	Byli poměrně dobře informováni
Počet respondentů	1	14	1

O informovanosti před druhým (pracovním) příjezdem respondenti nehovořili, avšak z kontextu vyplynulo, že se většinou informovali co se týče pracovní stránky (většina z nich hovořila o prostudování možností a podmínek na českém trhu). Z rozhovorů vyšlo najevo, že především majitelé společností a firem (respondenti F, I, N a P) se před svým příchodem snažili nejprve získat veškeré potřebné informace o podnikání; jejich znalost českého trhu byla rozsáhlá. Respondent O přiznává, že se o českém prostředí neinformoval ani v tomto ohledu a jeho podnikání bylo v podstatě velkým dobrodružstvím.

Znalosti respondentů před prvním příjezdem tedy byly ve většině případů povšechné. Přijížděli se stereotypem České republiky jako postkomunistické země

s krásným hlavním městem, a v níž žijí chladní lidé. Respondenti měli představu, kde zhruba Česká republika leží, někteří z nich znali Václava Havla a Milana Kunderu a některým se vybavovala torza české kultury jako například československé animované pohádky. Oproti tomu, v případě příjezdu se záměrem založit v České republice vlastní firmu (celkem čtyři), byly znalosti respondentů širší, neboť, jak sami uvedli, snažili se přirozeně zjistit co nejvíce o českém trhu a českém zákazníkovi. Nelze říci, že by respondenti z určité lokality či města byli více informováni než respondenti z jiné, znalosti závisely především na jednotlivci, na jeho zájmu atd. S velmi podobnou situací je možno se setkat také v případě výzkumu respondentů přichozích z dalších, nepostkomunistických zemí Evropské unie. S malou (či téměř žádnou) znalostí o České republice přijíždělo do Čech přibližně 60% dotázaných holandských manažerů⁵ a více než polovina dotázaných francouzských učitelů.⁶

Jedním z důvodů, proč přicházeli respondenti poměrně nevybaveni informacemi o České republice, je dle jejich vlastních slov (respondent A, C, H a N) také ten, že Česká republika nemá pro Španělsko takový geografický, kulturní či ekonomický význam jako země, které mu jsou v těchto ohledech blíže. Respondent N (muž, 55 let, v ČR od roku 1996) si uvědomuje, že znalost je malá a dodává k tomu popis současné situace: *„Seguís siendo los grandes desconocidos para los españoles. Pero un poco por incultura. O sea, uno de los problemas que yo achaco a la Comunidad Europea es de que no han sabido vender o explicar, pues qué eran los países de la antigua Europa del este. El 50% aún dice Checoslovaquia. Existe una gran incultura sobre estos países. Cada vez menos por el turismo, ¿no? Cada vez viene más gente que cuando vuelve pues habla muy bien. Pero así como el español tiene una idea de lo que es Francia, por la proximidad, o Portugal, o incluso Inglaterra o Alemania... Pero los países del este de Europa, centroeuropa son los grandes desconocidos para la gran inmensa mayoría del pueblo español. Y solo ha faltado explicar... lo que pasa es que ahora hay que explicar mucho que los recursos económicos se quitan de unos países: España, Portugal, Grecia - para traerlos aquí. Eso es normal. Pero si eso no se explica bien, en España no se entiende.“* [„Pro Španěle jste stále velkou neznámou, ale to je dáno nedostatkem všeobecného vzdělání. Já osobně dávám Evropské unii za vinu to, že dostatečně neinformovala a nevysvětlila, co to jsou země bývalé Východní Evropy. 50% Španělů stále říká: „Československo.“ Díky cestovnímu ruchu je jich ale čím dál méně; lidé se totiž vrátí a o této zemi hovoří velmi hezky. Ale i tak má Španěl, díky blízkosti, větší povědomí o Francii a Portugalsku, nebo dokonce i o Anglii a Německu... Země střední a východní Evropy jsou však pro velkou část španělského národa velkou neznámou. A přitom by stačilo pouze více informovat... a nyní je potřeba vysvětlovat, proč se ekonomické dotace berou z jedněch zemí: Španělsko, Portugalsko, Řecko - aby se

⁵ PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holandani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 19-21.

⁶ GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnostní menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 14-17.

směřovaly sem. Je to sice normální, ale pokud se to dobře nevysvětlí, tak se tomu ve Španělsku neporozumí.“]

Respondenti vesměs však zmiňovali, že sice větší informovanost ze strany médií by byla přínosná, ale hovořili o tom, že současná informovanost je vzhledem ke geografické vzdálenosti adekvátní.

4.1.3 Znalost českého jazyka před (pracovním) příjezdem

Někteří sociolingvisté se domnívají, že jazyk je vázán na kulturu společnosti, která jej užívá, a že se v něm odráží, které aspekty jsou pro danou kulturu důležité.⁷ Velmi důležitým faktorem v adaptačním procesu je nejen znalost jazyka hostitelské země, ale především vůle a ochota si jej osvojit. Tato dovednost totiž může výrazně usnadnit adaptaci jedince do nového prostředí, neboť usnadňuje komunikaci nově příchozích s „domácími“ a také otevírá prostor pro porozumění určité skutečnosti. Tato podkapitola je věnována otázce znalostí a snaze naučit se český jazyk ještě před příjezdem do České republiky. Vůlí naučit se český jazyk, jakožto jedním z předpokladů adaptace, již v průběhu pobytu se pak zabývá podkapitola 4.3.⁸

Jelikož nebylo možné předpokládat, že by se respondenti učili český jazyk před turistickým pobytem, soustředila jsem se na to, zda uměli česky před druhým (ve dvou případech prvním) příjezdem.⁹ Před pracovním příjezdem se českým jazykem nedomluvil ani jeden z respondentů - někteří se spoléhali na to, že se zde dorozumí německy. Respondent B zmínil, že měl v ruce nějakou učebnici češtiny, podle které se sám snažil něco naučit, a respondent I pochytil některá slovíčka od své manželky či z pobytů v Čechách, ale s učebnicí se nepřipravoval.

Tabulka 5: Znalost českého jazyka před pracovním příjezdem do České republiky (Československa)

	Česky neuměli vůbec	Učebnici češtiny „měl párkrát v ruce“	Češtinu trochu odposlouchal od manželky či v rámci krátkých pobytů v ČSSR	Uměli česky
Počet respondentů	14	1	1	0

Respondenti se tedy ve většině případů (celkem čtrnácti) na svůj pracovní pobyt z hlediska znalosti jazyka hostitelské země nepřipravovali.

⁷ SALZMANN, ZDENĚK. *Jazyk, kultura a společnost : úvod do lingvistické antropologie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997, s. 96-97.

⁸ Znalost jazyka většinové společnosti představuje jeden z důležitých předpokladů k integraci příslušníka menšiny do majoritní společnosti. „Z hlediska lingvistiky se jeví jako nejdůležitější proces osvobození majoritního jazyka, tj. dosažení určité jazykové kompetence umožňující jedinci úspěšnou sociální realizaci v cizojazyčném prostředí.“ RANGELOVA, ALBENA. JANOVEC, LADISLAV. *Řečová integrace příslušníků minorit*. In: Lidé města č. 18, Praha: Fakulta humanitních studií, 2006, s. 141.

⁹ „...předběžná znalost řeči a kultury nového prostředí značně zvýhodňuje cizince v počátečním stádiu integrace.“ Tamtéž, s. 146.

4.1.4 Český jazyk jako jediný dorozumívací prostředek?

Předpoklad a vůbec snahu adaptace na nové prostředí lze pozorovat na vůli naučit se jazyk hostitelské země. Pokud respondent projevuje ochotu se učit tento jazyk, lze usuzovat, že je setkáním s jazykem a kulturou hostitelské země nakloněn¹⁰, a že tedy má zájem na adaptaci do daného prostředí. Pakliže tento zájem nemá, je patrné, že studium tohoto jazyka pro něj nehraje zásadní roli a jeho adaptační strategie budou jiné.

Znalosti českého jazyka respondentů jsem neposuzovala na základě testů, ale jsou naprosto subjektivní. Respondenti mi sdělili, jak se při komunikaci v českém jazyce cítí a jaké situace jsou schopni zvládnout. Z tohoto hlediska bylo poměrně jednoduché respondenty rozčlenit do tří skupin. Jednu skupinu tvoří respondenti, kteří se český jazyk snažili určitou dobu naučit, ale po několika lekcích na studium rezignovali a využívají k životu v České republice jiné jazyky a služeb tlumočnicků. Jejich znalosti zůstávají na začátečnické úrovni.¹¹ Jedná se o respondenty A, D, G, J, M a N. Do druhé skupiny patří respondenti, kteří se český jazyk stále učí a jejich znalosti jsou také zůstávají na začátečnické úrovni, ale o stupínek výše.¹² Jedná se o respondenty H, K a L. Znalosti respondentů třetí skupiny jsou středně pokročilé-pokročilé¹³ - respondenti jsou schopni v českém jazyce vést jak rozhovor s přáteli, tak i obchodní jednání anebo číst novinové

Tabulka 6: Znalost českého jazyka v současné době

	Začátečníci (A1) - studium českého jazyka (dočasně) vzdali	Začátečníci (A1-2) - studium českého jazyka (dočasně) vzdali	Středně pokročilí (B1-B2) a pokročilí (C1)
Počet respondentů ze skupiny I.	-	-	7
Počet respondentů ze skupiny II.	6	3	-
Celkem počet respondentů	6	3	7

¹⁰ Lingvistický antropolog Zdeněk Salzmán poukazuje na to, že pokud členové dvou různých etnických skupin žijí vedle sebe a jsou v častém kontaktu, pak lze předpokládat, že se alespoň část z nich naučí jazyk druhé skupiny. Tuto schopnost označuje jako multilingvismus. SALZMÁN, ZDENĚK. *Jazyk, kultura a společnost : úvod do lingvistické antropologie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997, s. 81.

¹¹ Znalosti těchto respondentů by dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky bylo možné charakterizovat jako A1. „Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.“ URL: <http://www.jazyky.com/content/view/80/53/> (26.11.2006).

¹² Znalosti respondentů této skupiny bych dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky charakterizovala do stupně A2: „Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ni a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejich nejnáléhavějších potřeb.“ Tamtéž.

¹³ Znalosti respondentů této skupiny je možno dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky charakterizovat mezi stupni B1-C1.

články (všichni respondenti, kteří mají pokročilou znalost českého jazyka uvedli, že číst beletrii v českém jazyce je pro ně stále těžké). Jedná se o respondenty B, C, E, F, I, O a P.

Respondenti hovořili o tom, že český jazyk studují buďto v jazykové škole nebo mají soukromou lektorku, která za nimi dochází domů či do firmy. Respondenti B, C, I a L podotkli, že mimo soukromých hodin jim s českým jazykem pomáhala i jejich partnerka. Respondent K se svojí partnerkou hovoří německy a respondent N se s manželkou dorozumívá španělsky.¹⁴ Studium cizího jazyka, v tomto případě českého, nemusí být vždy úspěšné. Lingvistický antropolog Zdeněk Salzmann podotýká, že dospělý jedinec se jej nemusí naučit ani po delší době studia.¹⁵ Právě vědomí této náročnosti se ukázalo být při studia českého jazyka odrazující pro mnohé respondenty. Respondent L (muž, 33 let, v ČR od roku 2003): „*Ahora me puse otra vez en duro, yo siempre me pongo - empiezo con fuerza y después me deprimó y no puede ser... es imposible... Es increíble que un extranjero pueda hablar checo. Sobre todo, hablarlo correctamente.*“ [„Nyní jsem začal znovu tvrdě studovat. Vždycky takhle začnu, plný sil a nakonec začnu upadat do deprese a nejde to... je to nemožné... Je neuvěřitelné, pokud se cizinec naučí mluvit česky. Především, pokud se to naučí správně.“] Další překážkou při studiu českého jazyka může být časová náročnost, a to jak časová dotace lekcí s lektorkou tak i domácí příprava. Respondent J (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) podotýká: „*Pero claro, es como todo, el checo hay que estudiar y si después de la clase te pones a trabajar y sales tarde y al día siguiente... pues... si no tienes tiempo de estudiar, pues...*“ [„Ale je to samozřejmě jako se vším, také češtinu se člověk musí učit, ale jestliže po hodině začneš pracovat a odcházíš pozdě z práce, další den... no a tak... když nemáš čas na studium, tak...“] V neposlední řadě se může jako překážka při studiu českého jazyka (respektive fakt, který umožňuje se český jazyk neučit) jevit skutečnost, na kterou poukázal respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003): „*La vida en Praga es en inglés totalmente. O sea que no hay ningún problema para vivir en inglés - los taxis en inglés, a la tienda vas en inglés... todo es en inglés, no hay ningún problema. (...) Praga está totalmente acostumbrada a hablar con gente de otras nacionalidades y están totalmente acostumbrados a hablar en inglés...*“ [„V Praze je naprosto možné žít v angličtině. Není to žádný problém - v taxíku to jde v angličtině, v obchodě také... všechno je v angličtině, to není problém.(...) Lidé v Praze jsou naprosto zvyklí hovořit s cizinci a hovořit s nimi v angličtině...“] O tom, že český jazyk ani pro život stážístů v České republice není klíčový, hovořil i respondent H (muž, 29 let, v ČR od roku 2003): „*También estudié pero es verdad que... no era tan necesario hablar el idioma como para que me lo hubiera tomado en serio.*“ [„Ale ano, učil jsem se... ale abych byl upřímný, tak jsem tomu moc nedal... nebylo to až tak moc potřebné, abych to bral opravdu vážně...“]

¹⁴ Manželka respondenta N pobývala delší dobu na Kubě.

¹⁵ SALZMANN, ZDENĚK. *Jazyk, kultura a společnost : úvod do lingvistické antropologie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997, s. 35.

Znalost českého jazyka některých respondentů byla ve většině případů na tak nízké úrovni, že pokud by nevyužívali tlumočnických služeb a jejich protějšky nehovořili španělsky, domluvili by se jen velmi obtížně. Z toho důvodu jsem se zajímala o jejich jazykovou vybavenost z hlediska jazyků, kterými by se mohli v České republice domluvit.¹⁶ V tomto případě jsem se ale netázala na jaké úrovni je jejich znalost těchto jazyků, ani zda pokračují v jejich studiu. Zároveň jsem předpokládala, že by jejich další jazykové znalosti mohly objasnit, zda se respondenti nejsou talentováni na studium cizích jazyků anebo zda to svědčí spíše o neochotě studia českého jazyka.

Respondenti (respondenti A, B, C, D, E, F, G, H, J, K, L, M, N a O) nejčastěji uváděli, že hovoří anglickým jazykem. Jako další cizí řeč uvedlo pět manažerů (respondenti A, C, D a K) německý jazyk. V neposlední řadě respondent B uvedl polský jazyk a respondent H francouzský jazyk. V případě respondenta I a P jsem se k této otázce v průběhu rozhovoru nedostala, ale u obou (vzhledem k jejich zaměstnání a vzdělání) předpokládám minimálně znalost anglického jazyka.

Tabulka 7: Jazyková vybavenost respondentů¹⁷

	Anglický jazyk	Německý jazyk	Francouzský jazyk	Polský jazyk	Bez odpovědi
Četnost odpovědí všech respondentů	14	4	1	1	2

U španělských manažerů se naprosto viditelně ukázalo, že ti, kteří z hlediska délky pobytu patří do skupiny II. (pobyt v České republice chápou jako krátkodobý), český jazyk neovládají na takové úrovni, aby byli schopni vést plynulý rozhovor s rodilým mluvčím. Část respondentů se český jazyk stále učí a o něco větší část studium již vzdala a buď využívá jiné jazyky nebo služeb tlumočnicků. Respondenti patřící z hlediska délky pobytu do skupiny I. (dlouhodobější perspektiva pobytu v České republice) zvládají český jazyk mnohem lépe, jsou schopni vést rozhovor i obchodní jednání, avšak sami přiznávají, že preferují číst českou beletrii ve španělském jazyce.

Oslovení španělští manažeři kromě svého rodného jazyka¹⁸ a kromě českého jazyka (na jakékoliv úrovni), si osvojili především některý z germánských jazyků: ve většině případů se jednalo o anglický a v menší míře i o německý jazyk; jeden z respondentů také ovládá další slovanský jazyk (polštinu) a jeden románský jazyk (francouzštinu).

¹⁶ Pokud se respondent zmínil, že také hovoří katalánsky nebo galicijským či valencijským dialektem, pak jsem tyto údaje v následujícím odstavci nezohlednila.

¹⁷ Tabulka neobsahuje údaj o vybavenosti jednotlivých respondentů (kombinace různých cizích jazyků), ale poukazuje na to, v jaké míře jsou jednotlivé jazyky mezi respondenty ovládané.

¹⁸ Tedy nejen katalánštinu, galicijštinu a valencijsštinu, také španělštinu.

Dle znalostí respondentů a jejich postoje k učení českého jazyka lze soudit, že v případě jejich adaptace zvládnutí jazyka většinové společnosti pro ně nehraje takovou roli.¹⁹ V zaměstnání a v každodenním životě si velmi často vystačí s angličtinou.²⁰ V případě náročnějších situací řada z nich využívá v pracovní sféře služeb tlumočnicků a překladatelů.

4.1.5 Ochota poznávat Českou republiku

Jedním z faktorů, který patří do kapitoly o vůli poznat České republiky, je znalost české země jako takové. Tento faktor nemusí sice přímo svědčit o vůli respondenta poznat Českou republiku, neboť někteří respondenti uváděli, že mají malé děti, nedostatek času, případně by ani nemuseli mít jiné prostředky k cestování. I přes tyto případné překážky snahu procestovat hostitelskou zemi projeví téměř všichni respondenti, a to ve značné míře.

Všichni respondenti, s nimiž jsem se setkala, hovořili o tom, jak moc cestují (cestovali) po České republice. Někteří z nich hovořili o tom, že využívají příležitosti pobytu v České republice také k tomu, aby se podívali do okolních států - zmínili například Polsko, Maďarsko a Rusko. Jelikož všichni respondenti poměrně často cestují nebo se snaží poznávat město, v němž žijí, je možno je z klasifikovat z perspektivy motivace k tomuto chování (pracovní či osobní zájem) a místa, které navštěvují (turisticky anebo jinak zajímavé oblasti).

Do první třídy zařadit ty respondenty, kteří cestují téměř po celé České republice, a to i po malých městech a vesnicích, k čemuž je vedou převážně pracovní důvody - jedná se o respondenty C, E, N, O a P. Druhou třídu tvoří ti, jež využívají pro cesty po České republice volného času a navštěvují především turisticky či jinak významná města a místa jak v České republice, tak v okolních státech - jedná se o respondenty A, B, D, F, G, H, I, J, K, L a M. Rozdělení do tříd dle tohoto kritéria je poměrně křehké, neboť i respondenti zařazení do první třídy cestují po České republice a přilehlých zemích za účelem poznat různá turisticky či jinak významná místa, stejně tak respondenti zařazení do druhé třídy občas zavítají do menšího, turisticky ne tak známého, českého města. Nicméně, jak již bylo zmíněno, kritériem pro dělení do tříd byla především motivace k cestování a druh míst, které respondenti navštěvují.

Do zmíněné první skupiny patří téměř všichni respondenti, u nichž je důkladné poznání České republiky předpokladem pro úspěšné vykonávání jejich práce. Jak respondent C (zaměstnanec Španělské obchodní komory), tak respondent E (vedoucí tiskové kanceláře), respondent N (ředitel společnosti dovážející ze Španělska kosmetické výrobky a distribuující je v České republice) a v neposlední řadě respondenti O a P

¹⁹ Téměř klíčovou roli při integraci má znalost českého jazyka pro příslušníky bulharské, ukrajinské a ruské národnosti. Srov. RANGELOVA, ALBENA. JANOVEC, LADISLAV. *Řečová integrace příslušníků minorit*. In: Lidé města č. 18, Praha: Fakulta humanitních studií, 2006, s. 149.

²⁰ Je možné usuzovat, že značnou roli hraje i zaměstnání respondentů - v případě Francouzů, učitelů jazyka, český jazyk zvládalo na dobré úrovni 75% dotázaných. GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnosti menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 24.

(ředitelé společnosti distribuující v České republice ovoce a zeleninu) potřebují pro svoji práci poznat nejen pracovní, klimatické, geografické a jiné podmínky v různých českých regionech, tak i potřebují znát hospodářskou situaci a v neposlední řadě v mnoha koutech České republiky navázat kontakty. Respondent N hovořil o tom, že tyto cesty podnikal doprovázen svojí sekretářkou/tlumočnicí a respondent O téměř vždy cestoval sám. Respondent P (muž, 38 let, v ČR od roku 1993) ilustroval své získávání obchodních kontaktů a jejich udržování počtem najetých kilometrů: *„Date cuenta que yo hacía 100 000 kilómetros al año en coche por la República checa. Conocemos muy bien la República checa, muy muy muy bien.“* [„Musíš si uvědomit, že já jsem najel ročně 100 000 kilometrů autem po České republice. Takže tuto zemi známe velmi, velmi, velmi dobře.“] Dále by do této skupiny měl patřit i respondent F (ředitel společnosti dovážející ze Španělska spodní prádlo a distribuujícího ho v České republice), ten však přiznává, že z České republiky zná především velká města, což může být dáno druhem produktu, který jeho firma distribuuje: *„Más bien poco, ¿eh? Sé que hay muchos pueblos y tal, por el correo porque los paquetes se envían a pueblos que ni siquiera conozco. Pero básicamente no paso de lo más grande, ¿eh? Plzeň, Praga, České Budějovice, Olomouc, Brno... en Ostrava nunca he estado por ejemplo. Está muy lejos y ¿quién va a Ostrava? ¿Que qué hago yo en Ostrava? Gente no tiene dinero, pues no compra ropa interior, lo cual me parece lógico...“* [„Nemám toho moc procestováno. Zním nějaká městečka a tak díky poště, protože posíláme balíky do vesnic a měst, které ani neznám. Ale v podstatě znám jen to největší - Plzeň, Prahu, České Budějovice, Brno, Olomouc... například jsem nikdy nebyl v Ostravě. Co bych tam asi dělal? Lidé tam nemají peníze, takže si nekupují spodní prádlo, což chápu...“] Pozoruhodné je, že lidé patřící do této třídy (až na výjimku respondenta N), jsou také součástí skupiny I. - z hlediska délky pobytu svůj pobyt v České republice vnímají dlouhodobě.

Do druhé třídy patří převážně respondenti, u nichž důkladné poznání České republiky nemá zásadní vliv na kvalitu jejich práce. Cestují většinou z vlastního zájmu a jelikož se jedná především o respondenty skupiny II. (vnímají svůj pobyt v České republice především z krátkodobého hlediska), občas v rozhovoru zazněly komentáře (jako podává respondent M), že se snaží „využít příležitosti“ a cestovat po zajímavých místech jak v České republice, tak v okolí. Tito manažeři k cestování využívají volného času a snaží se zážitky sdílet s kamarády, partnery či rodinou. Respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) hovoří o tom, jak s manželkou a dětmi poznává Českou republiku: *„Sí, conocemos bastante bien toda la República. Nos ha gustado mucho y hemos aprovechado para viajar. Cuando vivimos en Brno conocimos toda la zona de Moravia bastante bien. Hemos hecho montones de excursiones los fines de semana y todo esto. Y ahora desde Praga pues estamos recorriendo toda Bohemia...“* [„Ano, známe Republiku dost dobře. Velmi se nám líbila a využili jsme toho k cestování. Když jsme bydleli v Brně, tak jsme se snažili hodně

poznat Moravský kraj. Vyjeli jsme si mnohokrát o víkendu na výlet a tak. A když jsme teď v Praze, tak cestujeme po Čechách...“]

Nehledě na důvod k cestování, cíl cest a společnost, respondenti se poměrně shodovali v případě hodnocení České republiky. Nejvíce se jim líbila turisticky známá města - nejčastěji byla zmíněna Praha²¹, poté Český Krumlov a následovně Kutná Hora, Karlovy Vary, Olomouc, Kroměříž, Telč. Respondentům se také líbily české hrady (v rámci rozhovorů zazněly hrady Hluboká a Český Šternberk) a příroda (zmíněn byl Český ráj a příroda jižních Čech).

Předpoklady k adaptaci respondentů na prostředí v České republice se z hlediska vůle poznání českých zemí a krajů ukázaly být obrovské. Respondenti poznávají Českou republiku buď z pracovních důvodů anebo z osobních důvodů (turistická zvědavost), tento fakt je nezávislý na tom, z jakého regionu respondent pochází či jak dlouho v České republice žije.

4.1.6 Znalost české kultury a historie

Dalším ukazatelem, dle kterého je možné pozorovat předpoklady adaptace jedince na podmínky v České republice, je jeho znalost českého kulturní a historického kontextu. Zajímalo mne tedy povědomí respondentů o české kultuře a umění, o českém „společenském životě“ a o českých dějinách, a to především v podobě česko-španělských vztahů.

Jak jsem již uvedla v metodologii, respondenti na tento typ otázek odpovídali poněkud neochotně. Dotazy zkoumající znalosti české historie (a paralel se španělskými dějinami) či česko-španělských vztahů byly často nezodpovězeny (domnívám se, že právě z důvodu jejich neznalosti) anebo jsem je v rámci rozhovoru záměrně vynechala. Z kontextu rozhovorů vyplynulo, že rozšířené znalosti o českých dějinách mají respondenti B, C, E, F, I, M a P. V případě respondenta F je nutno zmínit, že v České republice publikoval studii zabývající se vývojem česko-španělských vztahů, a to především v hospodářské sféře. Ostatní respondenti většinou odpověděli, že mají povědomí o dějinách Československé republiky a že ví, že se španělskými dějinami jsou ty české spjaty dynastií Habsburků.

Spíše než o historii měli respondenti větší znalosti především o současné české kultuře a umění.²² V případě odpovědí na tyto otázky byli respondenti o něco málo vstřícnější než v předchozím případě.²³ Z jejich výpovědí vyplynulo, že hluboké znalosti²⁴ o

²¹ Praha, jako nejoblíbenější místo České republiky, byla zmíněna celkem jedenáctkrát. Pokud mi respondent odpověděl, že se mu z České republiky nejvíce líbila Praha, snažila jsem se ho zeptat i na jiné oblíbené město.

²² O tom, že si někteří respondenti váží v České republice kulturní nabídky, pojednává kapitola 4.4.1.

²³ Respondentovi L jsem tyto otázky zapomněla položit, avšak vzhledem k jeho vzdělání a zaměstnání se domnívám, že jeho znalosti české historie a české kultury budou „hluboké“.

²⁴ Je velmi obtížné rozdělit znalost o české kultuře do tříd; při tomto dělení jsem si užila kategorie: „hluboké znalosti“ (takové znalosti o jejichž nabytí musí jedinec projevit velkou snahu a zájem), „běžné znalosti“ (ty, jejichž získání pro respondenta není velmi náročné, avšak je k němu potřeba zájem ze strany jedince) a „omezené znalosti“ (ty, které jsou podobné jako těm, s nimiž respondenti do České republiky přijeli).

české kultuře mají respondenti B, C, E, I, M, N a P. „Běžné znalosti“ o české kultuře prokázali respondenti D, F, G, H, J, K a O. Jako téměř nezasažen českým kulturním životem se jevil respondent A. Odpovědi respondentů byly však natolik rozdílné, že by bylo velmi obtížné je umístit do tabulky.

Pokud jde o literaturu, pak respondenti téměř ve všech znali spisovatele Milana Kunderu (v souvislosti s ním bylo velmi často citováno dílo „Nesnesitelná lehkost bytí“) a v o něco menší míře byl také zmiňován Franz Kafka a Bohumil Hrabal. Někteří manažeři rozšířili tento výčet a po jednom připojili také spisovatele Jaroslava Haška (Osudy dobrého vojáka Švejka), Václava Havla a Miloše Urbana. Respondenti však poukazovali na to, že je poměrně náročné číst českou literaturu v českém jazyce, a proto mají v knihovně španělské překlady. Výjimku tvořil respondent E, který hovořil o tom, že přečetl Babičku od Boženy Němcové a že čte v českém jazyce i literaturu od zahraničních autorů. Také respondentovi I zřejmě nečinilo takový problém číst českou literaturu v originále, neboť se podílel na překladu některých děl české literatury do španělského jazyka.

V oblasti kinematografie jednotliví manažeři zmínili, že mají rádi české filmy. Mnozí z nich hovořili o tom, že je většinou sledují, pokud mají anglické titulky. Mezi oblíbená díla zařadili filmy Kolja, Želary, Marečku, podejte mi pero!, Chalupáři a Tmavomodrý svět.²⁵ Respondent C v souvislosti s filmy hovořil o oblibě herců Jiřího Sováka, Bolka Polívky, Jiřího Bartošky a respondent N zmínil, že má rád režiséra Miloše Formana.

Respondenti v souvislosti s českou kulturou zcela opomněli výtvarné umění, ovšem někteří z nich hovořili o hudební oblasti. O tom, že ho na české kultuře zaujala především hudební scéna hovořil respondent J. O soudobé hudbě, konkrétně o zpěvákovi Karlu Gottovi hovořil respondent C, o klasické hudbě, přesně o Dvořákovi a Smetanovi, mluvila respondentka D a o oblibě operního zpěvu se zmínil respondent M, konkrétně hovořil o obdivu k Magdaleně Kožené.

Odpovědi respondentů nelze generalizovat, neboť jsou velmi odlišné. V případě této otázky platí, že mnohem hlubší znalosti o české kultuře měli především respondenti ze skupiny I. (s výjimkou respondenta O). To může být dáno délkou pobytu, charakterem jejich zaměstnání či v některých případech českou partnerkou. Zároveň to může svědčit o jejich zájmu o kulturní a umělecké dění jako takové. Respondenti skupiny II. většinou českou kulturu znali, v mnoha případech se však jednalo o povrchní znalosti, mezinárodně známé autory či díla.

Ve spojitosti s touto otázkou jsem se respondentů tázala na to, kdo se jim vybaví, pokud se řekne „současná významná česká osobnost“. Respondenti měli možnost zvolit kohokoliv z jakékoliv oblasti (mnozí zvolili více osobností). Manažeři se ve svých odpovědích soustředili především na osobnosti především z politické sféry, mezinárodně známý „symbol“ České republiky - Václav Havel, v menší míře pak na sportovce a na

²⁵ Žádný z filmů nebyl zmíněn vícekrát.

mediálně známé tváře z umělecké oblasti.²⁶ Do mnohých odpovědí se promítla současná politická situace (například současný premiér či prezident) či mediálně významné kauzy (například v letních měsících roku 2004, tedy v období završení prvního kola televizní soutěže Superstar zmiňovali respondenti výherkyni soutěže, dále pak úmrtí trenéra Ivana Hlinky...).

Tabulka 8a: Významné české osobnosti současnosti (část I.)

	Václav Havel	Václav Klaus	Vladimír Špidla	Stanislav Gross	„Různí politici“	Ivan Hlinka	Jaromír Jágr	Roman Šebrle	Emil Zátopek
Četnost odpovědí respondentů	5	6	2	5	2	1	2	1	1

Tabulka 8b: Významné české osobnosti současnosti (část II.)

	Karel Gott	Helena Vondráčková	Aneta Langerová	Milan Kundera	Podnikatel roku	„Asi všichni“	Bez odpovědi ²⁷
Četnost odpovědí respondentů	1	1	2	1	1	1	3

Respondent P (muž, 38 let, v ČR od roku 1993) v souvislosti s touto otázkou zmínil, že jej velmi zajímá dění na české politické scéně. Na známé české osobnosti ilustroval i svůj pohled na Čechy. *„A mí me gusta mucho Klaus. Me gusta porque no es el típico checo... Es un tío que tiene mucha rabia y a mí me gusta ese tipo de gente. Cuando tiene que defender a Chequia, defiende a Chequia y le da igual si está el embajador americano o si está el embajador ruso. Y Havel... creo que ahora ya ha pasado su época ya, ¿no? Pero creo que Klaus es un buen sujeto para Chequia, un buen defensor. (...) ...un típico checo sería más tipo Gross... Porque en España un presidente no hubiese dejado que le hubiesen echado así, hubiese hecho algo. Y este tío se marchó sin ningún problema. Firmó con Telefónicas, cogió dinero seguro y luego se marchó. O sea en España nadie dejaría que por un PANELÁK de un millón de coronas te quitasen la presidencia del país...“* [„Mně se moc líbí Klaus. Líbí se mi, protože to není typický Čech... Je to člověk, který má pro strach uděláno a mě se takový druh lidí líbí. Když má bránit Českou republiku, tak ji brání a je mu jedno, jestli ji brání před americkým velvyslancem nebo před ruským. A Havel... myslím si, že jeho doba tak trochu už pominula, že? Ale Klaus je dobrým bodem pro Českou republiku, dobrým obráncem. Typický Čech je spíše jako Gross... Ve Španělsku by

²⁶ Ve většině případů respondenti volili více osobností.

²⁷ Respondentům F a I jsem tuto otázku zapomněla položit, respondent O konstatoval, že nikoho slavného nezná, neboť ho to nezajímá a nesleduje české zprávy.

žádný premiér nedopustil, aby ho takhle vyšachovali ze hry, určitě by něco udělal. A tenhle člověk bez problémů odešel. Podepsal smlouvy s Telefónicou, určitě si vzal peníze a odešel. Ve Španělsku by prostě nikdo nedopustil, aby mu kvůli PANELÁKU za milión korun sebrali místo premiéra nějaké země...“]

Do některých odpovědí respondentů se promítal jejich vlastní názor (kdo pro ně představuje významnou českou osobnost), odpovědi jiných v podstatě vypovídaly o tom, jak vidí španělští manažeři současnou českou společenskou sféru skrze média.

4.1.7 Stereotypy České republiky v průběhu pobytu

Vůle a ochota respondentů poznat Českou republiku se také promítla v jejich názorech na to, co pro ně představuje symbol České republiky a jak nahlíží na typického Čecha a Češku. Přesto, že respondenti žijí v České republice již delší dobu, značná část jejich odpovědí představovala určité stereotypy České republiky, se kterými přijížděli na začátku pobytu anebo si během pobytu vytvořili nové. Tyto představy mohou působit jakožto limitující předpoklady v adaptačním procesu.

O symbolu České republiky hovořilo jedenáct respondentů.²⁸ Respondenti B, G, H a M jako symbol zmínili pivo, na Švejka poukázal respondent B, o Praze hovořila respondentka D a o jednotlivých pražských památkách Hradčanech, Karlovu mostu a Orloji hovořili respondenti B, D, E a G. Na Prahu jako takovou poukázali respondenti D a K. Českou vlajku si jako symbol České republiky představují respondenti D a J, respondent J (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) to zdůvodnil slovy: *„Puede ser un símbolo, es la bandera... aquí hay mucho... yo por lo que he visto hay mucho sentimiento nacional... y la bandera checa, pues yo creo que la llevan siempre que pueden... Aparte de llevarla pegada en el coche, ves un partido de hockey por televisión o fútbol, o tenis y ves muchísimas banderas checas. Yo creo que tienen mucho sentimiento nacional, para ser un país pequeño y con poca historia de independencia y tal, tienen un sentimiento muy nacional... Y la bandera creo que es una cosa que la gente de aquí se siente muy orgullosa de la bandera y siempre que pueden, la llevan.“* [„Symbolem také může být vlajka... tady je totiž... zdá se mi, že lidé tu mají velké národnostní citění... a česká vlajka - myslím si, že ji mají kdekoliv a kdykoliv mohou ji mít... nejen že ji mají nalepenou na autě, ale když jdou na tenisový nebo fotbalový nebo hokejový zápas, tak v televizi vidíš, že tam je spousta českých vlajek. Myslím si, že na to, jak je to malá země a má tak krátkou historii jako nezávislý stát, tak to národnostní citění je veliké. Myslím si, že na vlajku tu jsou lidé hrdí a kdykoliv mohou, tak ji mají s sebou.“] O sportovních disciplínách hovořili respondent H, který poukázal na hokej, a respondent L (muž, 33 let, v ČR od roku 2003), který zmínil lyžování: *„Si se puede llamar esquiar, pero solo en andar... BĚŽKY... lo tenéis en la Langre.“* [„Dalo by se říci, že je to lyžování, ale pouze to chodící... běžky... to máte

²⁸ Jelikož se jednalo o jednu z posledních otázek v rámci výzkumu, občas se stalo, že z důvodu časové vytíženosti respondenta jsem tuto otázku vypustila. K tomuto tématu se tak nevyjádřili respondenti A, C, I, N a O.

v krvi.“] Respondent P ocenil přesnost a dochvilnost Čechů a o symbolu České republiky jako české kultivovanosti hovořil respondent E. Respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) názorně připomenul schopnost ironie: „*Igual algo checo es la ironía, ¿no? La... capaces de inventarse el término PODNIKATELSKÝ BAROKO, que a mí me fascina, porque es perfecto. Es absolutamente perfecto.*“ [„Třeba takový znak Čechů je ironie, že? Ta schopnost vymyslet pojem jako např. *PODNIKATELSKÉ BAROKO*, to mě fascinuje, protože je to přesný pojem. Naprosto perfektní.“]

Tabulka 9a: Symboly České republiky (část I.)

	Pivo	Švejk	Praha	Hradčany	Karlův most a Orloj	Česká kultivovanost
Četnost odpovědí respondentů skupiny I.	1	1	-	1	1	1
Četnost odpovědí respondentů skupiny I.	3	-	2	1	2	-
Četnost odpovědí všech respondentů	4	1	2	2	2	1

Tabulka 9b: Symboly České republiky (část II.)

	Schopnost ironie	Hokej	Lyžování (běžkování)	Česká vlajka	Přesnost	Bez odpovědi
Četnost odpovědí respondentů skupiny I.	1	-	-	-	1	1
Četnost odpovědí respondentů skupiny I.	-	1	1	2	-	4
Četnost odpovědí všech respondentů	1	1	1	2	1	5

Pro respondenty, kteří v České republice žijí kratší dobu, většinou symbol České republiky představoval stereotyp krásné Prahy či určité pražské památky, pivo a také po jednom zmínili disciplíny, v nichž Češi mají své mezinárodně známé reprezentanty. Zajímavé byly dva názory, dle kterých respondenti jako symbol České republiky vnímali její národní cítění, které se zrcadlí právě ve vlajce České republiky. Respondenti žijící v České republice déle měli většinou o symbolu České republiky vlastní představu, kterou si udělali na základě delšího pobytu, a tyto názory se často lišily. Zmínili českou kultivovanost, schopnost ironie a dochvilnost.

V případě popisu Čecha a Češky poměrně často byl zmiňován stereotyp krásné Češky a s ní kontrastujícího neupraveného Čecha. Respondentka D (žena, 28-30 let, v ČR od roku

2003) vymezila jejich popis následovně: „*Los checos en general o los hombres así checos, los veo como más... en general - como más rudos, ¿sabes? (...) Los hombres los veo como que más rudos, más brutos y las mujeres en comparación no. Al contrario más... No sé, también son bien así femeninas, que se arreglan mucho... En eso sí que me parece un contraste.*“ [„*Češi jsou celkově, lépe řečeno čeští muži se mi obecně zdají být více... zdá se mi, že jsou více, řekla bych hrubiáni, chápeš? (...) Muži se mi zdají být hrubší a surovější, kdežto ženy ne. Ba dokonce naopak, jsou více... Jsou docela dost ženské, hodně o sebe pečují a upravují se... v tom je to opravdu velký kontrast.*“] Ve třech případech (respondenti D, E a G) byl zmíněn také odlišný přístup k sexualitě, především u žen. Respondent E ilustruje příkladem: „*Já si myslím, že ta žena tady neví, co je to stud. Je to, myslím si, vlastnost, kterou by se měla v dětství učit a naučit. Stud je: „Já se dlužím sobě a já se dlužím své důstojnosti... já nemůžu...“ Chápeš? Jako některý ženy... nevím, jak to vyjádřit. To je veliký rozdíl. Španělská žena dbá daleko více na stud... el pudor. Ale tady... „Já jsem hezká, tak to ukážu, že jsem hezká.“ Ano, jste hezká, ale vy... vy nejste... musíte alespoň respektovat ten princip, tu zásadu, že se dlužíte sobě, své důstojnosti a neustále nemůžete být jako předmět na prodej.*“ Jiný přístup k sexualitě a obnaženost české ženy překvapil i francouzské učitele.²⁹ Stereotyp krásné Češky se objevoval i ve výzkumu holandských manažerů³⁰, francouzských učitelů³¹ a makedonských podnikatelů³². O neupraveném, zanedbaném a hrubém muži hovořili také Holanďani, Francouzi, ale i Bulhaři³³.

4.1.8 Výjimečnosti hostitelské a výchozí země, které respondenti postrádají

Zajímalo mne, co by v rámci adaptačního procesu mohlo adaptaci usnadnit a co naopak ztížit. Jako předpoklady, které by mohly situaci ulehčit pokládám takové skutečnosti (materiální, duchovní či jakékoliv jiné), které respondentům v České republice vyhovují natolik, že by si je rádi převezli do Španělska. Mezi faktory, které situaci ztěžují, jsem tím pádem zařadila ty, které respondent postrádá ze své výchozí země a rád by si je přivezl do České republiky.

V případě této otázky respondenti nebyli vždy zcela sdílní a věcní. Domnívám se, že důvodem může být opravdu to (jak respondentka D poznamenala), že pokud si ji dotázaný někdy předtím nepoložil, vyžadovala tato otázka možná hlubší zamyšlení. Stalo se mi tedy,

²⁹ GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnosti menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 28.

³⁰ PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holanďani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 56-57.

³¹ GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnosti menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 28.

³² KORECKÁ, ZUZANA. *Etnická image Makedonců - podnikatelů v Praze*. In: BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. [A KOL.] *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Sofis : Pastelka, 2005, s. 314.

³³ BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. *Bulharští vysokoškoláci v Praze*. In: BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. [A KOL.] *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Sofis : Pastelka, 2005, s. 278-280.

že několik respondentů zaujalo podobnou strategii jako respondent E (muž, 37 let, v ČR od roku 1991): „*Já bych to nemíchal. Protože každá má čím přispívat a uniformita není lepší. Myslím si, že... Tady si vážím toho, co je dobrý, a to podporovat a tak...*“

Zřejmě náročnější bylo pro respondenty odpovědět na otázku, co by si odvezli z České republiky do Španělska. Na tuto otázku respondenti odpovídali velmi rozdílně a v mnoha případech se odpovědi snažili vyhnout (buďto neodpověděli nebo tvrdili, že nic). Jako nejčastější odpověď (respondenti C, E, H a J) byla uváděna vzdělanost, zdvořilost a občanská uvědomělost Čechů. Respondent H (muž, 29 let, v ČR od roku 2003) hovoří znalosti dějin: „*¿Que me llevaría de aquí? Pues... El nivel cultural - sin duda. Aquí la gente está... Conoce mejor la historia de su país, el entorno y tal - de lo que lo conocen los españoles. Y por llevarme algo, pues a lo mejor la cerveza, que me gusta mucho.*“ [„*Co bych si odtud rád odvezl? No tak asi určitě tu kulturní úroveň. To rozhodně. Lidé tady jsou... Znají lépe dějiny svého státu, prostředí a vůbec... lépe než Španělé. A pokud bych si měl něco vzít, tak asi pivo, to mám moc rád.*“] Respondent E (muž, 37 let, v ČR od roku 1991) k tomuto tématu dodává: „*...jak lidi mluví, jak se tady skutečně dbá na určitá pravidla a pořádek při mluvení. Lidé jsou při mluvení velice zdvořilí a vykají si. Např. když zdravíš dítě, tak mu řekneš: „Ahoj!“ a on ti řekne „Dobrý den“. Je tady skutečně zavedena taková určitá společenská kultura, která je velmi zajímavá. Narozdíl*

Tabulka 10: Co by si respondenti odvezli z České republiky do Španělska

	Vzdělanost, zdvořilost a občanské uvědomění	Kulturní nabídka	Zachovalost měst a památek	Nízké ceny	Něco k jídlu / pivo	Praha	Loutka	Dochvilnost	Nic by si nevzali	Bez odpovědi
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny I	2	2	-	-	-	-	1	1	1	1
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny II	2	1	2	1	2	1	-	-	1	2
Četnost odpovědí všech respondentů	4	3	2	1	2	1	1	1	2	3

od Španělska.“³⁴ Respondenti B, G a P hovořili o tom, že by si do Španělska rádi vzali širokou nabídku kulturních akcí, kterou jsou v České republice obklopeni.³⁵ Respondenti J a L poukázali na to, že by si rádi vzali do Španělska udržovanost a čistotu ulic, měst, památek a přírody. Zbytek odpovědí zahrnoval věci natolik odlišné, že je nebylo možné rozdělit do tříd, a proto uvádím jejich výčet. Respondent G by si také rád vzal do Španělska české ceny³⁶, respondent K mne odbyl s odpovědí, že akorát tak něco k jídlu, ale konkrétně o ničem nehovořil, respondent H mluvil o pivu, respondent M se po dlouhém přemýšlení zmínil, že by si vzal Prahu a respondent O by si vzal s sebou loutku. Respondent N by rád do Španělska přenesl dochvilnost Čechů. Respondent I by si nic do Španělska neodvezl. Respondenti A, D a F na tuto otázku neodpověděli, ač jim byla položena.

Na otázku, co by si respondenti rádi přivezli ze Španělska do České republiky, dotázání odpověděli v mnoha případech podobně. Jejich odpovědi by se daly klasifikovat především do čtyř skupin: rodinné a přátelské zázemí (rodinu zmínili respondenti D a E, kamarády respondenti A a D), španělskou kuchyni (takto reagovali respondenti B, C, G, H, K a O; respondenti B, C a K konkrétně hovořili o uzeninách a salámech, respondent O

Tabulka 11: Co by si respondenti přivezli ze Španělska do České republiky

	Rodina a přátelské zázemí	Španělskou kuchyni	Klimatické a geografické podmínky	Společenský život a snazší navazování kontaktů	Španělské knihy	Větší výkonnost a efektivitu	Nepřivezli by si nic (nic v ČR nepostrádají)
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny I.	1	2	1	1	1	2	-
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny II	2	4	1	3	-	-	1
Četnost odpovědí všech respondentů	3	6	2	4	1	2	1

³⁴ Viz také pojednání o jazykové etiketě v případě pozdravů a oslovení. SALZMANN, ZDENĚK. *Jazyk, kultura a společnost : úvod do lingvistické antropologie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997, s. 112-115.

³⁵ Zde je možno pozorovat, jak těsně je pro respondenty spjata Česká republika s Prahou. Respondenti zde zřejmě zapomněli vzít v potaz, že kulturní nabídka v Praze je mnohem širší než v ostatních místech České republiky.

³⁶ Dle jeho slov ceny u většiny výrobků a služeb v Čechách dostupnější než ve Španělsku.

zmínil víno), klimatické a geografické podmínky (respondent M zmínil více slunečního světla a respondent P nejvíce postrádá moře), společenský život (o absenci snadného navazování vztahů, uvolněnosti a radosti i větší společenské atmosféře hovořili respondenti C, H, J a L) a větší výkonnost a efektivitu lidí (respondenti F a N). Mezi další bod, který byl zmíněn jednou, patří knihy (respondent P). Do České republiky nemá potřebu si nic přivést respondent I.

V souvislosti s tímto tématem bych ráda zmínila jednu skutečnost, o které při položení této otázky hovořili tři respondenti. Zmínili, že díky evropským kulturním kořenům a technickému vývoji pro ně není těžké se adaptovat na současné české prostředí. Tento fakt je bezpochyby zapříčiněn nejen vývojem informační a komunikační technologie a sdílenými kořeny evropské tradice, ale i globalizačními procesy a zřejmě do jisté míry i vstupem České republiky do Evropské unie.³⁷ Ke skutečnosti „globální kultury“³⁸ respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) podotkl: *„De todos los sitios hay todo en todos los sitios. Es que las encuentras en todos los sitios. Si es que vas aquí encuentras tiendas españolas: Zara, Mango. Es que es lo mismo, o sea no puedo llevar de mi tierra nada, porque tengo todo en todos los lados. No sé, si fuera un país... es lo que te decía antes - si me fuera a un país árabe, pues a lo mejor el cambio era más radical y sí que podría decir: „¡pues echo de menos esto!“ Pero es que sinceramente echo muy poquitas cosas de menos aquí... (...) Cuando decimos diferencia de cultura, no son diferencias radicales. Tenemos una cultura europea en la que todos participamos. Yo creo que uno de los grandes problemas que ahora mismo hay son las religiones. Y ese problema pues no lo hay porque tenemos más o menos el mismo área cultural. Entonces somos muy diferentes en las costumbres pero no el profundo de nuestro ser, entonces no hay diferencia. En España hay a lo mejor hay más diferencias ahora mismo con las diferentes autonomías que tenemos que entre... (...) Es que claro, cuando hablan de vivir fuera de un país - pues vivir fuera de un país ha debido ser duro hace muchos años, pero es que hoy no es nada duro. Porque es que en casa yo tengo la televisión española y oigo y veo las noticias igual que las está viendo un español sentado en su salón en Madrid. Y tienes internet y yo comunico con mi hermana y sé exactamente lo que está pasando. Entonces, es que no es difícil hoy... Es la globalización. Que es verdad. Te lo crees o no te lo crees - es que existe.“* [„Všude je všechno odevšad. Stačí se tu projít a narazíš na španělské obchody: Zara, Mango. Je to to samé, nemohu si tedy sem ze Španělska nic přivést, protože je tu všechno. Nevím, kdyby

³⁷ Tuto skutečnost (ač v trochu jiné souvislosti) zmiňuje i vedoucí skupiny pro migrační politiku, Jan Niessen ve své práci pro Radu Evropy: „Stvrzená kulturní identita, sdílené hodnoty a společné dějiny jsou pilířem pocitu sounáležitosti se společenstvím, ať se jedná o společenství menšinové, většinové, o region, národ, stát či kontinent. (...) Národní kultury jsou doplňovány globální kulturou, regionálními a přeshraničními kulturami a kulturami specifických kategorií lidí. Mezinárodní mobilita vysoce kvalifikovaných, částečně kvalifikovaných a nekvalifikovaných pracovních sil, jakož i podnikatelů, turistů a umělců doprovází a posiluje globalizaci.“ NIESEN, JAN. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000, s.11-12.

³⁸ „Rozvíjející se globální či kosmopolitní kultura je založena na univerzálních hodnotách a vstřebává regionální zvláštnosti. Podněcuje vznik významných podobností v životním stylu, životních trendech, v zábavě a umění. Světovost ztrácí mnohé ze svého elitního charakteru s rozvojem moderních komunikačních a dopravních technologií, které tento druh kultury zpřístupňují stále většímu počtu lidí.“ Tamtéž s. 21.

to byla země... jak jsem už říkal, kdyby to byla arabská země, tak by ta změna byla radikálnější a mohl bych říci: „Tohle mi chybí!“ Ale doopravdy mi odtud chybí málo věcí... (...) Když mluvíme o kulturních rozdílech, tak se nejedná o nějaké radikální odlišnosti. Všichni se podílíme na evropské kultuře. Myslím si, že jedním z největších problémů současnosti je náboženství. A tento problém v rámci našich kultur není, protože víceméně sdílíme stejný kulturní okruh. Takže sice máme odlišné zvyky a návyky, ale v hloubi duše není rozdíl. Možná, že v současném Španělsku je mnohem větší rozdíl mezi jednotlivými oblastmi než... (...) To je právě ono, když se teď mluví o životě v cizí zemi, tak to vůbec není těžké. Doma mám španělské programy, sleduji zprávy stejně tak jako je sleduje Španěl, který sedí doma v obýváku v Madridu. Máme internet... každý den jsem tak ve spojení se sestrou a přesně vím, co se děje. Takže dnes to vůbec není těžké. To je globalizace. Je to pravda. Ať tomu chceš nebo nechceš věřit, tak to prostě existuje.“]

Také respondent P (muž, 38 let, v ČR od roku 1993), posuzoval míru evropanství z hlediska materiální sféry a poukázal na úroveň Prahy jakožto dalšího evropského města: *„Praga ahora es como Barcelona o como Madrid. Cuando nosotros llegamos no podíamos encontrar la mitad de las cosas que usábamos en España y ahora pues no tienes necesidad de traer nada de España. Praga ya está a un nivel de Europa sin problemas.“* [„Praha je nyní něco jako Barcelona nebo Madrid. Když jsme přijeli, tak jsme tady nesehnali polovinu věcí, které jsme běžně užívali ve Španělsku. No a teď už nemáme potřebu si cokoliv vozit ze Španělska. Praha je už naprosto bez problémů na evropské úrovni.“]

Na základě zkušeností během svého pobytu v České republice by si respondenti nejčastěji přáli do Španělska odvézt jakousi slušnost, uvědomělost a vzdělání českých občanů. Někteří by také upřednostnili, aby ve Španělsku byla stejná nabídka kulturních akcí, zachovalost měst a památek, a v menší míře by ocenili ve Španělsku například stejné nízké ceny, české pivo a dochvilnost. Naopak do České republiky by si respondenti nejčastěji přáli přesunout rodinné zázemí a přátelský kruh. Dále jim zde schází španělská kuchyně, upřednostnili by klimatické a geografické podmínky své země a někteří z nich postrádají společenský život, snazší navazování kontaktů a větší výkonnost a efektivitu v práci.

Někteří respondenti mají pocit, že jim v České republice ani ve Španělsku z té druhé země nic neschází, neboť v současné době je možné v obou zemích koupit produkty z té druhé země. Respondenti tento fakt přičítají globalizaci a také hovořili o tom, že život v Praze pro ně není obtížný, neboť Praha je srovnatelná životní úrovní jakémukoliv jinému evropskému městu a díky podobným kulturním kořenům, jsou i kulturní rozdíly minimální.

4.2 K vlastnímu adaptačnímu procesu

4.2.1 Kulturní šok

Pokud se člověk ocitne v novém prostředí, je zřejmé, že zvyklosti, chování a pravidla tamních obyvatel, stejně tak jako jejich materiální a pracovní zázemí a mnoho jiných věcí, se mohou lišit od toho, na co byl dosud zvyklý. Konfrontace s neznámým může jedince překvapit, a to jak příjemně tak nepříjemně. Kulturní a sociální antropologie tento jev nazývá „kulturním šokem“ a definuje ho jako „*psychický a sociální otřes způsobený překvapivým, nečekaným nebo neuvěřitelným zjištěním, které bylo vyvoláno bezprostředním kontaktem jednotlivce, sociální skupiny nebo celé společnosti s cizí, neznámou, dosud neinteriorizovanou kulturou.*“³⁹ Otázce kulturního šoku je věnována celá tato podkapitola, která se člení dle témat, jež mohly jedince nově příchozího do naší kultury, překvapit.

4.2.1.1 První dojmy z České republiky

Bývá obvyklé, že člověk při první návštěvě určité země nabude prvního dojmu, který se pak liší v porovnání s názorem, který si utvoří na základě delšího pobytu v dané zemi. Ačkoliv z psychologických výzkumů vyplývá, že první dojem bývá často determinující, respondenti sami uznávají, že něco jiného je dojem turisty a dojem člověka, který v dané zemi bydlí.⁴⁰ Po určité době pobytu se jejich názory měnily. Tázala jsem se jich na první dojem při příjezdu do naší země a také na to, jak na něj nahlízejí zpětně (viz podkapitola 4.4.5).

Odpovědi na otázky směřující k prvnímu dojmu respondenti často sloučili s kulturním šokem, který zde zažili. Kulturnímu šoku je věnovaná následující podkapitola, v této jsem se snažila soustředit pouze na výklad toho, jak na ně Česká republika a její obyvatelé celkově zapůsobili.

V případě těchto odpovědí bylo nutné odlišit první dojmy respondentů skupiny I. a skupiny II. Respondenti skupiny I. přišli do České republiky většinou před rokem 1996, a setkali se tak se zemí, která se vyrovnávala s pozůstatky předchozího režimu. Ekonomika ani infrastruktura země nebyla tak vyvinutá jako ta, se kterou se setkali respondenti skupiny II., kteří přijížděli do České republiky často po roce 2000. Tyto skutečnosti se odráží i v prvním dojmu, na který si respondenti vzpomínají. První dojem respondentů skupiny I. byl převážně negativní a vyznačoval se především úžasem nad tím, jak moc dokázal totalitní režim zpomalit vývoj určité země (respondenti C, E, F, I, N, O a P); jako pozitivní hodnotili tito respondenti krásu Prahy (respondenti C, F, a I), ovšem dva z nich (respondent N a O) zmínili, že Praha na ně působila šerým a mrtvým dojmem - „město bez

³⁹ SOUKUP, VÁCLAV. VODÁKOVÁ, ALENA. VODÁKOVÁ, OLGA. *Sociální a kulturní antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s.112.

⁴⁰ Například americký sociální psycholog Solomon Asch v roce 1946 na základě svého bádání došel k závěru, že první informace o určitém člověku, může do značné míry určovat dojem, který si o něm vytvoříme. HAYESOVÁ, NICKY. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 72-73.

atmosféry“. Oproti tomu byl první dojem respondentů skupiny II. spíše pozitivní, neboť nečekali tak rozvinutou zemi (respondenti D, H, J, K a M), s jakou se setkali, avšak negativně je překvapil chlad českých lidí (respondenti D, J, K a L) a především neochota v sektoru služeb (respondenti D, G a J).

Respondent J také češtinu se člověk musí učit, ale jestliže po hodině začneš pracovat a odcházíš z práce pozdě, další den... no a tak... když nemáš čas na studium, tak... tuto skutečnost komentoval slovy: „...*Si que vi bastante antipatía, antipáticos en el sector del... precisamente del turismo - en las cafeterías, en los hoteles, en los... un trato, no diré malo, pero frío que incluso te sorprendía. Porque te estaban haciendo un favor cuando te ponían un café... Y dices: “¡No, si tú estás viviendo de ponerme el café, no!” Entonces... muy frío, muy frío. Más que en hostelería que en la calle... en la calle yo veía gente más agradable que en lo que era en un restaurante, en un hotel o en una cafetería.*“ [„Všiml jsem si hodně nesympatických lidí, především nesympatie právě v oblasti turistiky - v kavárnách, v hotelech... to chování nebylo přímo špatné, ale velmi chladné, a to do té míry, že nás to překvapovalo. Jako kdyby Ti prokazovali službu, když Ti měli donést kávu... a to si pak říkáš: “No, ale vždyť ty žiješ z toho, že já si tu kávu tady objednávám, ne?!” Takže velmi, velmi chladné jednání, a to více v hotelnictví než u lidí na ulici. Na ulici jsem viděl mnohem příjemnější lidi než ty v hotelu nebo v kavárně..“]

Tabulka 12: První dojem při prvním příjezdu do České republiky (Československa)

	Krása Prahy	„Mrtvé“ město (Praha)	Hospodářský pokrok	Hospodářská zaostalost	Chlad Čechů	Neochota v sektoru služeb	„Kam jsem to vlezl?!“	Bez odpovědi ⁴¹
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny I.	3	2	-	6	-	-	-	1
Četnost odpovědí respondentů ze skupiny II	1	-	5	-	4	3	1	-
Četnost odpovědí ze všech respondentů	4	2	5	6	4	3	1	1

⁴¹ Respondent B na tuto otázku neodpověděl přímo, pokaždé odpověď směřoval na jiné téma.

Odpovědi respondentů se tedy značně liší v závislosti na tom, v jakém roce se v České republice usadili. Ti, kteří přijeli před rokem 1996 a dříve, si vzpomínají na to, jak na ně země působila zaostalým dojmem, se kterým kontrastovala krásná Praha. A naopak ti, kteří přijeli po několika letech hospodářského a kulturního růstu a vývoje, se překvapivě setkali s moderní rozvinutou zemí, se kterou kontrastovaly pozůstatky socialistické pracovní morálky projevující se především v podobě neochoty zaměstnanců v sektoru služeb a chlad Čechů.⁴²

4.2.2 Proces vyrovnávání se s kulturním šokem

4.2.2.1 Adaptace na klimatické podmínky

Klimatické podmínky nového prostředí také mohou hrát roli v adaptačním procesu. Pokud se značně liší od výchozího místa jedince a ten se s nimi nemůže vyrovnat, dochází ke zpomalení tohoto procesu.

Španělské středomořské klima se od českého poměrně liší. Mezi jednotlivými autonomními oblastmi ve Španělsku však také existují, někdy i výrazné, klimatické rozdíly. Obecně však platí, že oproti Španělsku je u nás možné především poměrně jednoduše odlišit jednotlivá roční období, přičemž výrazným rysem jsou mnohem chladnější zimy a ne tak teplá léta, další významnou charakteristikou je méně slunečných dnů a dřívější stmívání, kterého si Španělé všimají především v zimních měsících.

Odpovědi respondentů na otázku o českém klimatu se poměrně lišily: oscilovaly mezi tím, že se jim české klima nelíbí (respondent G), líbí (respondenti A a N) anebo že si prostě už zvykli (respondenti C, D, J, K, L, M, O a P). Odpovědi manažerů byly různé, subjektivní, nebyly vždy závislé na místě jejich původu ze Španělska. Na teploty v České republice v zimních měsících si respondenti nestěžovali. Pokud na toto téma narazili, reagovali podobně, jako respondentka D (žena, 28 let, v ČR od roku 2003), která vyprávěla, co jí v České republice schází: „...*aparte de eso también el clima. El clima, el sol, el sol. Más que el calor, el sol. Sabes sobre todo en otoño y eso, el sol... El clima, lo que es el sol, porque el frío - te abrigas y tampoco..., ¿no? A mí no me molesta mucho...*“ [„...*a mimo toho také podnebí... Podnebí a slunce, slunce. Více než teplo mi chybí to slunce. Hlavně na podzim a tak... prostě slunce. Takže na podnebí jen to slunce, protože v zimě se prostě oblečeš a je to, ne? Zima mi moc nevadí...*“] Zajímavé však bylo, že téměř všichni respondenti pocházející z přímořských oblastí u Středomořího moře si stěžovali na nedostatek slunečných dnů (respondenti C, D a M) a světla (respondenti G, J, K a P) jako takového především v zimních měsících.

⁴² Respondenti sice neuvedli přesně definici toho, co je to „chlad“, ovšem podobnou neochotu a „chladné jednání“ v sektoru služeb popisuje i antropolog Ladislav Holý ve své studii o českém národě. Z jeho konstatování by se dalo odvodit, že se jedná o určitý typ morálky postkomunistické země, Holý charakterizoval pracujícího socialistického člověka v Československu jako: „Normy vzájemné pomoci a slušnosti nebyly uplatňovány ve veřejné sféře ani v případě, že péče o druhé byla podstatou zaměstnání dané osoby. (...) Úsměvy byly jen pro komunikaci s přáteli; prodavači, číšníci (...) obsluhovali své zákazníky s ledovými výrazy ve tvářích.“ HOLÝ, LADISLAV. *Malý český člověk a velký český národ*. 1. vyd. Praha: SLON, 1996, str. 29.

Tabulka 13: Vyrovnávání se respondentů s odlišnými klimatickými podmínkami

	Na české podnebí si zvykl/a			České podnebí se mu nelíbí a chybí mu světlo	České podnebí se mu líbí, hlavně střídání ročních období	Bez odpovědi ⁴³
	Bez dalšího komentáře	Chybí mu/jí více slunečných dnů	Chybí mu více světla			
Počet respondentů	2	3	3	1	2	5

Ukázalo se, že většina respondentů je schopna se adaptovat na odlišné teplotní podmínky, které zřejmě v případě adaptace pro ni nehrají takovou roli. Respondenti pocházející z přímořských oblastí se s teplotním rozdílem vyrovnávají stejně „dobře“ jako respondenti původem z vnitrozemní části Španělska. Naopak značnou roli v adaptačním procesu pro španělské manažery hraje nedostatek slunečných dnů a brzké stmívání, především v zimních měsících. Nedostatek světla poněkud stěžuje adaptaci respondentů pocházejících především z přímořských oblastí (Valencie, Baleárské ostrovy, Granada, Barcelona), respondenti pocházející z vnitrozemí si na tuto skutečnost nestěžovali. Mnozí respondenti však pozitivně hodnotí střídání ročních období. Z odpovědí přímo nevyplývá, že by délka pobytu měla vliv na vyrovnávání se s odlišnými klimatickými podmínkami.

4.2.2.2 Česká strava

Dalším z mnoha faktorů, které hrají roli v případě adaptace je míra, do níž je jedinec ochoten přijmout stravu hostitelské země. Etnologové zkoumají stravování jedinců a stravovací návyky jako takové, neboť se jedná o významnou složku životního stylu.⁴⁴ Změnit stravovací návyky v souladu s hostitelskou zemí je zřejmě nejtěžším faktorem v procesu adaptace.

Španělské gastronomii v České republice byla již věnována kapitola 3.4.10. Španělská kuchyně je především středomořského rázu: hojně užívá zeleniny, mořských plodů, oliv a ovoce. Jedná se tedy o lehčí, snáze stravitelnou stravu, oproti které jsou české pokrmy masnější, těžší a obtížněji stravitelné. Tato skutečnost se velmi promítla do odpovědí respondentů, kteří českou kuchyni téměř jednohlasně hodnotí jako těžkou, masnou a hutnou. Respondenti (respondenti B, C, D, G, H, I, K, M, N a O) až na výjimky nehovořili o tom, že by jim česká kuchyně přímo nechutnala. Na otázku zda jim česká kuchyně chutná, reagovali často slovy, že česká jídla jim nevadí, ale preferují španělskou kuchyni. Občas byla české kuchyni vytýkána její jednotvárnost (samé omáčky a knedlíky), nedostatek ryb a zeleniny, těžkost a mastnota. Někteří dotázaní dodali, že taková kuchyně

⁴³ Respondentům B, F a H jsem tuto otázku zapoměla položit. Respondent E na otázku nereagoval a v případě respondenta I jsem shledala nemístné toto téma zahrnout do rozhovoru.

⁴⁴ Viz také: TODOROVÁ, JIŘINA. *Strava všedního dne tří socioprofesionálních skupin plzeňských dělníků*. In: Český lid, 75, 1988, č. 3, s. 151-156.

se hodí do české zimy, ale není možné ji jíst celoročně. Tři manažeři (respondenti A, F a L) hovořili přímo o tom, že jim česká kuchyně nechutná. Respondent A mne pozval k sobě domů na večeři a mohla jsem si tak díky zúčastněnému pozorování všimnout, že měl v kuchyni španělské potraviny. Respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) byl v tomto ohledu poměrně kritický: „...*la cocina es execrable. Quiero decir, no me... La carne está muy buena, pero ya está, nada más. Yo aprendí a cocinar aquí, en serio. Porque al casarme con una checa vi la amenaza de acabar comiendo KNEDLÍKYs cada día... y me puse a cocinar. Me puse a cocinar en serio y ahora soy un cocinero aceptable. O sea, puedo hacer muchas cosas en base... En base, tengo una base de cocina mediterránea y bueno. Me ví obligado por la situación.*“ [„...jídlo je odporné. Chci říci, mně ne... Maso je velmi chutné, ale to je asi tak všechno. Já jsem se tu naučil vařit. Vážně. Jakmile jsem se oženil s Češkou a viděl jsem tu hrozbu, že budu jíst KNEDLÍKY každý den... tak jsem začal vařit. Bral jsem to velmi vážně a teď je ze mě docela slušný kuchař. Prostě umím uvařit spoustu věcí na základě... Základem mé kuchyně je středozevní kuchyně. Prostě jsem byl donucen tou situací, která nastala.“] Jedině respondenti E⁴⁵, J a P odpověděli, že jim česká kuchyně chutná, nicméně dva z nich (respondenti J a P) dodali, že doma vaří španělská jídla. Žádný z respondentů si však doma nepřipravuje české pokrmy a restaurační zařízení využívají spíše k tomu, aby si dopřáli středozevní kuchyni (hovořili o španělské, italské a jeden respondent se zmínil i o řecké), která jim zde schází. Domnívám se, že komentář, který vystihuje odpověď většiny respondentů, podal respondent J (muž, 35 let, v ČR od roku 2003): „*¿La comida? Bien. Entiendo que aquí no hay pescado, entonces es más monótona. Siempre es un poco lo mismo. Hay muchos platos, pero hay muy poca variedad. Las cartas de los restaurantes siempre tienen cinco hojas, pero hay muy poquita variedad. (...) En casa cocinamos comida internacional o española... Sobre todo española. Hombre cocinas con productos - no todos, pero productos checos, porque la carne la compras aquí, entonces tienes que adaptarte un poco a lo que hay aquí... las verduras pues que hay cantidad suficiente, vamos que no hay problema en materiales, de materia prima, pero te adaptas un poco a lo que hay aquí. Pero cocinamos como si estuviéramos en España.*“ [„Jídlo? Je dobré. Chápu, že tu nejsou ryby, takže jídlo je takové monotónnější. Vždycky je to skoro to samé, pokrmy je sice spousta ale moc se neliší. V restauraci mají jídelní lístky vždy pět stránek, ale moc toho na výběr není. Mám zdejší jídlo rád a uznávám, že je poměrně těžké - trochu tučné a těžké. (...) Doma vaříme mezinárodní nebo španělskou kuchyni. Především španělskou. Ale samozřejmě, že suroviny jsou, tedy ne všechny, ale velká část ano, jsou české - maso kupujeme tady... takže si musíme trochu zvyknout na to, co se tady prodává. Zeleniny je tu dostatek, co se týče surovin, tak není problém si zvyknout na ty zdejší, ale vaříme tak, jako bychom byli ve Španělsku.“]

⁴⁵ Respondent E je členem určitého „občanského sdružení“ a bydlí s ostatními členy tohoto sdružení na koleji. Z vyprávění jiných respondentů jsem se dozvěděla, že stravování v tomto domě je zřejmě kolektivní, respondent tedy v podstatě nemá možnost si vybrat, jaký druh jídla si sám připraví.

Tabulka 14: Vyrovnávání se respondentů s českou stravou

	Českou kuchyni má rád/a		Česká kuchyně mu/jí nevadí, zvykl/a si, ale nevyhledává ji a preferuje středozevní kuchyni	Českou kuchyni nemá rád/a a vyhledává středozevní kuchyni
	Českými jídly se zřejmě stravuje i doma	Doma však dává přednost španělské kuchyni		
Počet respondentů	1	2	10	3

Respondentů jsem se tázala i na nejoblíbenější české jídlo, ale v tomto ohledu byly odpovědi velmi rozdílné. Nejčastěji (dvakrát) byla zmíněna kachna a české polévky, konkrétně cibulačka a bramboračka, dále pak respondenti hovořili o oblíbě španělského ptáčka, párku v rohlíku a také guláše, halušek a štrúdlu, ačkoliv u posledních tří zároveň dodali, že si myslí, že se nejedná o typický český pokrm. Samé kladné ohlasy byly také na české pivo.

Tito španělští manažeři tedy jednoznačně preferují španělskou kuchyni. Většina z nich (celkem deset) si na českou kuchyni zvykla, ale nevyhledává ji. České pokrmy jim sice chutnají, ale vzhledem k tomu, že jsou těžké, tak preferují středozevní kuchyni. Z odpovědí nevyplývá, že by s délkou pobytu narůstala i obliba české kuchyně. Podobný postoj k české kuchyni (a preferenci své národní) mají i francouzští učitelé⁴⁶ a holandské manažeři⁴⁷ žijící v České republice, a to bez ohledu na to, jak dlouho se v České republice zdržují.

4.2.2.3 Vyrovnávání se s materiálními podmínkami (bytový standard)

Jedním z dalších faktorů v případě adaptace přistěhovalých manažerů je pocit domova v České republice. Tento pocit se téměř naprosto jednoznačně váže s domem či bytem, který jedinec obývá. Pokud by bytové podmínky byly podobné anebo lepší, než ty, v nichž respondent žil ve Španělsku před příchodem do českého prostředí, bylo by možné očekávat lepší průběh adaptace.

Bytové podmínky jedinců však bylo nebylo možné zjistit, neboť jsem v průběhu prvních interview měla pocit, že se jedná o příliš osobní téma a dále jsem se na něj neptala, abych nenarušila plynulost rozhovorů. Pokud respondenti během dalších interview se zmínili o svém bytě či domu, pak jsem teprve v reakci na tyto komentáře kladla otázky týkající se bytového standardu. Zúčastněným pozorováním také nebylo možno zjistit

⁴⁶ GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnosti menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 60-62.

⁴⁷ PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holandani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 26-28.

bytové podmínky respondentů, neboť rozhovory probíhaly většinou v kanceláři respondenta. Všechny kanceláře a místnosti, v nichž se odehrával rozhovor, byly v zásadě vybaveny neosobně, chyběly zde atributy Španělska. U žádného z manažerů jsem si v kanceláři nevšimla fotografií jeho blízkých či Španělska ani jiných osobních předmětů.

Pokud respondenti do České republiky přijeli pouze z pracovních důvodů, většinou neměli v České republice zajištěné ubytování a v průběhu prvního týdne bydleli v hotelu, dokud si nenašli vyhovující byt. Výběr bytu či domu pro respondenty nebyl pro dotázané manažery bydlící v Praze problém. Manažer A (muž, 36 let, v ČR od roku 2003) bydlící ve Znojmě mi popisoval, jak dlouhý pobyt v hotelu během hledání bytu ve Znojmě v průběhu zimním měsíců pro něj bylo traumatizující: *„Vine en febrero del año pasado. Pillé el final del invierno. (...) Además estuve metido en el hotel dos meses... no encontraba casa. Bueno, en el hotel haces vida, pero al final se te queda pequeño, muy pequeño. Y bueno, cuando encontré la casa, ya bien. Empecé más o menos bien. Y además empezó la primavera, que se nota mucho.“* [„Přijel jsem v únoru minulého roku, v zimě. (...) Navíc jsem byl první dva měsíce v hotelu... nemohl jsem najít bydlení. V hotelu se sice dá žít, ale nakonec je ti to tam hodně těsné... No ale jakmile jsem si našel dům, tak to všechno bylo lepší. Navíc v tu dobu začalo jaro, takže to bylo hned znát.“] Manažer M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003), který nejprve bydlel rok v Brně a poté se přestěhoval do Prahy, měl možnost bytovou situaci na českém trhu srovnat: *„En Brno es mucho más difícil que aquí encontrar casa. Es difícil. Y cogimos más bien la casa que pudimos que la que quisimos. Pero en Praga no - en Praga puedes elegir y cogimos la casa que realmente queríamos. Estamos muy contentos en nuestra casa.“* [„V Brně je mnohem těžší nalézt bydlení než v Praze. Je to těžké. Takže tam jsme si spíše vzali dům, který jsme si mohli vzít, než ten, který bychom chtěli. Ale v Praze ne, tady je to jiné, tady je výběr, takže jsme si vybrali bydlení, které jsme opravdu chtěli. Jsme doma opravdu spokojeni.“] Tranzitní období (bydlení v hotelu) bylo pro manažery různě dlouhé - respondenti B, D, F, G, H, K, L a O hovořili většinou o týdnů, respondenti A, J a M bydlící na Moravě hovořili o delším období v rozsahu měsíce a půl až dvou měsíců. Respondent E o svém ubytování nehovořil, podotkl jen, že bydlí na koleji.⁴⁸

V rozhovorech téměř vždy zazněla adresa, na níž respondenti bydlí. Respondenti žijící v Praze obývají buďto byty v ulicích v centru Prahy: nejčastěji Vinohrady (respondenti D, F, G a H), dále také Vršovice (respondent B), nábřeží podél Vltavy (respondent M), Nusle (respondent O) anebo vilové čtvrtě v Dejvicích (respondent C), Košíře (respondent N). Pouze respondent L hovořil o tom, že bydlí na sídlišti na okraji Prahy v panelovém domě. Respondent A žijící ve Znojmě bydlí ve vilové čtvrti na okraji města a respondent J bydlící v Brně obývá vilku ve vilové čtvrti v centru města. Respondenti I, K a P se o adrese svého bydlení nezmínili.

⁴⁸ Od ostatních respondentů jsem se dozvěděla, že respondent E bydlí v ubytovacím zařízení, které poskytuje jedna mezinárodní organizace svým členům. O místě, kde se tato kolej nachází, se respondent nezmínil.

Z hlediska materiálního vybavení mi informace poskytly pouze dva respondenti. U respondenta A jsem je získala díky přímému pozorování v domě respondenta, když mě pozval k sobě na večeři. Zařízení domu bylo typické pro obchod IKEA a osobní či vzpomínkové předměty také chyběly. Dům působil dojmem, že plní funkci pouze občasného ubytovacího zařízení, nikoliv domova. Respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) mi podal o svém bydlení v České republice poměrně detailní popis, neboť jsem se ho zeptala, zda jejich byt byl již zařízen nebo si ho zařídili ve „španělském stylu“: *„No no, estaba vacía. Lo que pasa es que... español - no sabía si definirla como español. Es... funcional más que español, es una manera funcional - porque compramos todos los muebles nuevos de IKEA... y luego pues con muchos detalles que hemos traído - pues sí: cosas personales, nuestras fotos, cosas así que hemos ido poniendo y que vas haciendo una casa.“* [„Ne, byl to prázdný byt. My jsme si ho ale... no španělsky... neřekl bych, že ho máme zařízený španělským způsobem... Je prostě funkční, více než cokoli jiného, protože jsme všichni nábytek koupili nový v IKEA... a potom jsme si přivezli spoustu drobností, spoustu osobních věcí, fotografie a tak, tak to jsme tam všechno umísťovali... no a takhle si vytváříš domov.“] O materiálním vybavení českého bytu či domu se respondenti zmínili pouze v případě, že je na něm něco překvapilo či šokovalo. Respondenti G a L hovořili s nadšením o prostorovém řešení českých domů, neboť je upoutalo oddělení místnosti s toaletou od místnosti s koupelnou. Respondent G (muž, 29 let, v ČR od roku 2002) nadšeně popisuje: *„Hay mucha diferencia también y que es una cosa muy interesante - es que en los baños - en lugar de... o sea el WC está separado de la bañera... o sea, hay dos cuartos distintos - uno para el retrete y el otro para lavarse las manos, la cara y... Y eso está muy bien pensado. Porque realmente para muchas familias que solo pueden tener un baño y que todos tienen movimiento a la misma vez - por ejemplo por las mañanas, pues el que tiene que ir a hacer una cosa, puede ir a hacerla y los otros pueden hacer otra... Sabes que en España no pueden hacer más cosas, porque está ocupando uno el baño, ¿no?“* [„Například mě zaujala velmi rozdílná věc, a to, že v koupelně... prostě že koupelna je oddělená od WC, že obě věci mají své místo a jsou to dvě oddělené místnosti. Jedna pro umývání rukou, obličejů... a druhá pro vykonání potřeby. A to je výborně promyšlené. Hodně rodin tak může mít jen jednu koupelnu, ale když se všichni připravují - třeba ráno bývá frmol a člověk musí tohle a tohle... a takhle je to vyřešený, že jeden může být na jednom místě a druhý na druhém. Víš, to u nás všichni musí čekat, protože někdo je zrovna v koupelně.“]⁴⁹ V souvislosti s chladným podnebím respondentka D a respondent M hovořili o tom, že zima jim v České republice nevádí, neboť české domy jsou velmi dobře tepelně vybaveny.⁵⁰

⁴⁹ Na základě přímého pozorování uskutečněného během pobytu ve Španělsku v letech 1990-1995 mohu konstatovat, že ve španělských domácnostech bývá toaleta, vana (sprchový kout) a umývadlo umístěna v jedné místnosti. Pokud se v domě vyskytuje více takovýchto místností, často některé z nich tvoří i samostatné toalety.

⁵⁰ Tento fakt respondentku D překvapil zřejmě z toho důvodu, že ve Valencii (oblast, z níž pochází), domy nebývají vybaveny centrálním topením a ani dvojitými okny, neboť jej vzhledem k tamnímu středozemnímu podnebí nepotřebují.

Respondent A mi na jednom z našich setkání (poté co se v roce 2004 odstěhoval do Španělska a do České republiky jezdil na „návštěvu“) sdělil, že jedna z mála věcí, která ho motivovala zůstat dále v České republice byla možnost samostatného bydlení. Ve Španělsku je totiž, vzhledem k vysokým cenám bytů, běžné, že se mladí lidé osamostatňují později než v České republice. Respondent A uvedl, že naprostá většina lidí mladších třiceti let bydlí s rodiči a osamostatňují se až po několika letech práce, kdy si mohou dovolit koupit či pronajmout byt. Z toho důvodu (dle respondenta A) pro mnohé z nich příležitost vycestovat pracovní do zahraničí představuje také příležitost osamostatnit se co se týče bytové otázky. Tuto skutečnost jsem u respondentů neověřovala, neboť jsem se ji dozvěděla po uskutečnění všech rozhovorů; nicméně, není vyloučené, že i tento fakt by mohl být motivem k odchodu z rodné země, neboť respondenti A, D, F, G, H, J, K, L a M patřící do skupiny II. hovořili o tom, že ve Španělsku bydlí/bydleli se svými rodiči.

Ti respondenti, kteří přijeli do České republiky z pracovních důvodů, se ubytovali po určité době v hotelu, dokud si nenašli vyhovující bydlení. Byty si v takovémto případě vybírali sami, a to především v lukrativních lokalitách v centru města (Praha, Brno) anebo ve vilových čtvrtích (Praha, Brno, Znojmo). V případě dvou respondentů se vybavení jejich bytů neneslo ve zcela španělském duchu, ale byl kladen důraz spíše na funkčnost. Nábytek z obchodu IKEA doplňovaly drobné osobní předměty a respondenti hovořili o tom, že až se vrátí do Španělska, tak veškeré materiální vybavení bytu (až na osobní předměty) zanechají v České republice. V souvislosti s vybavením českých bytů byli dva respondenti mile překvapeni dispozičním řešením českých bytů - konkrétně oddělením toalety od koupelny, a dva respondenti hovořili o tom, jak jsou české domy dobře tepelně izolovány. Zřejmě pro mladší respondenty patřící z hlediska délky pobytu do skupiny II. představovalo bydlení v České republice způsob, jak vést samostatnou domácnost.

4.2.2.4 Češi a Češky očima specifické menšiny

Ačkoliv se respondenti v průběhu výzkumu vyjádřili k tomu, jaký je podle nich „typický Čech“, tak i do charakteristiky české ženy a českého muže zahrnovali v mnoha případech stereotypy.⁵¹ Jejich pohled na české muže a ženy může být také indikátorem, do jaké míry se respondenti českému okolí otevřeli, jsou ochotni jej chápat a porozumět mu.

4.2.2.4.3 Vztahy mezi českým mužem a českou ženou

Mezilidské vztahy a sociální situace obklopují člověka každý den. Respondenti se ocitli v mnoha sociálních situacích, jejichž model průběhu a zvládání měli naučený, avšak lišil se od českého způsobu. V případě, kdy měl respondent českou partnerku, anebo o ni usiloval, mohly vzorce obou modelů vyvolat konfliktní situaci anebo ztížit adaptaci respondenta na české prostředí.

⁵¹ Viz podkapitola 4.1.7.

Ačkoliv respondenti nebyli tázáni na vztah český muž - česká žena, často o něm hovořili sami a poukazovali na „machismus“ české společnosti. Respondent C (muž, 40 let, v ČR od roku 1994) například tuto situaci uvedl slovy: „*El machismo checo me parece sorprendente, impresionante - no me lo esperaba.*“ [„*Český machismus je neuvěřitelný, naprosto mě překvapil - to jsem nečekal.*“] V rozhovoru však nikdy nevysvětlili, co přesně pod tímto pojmem rozumí, místo vysvětlení udávali příklady. O tom, že se všimli tohoto jevu, se v rámci výzkumu zmínilo celkem sedm manažerů (respondenti A, B, C, E, F, J a L) z nichž čtyři žili v České republice déle (patří do skupiny I.) a tři kratší dobu (patří do skupiny II.).

„Machismem“ jsem na základě výpovědí respondentů chápala postoj jedince (či společnosti), v němž dochází k vyzdvihování role muže nad roli ženy. V českém jazyce nemá toto slovo ještě přesný ekvivalent a španělsko-český slovník jej definuje jako: „*chlapská čest; chlapství, chlapskost, mužnost*“⁵²; španělský slovník pak jako „*sexuální diskriminace, kterou zaujímají muži dominantní povahy*“⁵³.

Z uvedených příkladů lze odvodit, že respondenti pod pojmem „machistická společnost“ zřejmě měli na mysli situaci, kterou popsal respondent E (muž, 37 let, v ČR od roku 1991): „*Myslím, že ta česká žena velice často musí bojovat o přežití, protože ta společnost a ta kultura okolo sebe jí neumožňuje jinak, nedává jí klid. Je takový tlak. Obrovský tlak. A ta žena je myslím odcizená, velice často odcizená.*“ Respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) k této situaci dodává: „*Yo no sé, cómo son las mujeres de menos de treinta años... pero las chicas de la generación de mi mujer tienen bastante complejo de... creo que están bastante acomplejadas por el típico, por el... por la la la... Los hombres checos son muy machistas...*“ [„*Nevím, jaké jsou ženy pod třicet let... ale ženy stejné generace jako moje manželka jsou docela dost zakomplexované. Myslím si, že mají velký komplex kvůli tomu typickému... no... no... no... Čeští muži jsou velcí machisti.*“] Jako konkrétní příklady, kdy si všimli tohoto projevu uváděli respondenti zvládnání téměř všech domácích prací ženou a z toho plynoucí neschopnost muže - tuto situaci ilustroval respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) „*...mi suegro es un ser totalmente indefenso en su casa - apenas sabe prepararse un té. Y bueno, que haga algo en casa es totalmente impensable.*“ [„*...můj tchán je doma totiž naprosto bezbranný tvor - neumí si připravit ani čaj. A to, že by něco udělal doma, to je absolutně nemyslitelné.*“] Dále pak uvedli odlišné chápání společně tráveného času - respondent A hovořil o nepochopitelné situaci, kdy muži nechávají své ženy doma a večer chodí do baru a hospody se bavit nebo dívat se na sportovní zápas bez nich. V neposledním případě respondent F hovořil o tom, že jako další příklad shledává vtipy o blondýnkách.

⁵² DUBSKÝ, JOSEF A KOL. *Velký španělsko-český slovník*. ČAV, Academia: Praha, 1978.

⁵³ URL: <<http://www.diccionarios.com>> (16.10.2004), definice ze stejného zdroje o několik let později zní: „*Přístup a způsob myšlení někoho, kdo se domnívá, že muž je od přírody ženě nadřazený.*“ URL: <<http://www.diccionarios.com/consultas.php>> (15.2.2007)

Z hlediska adaptačního procesu může působit rušivě skutečnost, že respondentům připadá česká společnost velmi machistická. Stejný názor projevili při dotázání také francouzští lektoři⁵⁴ a holandští manažeři.⁵⁵ Tyto skupiny sdílejí myšlenku, že Čech nechává břemeno domácích prací na své ženě, a v některých případech i zmínili, že Češka ani neočekává, aby jí muž pomáhal. Jeden dotázaný holandský manažer hovořil o české ženě jako o „trpícím předmětu“.⁵⁶

4.2.2.4.4 Česká partnerka a český partner

Indikátor, který také vypovídá o tom, zda se respondent v českém prostředí dobře adaptoval či nikoliv, je jeho názor na případný vztah s Čechem nebo Češkou. Šest respondentů, kteří měli v době výzkumu českou partnerku (či manželku), jsem se tázala na soužití s českou ženou. V souvislosti s tímto tématem mi mnozí respondenti svěřili, že si vztah s Češkou umí představit, neboť už jím prošli.

Respondenti C, F, I, K, L, N měli v době výzkumu českou partnerku. Také respondenti B, H a O v minulosti takový vztah již zažili, tudíž si umí představit mít českou partnerku. Českou partnerku však nikdy neměli, ale dokáží si ji mít po boku respondenti A, G, J a P. Pouze respondentka D si neumí představit mít českého partnera.

Tabulka 15: Představa Čecha/Češky jako partnera/partnerky

	Má českou partnerku	Měl/a českou partnerku	Umí si představit mít českou partnerku	Neumí si představit mít českou partnerku/partnera	Bez odpovědi ⁵⁷
Respondenti skupiny I.	3	2	1	-	1
Respondenti skupiny II.	3	1	4	1	-
Celkem všichni respondenti	6	3	5	1	1

Čím více času respondenti tráví v České republice, tím větší je pravděpodobnost, že budou mít českou partnerku. V případě, že respondenti již vztahem s Češkou prošli, hovořili o tom, že rodina ženy je ve všech případech přijala dobře a nezpochybnili, že

⁵⁴ GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnosti menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 87.

⁵⁵ PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holandani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 56-59.

⁵⁶ Tamtéž, s. 57.

⁵⁷ Respondentovi E jsem kvůli nenarušení plynulosti výzkumu otázku nepoložila - byla jsem upozorněna předem jiným respondentem, že tato témata na interview s respondentem E nejsou vhodná.

tento fakt jim bezesporu adaptaci usnadňuje. Pouze jedna respondentka (jediná žena ve výzkumu) si nedokázala představit mít jako partnera Čecha, což je možná dáno také představou, kterou mají španělští manažeři o českých mužích.⁵⁸

4.2.2.5 Adaptace na nové pracovní podmínky

Velkou část života jednotlivce tvoří sociální styk; k němu dochází v rámci rodinného, přátelského, pracovního života či v jiných situacích. V rámci sociální komunikace však vznikají různé odlišnosti a neshody, v nichž hraje klíčovou roli kulturní kontext, z něhož jedinec pochází. Sociolog Petr Mareš uvádí, že: „*Práce se jeví být základní lidskou potřebou a hodnotou, stejně jako základem sebevědomí jedince.*“⁵⁹ V případě španělských manažerů, kteří do České republiky přijeli především kvůli zaměstnání, může být nepochopení či neznalost kulturního kontextu druhé stranu natolik zásadní, že se může projevit jako faktor neumožňující adaptaci.

4.2.2.5.1 Češi jako zaměstnanci

Respondenti jsou totiž často velmi spjatí s vývojem společnosti, v níž pracují. Ve vlastní firmě, kterou v České republice založili, pracují čtyři respondenti. Ostatních dvanáct respondentů je zaměstnáno v „cizí“ společnosti (jedenáct ve společnosti španělského původu a jeden v nadnárodní společnosti nešpanělského původu), z nichž šest pracuje na vedoucí pozici (ředitel pražské/české pobočky španělské společnosti).

Pohled respondentů na českého zaměstnance při srovnání se španělskými byl poměrně negativní, proto bych zde ráda nastínila teorie ekonomů zabývajících se interkulturní komunikací, které by mohly objasnit příčiny tohoto pohledu.

Antropolog Gert Hofstede nastiňuje ve své knize různé kulturní dimenze jednotlivých kultur, a to na ukazatelích vzdálenosti mocenských pozic, míry vyhnout se riziku a nejistotě, míry individualismu a kolektivismu, převaha maskulinních či femininních hodnot a krátkodobá či dlouhodobá orientace jednotlivých kultur.⁶⁰ Česká kultura se španělskou v různých aspektech splývají, anebo rozdíly nejsou tak markantní, ovšem jako zásadní se zdají být ukazatelé míry individualismu a kolektivismu a ukazatelé míry vyhnout se riziku a nejistotě. Zdá se, že česká snaha vyhnout se riziku a nejistotě se ukazuje právě ve snaze vše mít dopředu naplánované a vymezené, ať už smlouvami, normami či zákonem. Zároveň v případě míry individualismu a kolektivismu se španělská kultura neorientuje tolik k individualismu jako ta česká. Hofstede popisuje individualisticky orientovanou kulturu jako: „*V individualistických společnostech je vztah mezi*

⁵⁸ Viz kapitola 4.1.7 kontrast českého muže a české ženy.

⁵⁹ MAREŠ, PETR. *Češi: zaměstnání a práce : Jak jsou Češi spokojeni ve své práci.* In: RABUŠIC, LADISLAV. *České hodnoty 1991-1999.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, str. 91.

⁶⁰ HOFSTEDE, GERT. *Kultury a organizace. Software lidské mysli : spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999.

zaměstnavatelem a zaměstnancem chápán v první řadě jako obchodní transakce, tedy vypočítavý vztah mezi prodávajícím a kupujícím na „trhu práce“.⁶¹

Většina respondentů (s výjimkou respondentů B, E, I a O) se shodovala v názoru na českého zaměstnance, který jim připadá především neflexibilní, neochoten riskovat a schopen se držet pravidel a vyhlášek za každou cenu. Tuto skutečnost, kterou všichni respondenti popsali podobně, byť trochu jinak, zmínili manažeři nehledě na dobu, kterou v České republice tráví. Respondent G (muž, 29 let, v ČR od roku 2002) se uchýlil k přirovnání, které často používali i další manažeři: „...en algunos trabajadores se encuentra todavía una mentalidad muy funcional. Es decir de funcionario pero en el mal sentido de la palabra - es decir de limitarse a hacer lo... Fichar a las nueve de la mañana, fichar a las cinco de la tarde y limitarse a hacer lo justo y mínimo sin tener actividades algunas veces productivas o involucrarse en la empresa, ni moverse, ni tener grandes ambiciones por... Hay mucha actitud de... que no son.... Que no son muchas veces productivos. Que les cuesta alguna vez tener iniciativa propia, ser autosuficientes, ¿sabes? Sencillamente, pues eso. A veces tampoco se involucran 100% con la empresa... y sobre todo si es extranjera.“ [„...v podstatě někteří zaměstnanci jsou stále až moc jako úředníci. Ovšem v tom špatném slova smyslu - prostě dělají jen to, co mají... Ráno v devět označí lístek v píchače a v pět odpoledne také, dělají jen to, co mají, nic navíc, ačkoliv častokrát to, co dělají není potřeba, vůbec se nesnaží zapojit do dění ve firmě, nesnaží se o pohyb, o posun, nemají žádné ambice... Častokrát nejsou tak aktivní, nevyhledávají práci, chybí jim iniciativa, nejsou soběstační... Prostě to tak je. Častokrát se nedokáží 100% ztotožnit s firmou... a tím spíš ne, pokud se jedná o zahraniční firmu.“] Dále jim připadá, že si český zaměstnanec často na něco stěžuje (respondent A), je nedostatečně iniciativní (respondent B), na neschopnost improvizace (respondenti E a P), na problém neztotožnění s firmou (respondenti G, I, J a K) a na neochotu řešit problémy (respondent J). Respondenti B a N se také domnívají, že český zaměstnanec nechce nést zodpovědnost za rozhodnutí. V neposlední řadě respondenti (B, D, F a M) poukázali na to, že český zaměstnanec striktně dodržuje pravidla, vyhlášky a zákony, aniž by je pro danou situaci zvážili; a na to, že striktně dodržuje pracovní dobu poukázali respondenti B, D, F.

Tabulka 16a: Přehled vlastností českého zaměstnance (část I.)

	Neflexibilita	Neochota řešit problém	Časté stěžování	Neochota nést odpovědnost)	Neztotožnění se s firmou
Četnost odpovědí skupiny I.	2	1	-	1	1
Četnost odpovědí skupiny II.	4	1	1	1	3
Celkem všichni respondenti	7	2	1	2	4

⁶¹ Tamtéž, s. 51.

Tabulka 16b: Přehled vlastností českého zaměstnance (část II.)

	Neiniciativa	Striktní dodržování pracovní doby	Striktní dodržování norem, pravidel, zákonů	Chybí schopnost improvizace	Bez odpovědi ⁶²
Četnost odpovědí skupiny I.	1	2	2	2	2
Četnost odpovědí skupiny II.	-	1	2	1	-
Celkem všichni respondenti	1	3	4	3	2

Respondent E (muž, 37 let, v ČR od roku 1991) k otázce improvizace, kterou nehodnotí ani jako zápornou ani jako kladnou, říká: „*Ve Španělsku je více improvizace. Trošku více působit na lidi jinak - možná trošku divadla. Já mám anglického kamaráda, který říká, že ta improvizace je další styl řízení - může se to osvědčit a může to fungovat. Ale ten Čech samozřejmě nerad improvizuje.*“ Také respondent I (muž, cca 50-55 let, v ČR od 1991) se k tomuto tématu nevyjádřil tak ostře a na téma flexibility českých zaměstnanců podotkl: „*El tema de flexibilidad al menos yo no... la gente que estaba en funciones más o menos de confianza yo la he visto flexible, porque además los empresarios españoles tienden a ser bastante insoportables en cuanto al tema de que hay que hechar muchas horas y entonces eso es una cosa que chocaba abiertamente con los hábitos de la gente que entran de aquí que son de fichar. O sea: „Yo entro a esta hora y salgo a esta hora y se acabó.““ [„To téma flexibility já ne... lidé, se kterými jsem spolupracoval a byli na víceméně klíčových postech, se mi zdáli flexibilní. A navíc španělští manažeři jsou docela nesnesitelní s tím, že by zaměstnanec měl trávit v práci hodně hodin, což je samozřejmě naprostý protiklad k místním zvykům, kdy lidé jsou zvyklí pracovat přesně od do.“]*

Psychologové a ekonomové, Nový a Scholl-Machlová, zabývající se studiem interkulturní komunikace a podnikového řízení, nastiňují teorii různých cest k úspěchu zvládnutí těchto kulturních rozdílů.⁶³ Ovšem dle výpovědí španělských manažerů čeští zaměstnanci spíše spadají do kategorie, která není řešením, nýbrž odmítnutím problému. Nejde o spolupráci v pravém slova smyslu, ačkoliv tuto variantu Češi zřejmě jako spolupráci chápou - vyhýbají se přímému kontaktu a konfliktu, udržují určitou vzdálenost a

⁶² Respondent B na otázku českého zaměstnance neodpověděl, sice mu byla položena, ale zřejmě na ni v rámci popisu jiného tématu zapomněl. Respondenta O jsem se na srovnání českého a španělského zaměstnance netázala, neboť od ukončení vzdělání pracoval pouze s českými zaměstnanci.

⁶³ Kulturní odlišnosti lze řešit různými přístupy k situaci: dominancí - přizpůsobením, součinností - kompromisem, součinností - integrací a kombinací, inovací a synergií anebo odmítnutím. NOVÝ, IVAN. SCHROLL-MACHL, SYLVIA. [A KOL.] *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999, s. 40-46.

nereagují na různé podněty a připomínky.

Pokud bychom odhlédli od teorií, pak někteří manažeři jako možné vysvětlení tohoto problému vnímali nízkou nezaměstnanost v České republice. Ve Španělsku totiž po pádu frankistického režimu (70. léta 20. století) došlo k prudkému nárůstu nezaměstnanosti, se kterou se Španělsko dodnes vypořádává. Otázka nezaměstnanosti je ve španělské společnosti vždy žhavé téma. Téměř každý čtvrtý Španěl (nebo někdo z jeho nejbližších) se octl v situaci, kdy hledal měsíce až roky zaměstnání. Srovnání nezaměstnanosti v České republice a ve Španělsku v různých letech uvádí tabulky 17 a 18.

Tabulka 17: Přehled nezaměstnanosti (v procentech) ve Španělsku ve vybraných časových intervalech⁶⁴

Rok	1970	1981	1991	1998	2000	2004	2006
Nezaměstnanost	3,0%	16,2%	18,9%	20,1%	14,6%	10,5%	8,2%

Tabulka 18: Přehled nezaměstnanosti (v procentech) v České republice ve vybraných časových intervalech⁶⁵

Rok	1993	1995	1997	1999	2000	2002	2004	2006
Nezaměstnanost	4,3%	4,0%	4,8%	8,7%	8,5%	7,3%	8,3%	7,1%

Respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) tento fakt komentuje: „*La inexistencia de paro, la inexistencia virtual de paro hace que la gente tenga poca lealtad y poca disciplina y poca moral de trabajo.*“ [„*Neexistence nezaměstnanosti, neboli ta virtuální neexistence nezaměstnanosti způsobuje to, že lidé nejsou vůči zaměstnavateli loajální, disciplinovaní a nemají dostatečnou pracovní morálku.*“] Respondent J (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) zmiňuje, že: „*Por otro lado la impresión que yo tengo, tampoco les preocupa mucho el trabajo. O sea en el sentido de que no están preocupados de si voy a continuar trabajando o me puedan despedir o no me puedan despedir...*“ [„*Z druhé strany se mi zdá, že se moc nestarají o práci - a to v tom smyslu, že se nestarají o to, jestli budou pracovat i nadále nebo jestli mohou být vyhozeni nebo nemohou... zdá se mi, že tím se nijak zvlášt' nezabývají. To mě překvapuje.*“]

Někteří respondenti při srovnání českého a španělského zaměstnance také hovořili o kladech Čechů. Například respondent A, který se v České republice staral o efektivitu práce dělníků v továrně, uvedl, že čeští zaměstnanci jsou pracovitější než španělští. Respondent B (muž, 34 let, v ČR od roku 1997) také hovořil o této pracovitosti, ovšem ve spojení s rutinní prací. „*Pero para darles un trabajo en el que necesitas por ejemplo gente que no piense mucho, pues los trabajadores checos son muy efectivos. Porque hacen su*

⁶⁴ Dle údajů španělského Národního statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística), URL: <<http://www.ine.es>> (21.12.2006).

⁶⁵ Dle údajů Českého statistického úřadu. URL: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_cr> (15.2.2007).

trabajo conforme... Le dices las normas y los horarios y eso es todo.“ [„Ale pokud jim dáš práci, která nevyžaduje, aby se u ní moc myslelo, tak v té jsou Češi velmi výkonní. Dělají tu práci tak, jak mají... řekneš jim pravidla, termíny a to stačí.“] Jako další klad shledal respondent H to, že čeští zaměstnanci jsou velmi zodpovědní.

V určitém ohledu by se dalo říci, že si španělští manažeři vytvořili určitý stereotyp českého zaměstnance, který je neflexibilní, nesamostatný, neschopný nést zodpovědnost a lpí na zachování pravidel a struktur. Podobný stereotyp si vytvořili i holandsští manažeři, kteří českého zaměstnance popisovali jako člověka, který má strach nést za něco zodpovědnost či se samostatně rozhodovat a je příliš pasivní.^{66,67}

4.2.2.5.2 Vnímání času z perspektivy španělského manažera

Psychologové zabývající se interkulturní komunikací radí, že k odstranění neporozumění atd. je nezbytné pozměnit a rozšířit svůj vlastní kulturní rámec ve směru kultury a kulturních standardů svého partnera. Dle psychologů Nového a Scroll-Machové musí být kulturní rámec kompatibilní.⁶⁸ V tomto ohledu se Španělé snažili přizpůsobit české kultuře z hlediska vnímání času a časových dispozic.

Pojetí času (a s ním spojená dochvilnost) i rytmus dne se ve Španělsku poněkud liší od českého. Španělská pracovní doba má sice stejnou hodinovou dotaci, ale v rámci dne je rozdělená jinak, neboť v sobě zahrnuje dvouhodinovou pauzu na oběd. Respondent B (muž, 34 let, v ČR od roku 1997): *„En España se trabaja de nueve de la mañana a dos de la tarde - por ejemplo, dos horas para comer y luego después de cuatro de la tarde a siete de la tarde.“* [„Ve Španělsku se pracuje například od devíti do dvou, pak jsou dvě hodiny na oběd, a potom se pracuje od čtyř do sedmi.“]⁶⁹ Respondenti si ve většině případů nepřetržitou osmihodinovou pracovní dobu v České republice pochvalovali a bez potíží ji přijali. Respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) popisuje: *„Los españoles más o menos de lunes a viernes nos planteamos trabajar, no pensamos en que tenemos vida privada. De lunes a viernes trabajamos y disfrutamos a tope el sábado y el domingo. Y aquí la gente como hace el horario que sí que es más racional, pues más o menos - aquí como muy tarde a las cuatro se va todo el mundo.“* [„Ve Španělsku prostě víme, že od pondělí do pátku pracujeme, nemyslíme na to, že máme také nějaký soukromý život. Od pondělí do pátku pracujeme a v sobotu a v neděli si pořádně užíváme. Ale jelikož lidé tady

⁶⁶ PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holand'ani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 22.

⁶⁷ Shodou okolností podobně hodnotil Čechy i Holand'an, bývalý generální ředitel Českého Telecomu (nyní v rukou Španělů), v rozhovoru pro portál idnes. Češi se dle něj snaží zbavit zodpovědnosti, velmi často říkají: „To není moje vina, za to nenesu zodpovědnost.“, vyhýbají se riziku, ovšem jsou velmi pracovití, především, pokud je jim předložen konkrétní úkol. URL: <<http://zamestnani.idnes.cz/zamestnani.asp?r=zamestnani&c=2004M223Z01B>> (23.9.2004).

⁶⁸ NOVÝ, IVAN. SCHROLL-MACHL, SYLVIA. [A KOL.] *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999, s. 20.

⁶⁹ Podobnou zkušenost s odlišnou, nepřetržitou osmihodinovou, pracovní dobou v České republice (respektive Československu) měli i vietnamští zaměstnanci. Více viz: HEROLDOVÁ, IVA. MATĚJOVÁ, VLASTA. *Vietnamští pracující v českých zemích : východiska, koncepce, metoda a cíl*. In: Český lid, 74, 1987, 4, s. 199.

mají mnohem rozumnější rytmus dne, tak tedy - vždyť tady skoro každý nejpozději končí ve čtyři.“]

Co se týče problematiky dochvilnosti, je třeba zmínit, že v České republice existuje poměrně rozšířený stereotyp o španělské nedochvilnosti.⁷⁰ Španělé jsou nejen pro Čechy ztotožněním tzv. „mañana, mañana“ (tj. „zítra zítra“ aneb „ted’ to necháme, však ono to nějak dopadne“).⁷¹ Nový a Scroll-Machlová poukazují na „uspěchanost“ české kultury a společnosti v osobním i profesním životě, která může v kontaktu s jinou „klidnější“ kulturou způsobit určitá nedorozumění.⁷² Zároveň dodávají, že právě indikátorem tolerance k pomyslnému zpoždění může být považována doba jeho trvání. O tomto faktu hovořil i respondent P (muž, 38 let, v ČR od roku 1993): *„Aquí la gente ese tema lo lleva mucho a raja tabla. Cuando para nosotros no es tan importante. Para mí es mucho más importante la reunión, el tema ya, que que tú llegas más tarde. Eso si llamas: „Oye, que llego más tarde.“ Pues llegas más tarde... Pero si llegas puntual pero no sabes sacarle partido entonces para qué quiero que seas puntual si luego... pero de los checos yo me llevaría la puntualidad.“* [„Pro lidi to tady představuje velmi důležitou věc. Kdežto pro nás to není tak zásadní. Pro mě je mnohem důležitější schůzka a obsah té schůzky než to, jestli přijdeš později. Když zavoláš: „Podívej se, přijedu později...“ No tak přijedeš později... Ale když přijdeš přesně a ta schůzka je na nic, tak nevím, k čemu ta dochvilnost... ale od Čechů bych si vzal dochvilnost.“] Ve skutečnosti totiž mnoho manažerů o české dochvilnosti hovořilo velmi pozitivně jako o něčem, co si oblíbili a co ve zdejších podmínkách dodržují. Líbí se jim, že je obecně dodržována a rádi by (si) tuto schopnost přivezli do Španělska.⁷³

4.2.2.6 Přátelský kruh jako prostředek adaptace

Antropologové zdůrazňují vytváření přátelského kruhu, neboť je to důležitý indikátor pro poznání jejího stupně. Co rozumí respondenti pod pojmem „přítel“ jsem nezkoumala, domnívám se, že se jedná o subjektivní pocit. Žádnou definici přátelství jsem ani respondentům nenaznačovala, neboť i španělský jazyk rozlišuje mezi pojmenováním pro „přítele“ (amigo) a jemu podobnému „známého“ (conocido). Přátelský okruh představuje pro adaptaci určitý potenciál, jakého stupně je možno v procesu adaptace dosáhnout.

⁷⁰ Popis Španěla jakožto nedochvilného podává i článek „Němec je přesný, Ital chodí pozdě“ otištěný v deníku Mladá fronta DNES. Tento text se snaží přiblížit kulturní standardy příslušníků různých zemí a poukazuje mimo jiné na to, že Španělé nebývají dochvilní (ale že na jednání s nimi je dobré se dostavit včas), na pracovní schůzky chodí oblečení elegantně a varuje před citlivými tématy jako vnitřní problémy země. ŠVIDRNOCHOVÁ, KAROLINA. *Němec je přesný, Ital chodí pozdě*. In: Mladá fronta DNES, sešit E, s. 1, 24.11.2005.

⁷¹ Tento stereotyp je zřejmě celosvětově rozšířený, například F. Lufhans radí americkým manažerům, aby si při styku se Španělem uvědomili, že přesnost se bere vážně pouze pokud se jedná o býčí zápasy. LUFHTANS, F. *Organizational Behavior*. McGraw-Hill, 1992.

⁷² NOVÝ, IVAN. ŠCHROLL-MACHL, SYLVIA. [A KOL.] *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999, s. 65-67.

⁷³ Více viz kap. 4.1.

Do přátelského okruhu respondentů A⁷⁴, E, I a P patří především Češi. Mezi přáteli respondenti B, C jsou procentuálně poměrně stejně zastoupeni Španělé i Češi. Respondenti D, F, J, K, M, N, O mezi svými přáteli téměř nemají Čechy. Respondenti G, H, L přáteli v České republice s různými národnostmi.

Tabulka 19: Okruh přátel respondentů

	Pouze anebo z velké části Češi	Pouze anebo z velké části Španělé	Češi i Španělé - zhruba vyrovnaně	Češi, Španělé i cizinci
Počet respondentů (skupina I.)	3	-	2	-
Počet respondentů (skupina II.)	1	7	-	3
Počet všech respondentů	4	7	2	3

Respondent K (muž, 27 let, v ČR od roku 2004) uvádí, že jako překážkou v navazování přátelského vztahu se jeví jazyk. *„Bueno, el problema es el idioma... Yo no lo sé, entonces... no mucha gente tampoco habla alemán. Entonces siempre es un problema del idioma.“* [„Ano, ale problémem zůstává jazyk... Já ho neumím, takže... a málo lidí tady hovoří německy. Vždycky je to jazykový problém.“] Ke stejnému názoru se kloní i respondenti J a M. Oproti tomu respondent P (muž, 38 let, v ČR od roku 1993) k situaci přistoupil zřejmě jinak a v souvislosti se svojí dobrou znalostí češtiny podotkl: *„...díky čtyřem českým kamarádům jsme se naučili. Tito čeští přátelé nehovoří jiným jazykem než česky, takže to byla ta nejlepší škola.“* [„...gracias a cuatro amigos que tenemos checos hemos aprendido. Estos amigos checos no hablan ningún idioma, solo que checo, entonces era la mejor escuela.“] V případě respondenta M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) je navíc zajímavé pozorovat, že respondent byl poměrně stresován skutečností, že nemá v České republice české přátele. Zdá se, že mu nestačí jen české prostředí ve firmě, ale rád by jím byl obklopen i ve volném čase. Jelikož s rozhovoru vyplynulo, že respondent se velmi dobře adaptuje na české podmínky, je zřejmé, že nedostatek českých přátel mu adaptaci stěžuje. Během rozhovoru k tomuto tématu odběhl několikrát a vždy měl potřebu jej vysvětlit, proč tomu tak asi je: *„Yo no creo que no tenga amigos checos por culpa nuestra. Creo que es un poco por los checos. Sinceramente, porque no nos ha invitado ningún checo a su casa, tampoco. O sea yo no he ido a casa de ningún checo no porque no haya dicho: „Yo no voy.“, sino porque tampoco nos han invitado.“* [„Nemyslím si, že to, že nemám české kamarády, je jen moje vina. Myslím si, že za to trochu mohou Češi. Opravdu, žádný Čech nás nepozval k sobě domů. Takže já jsem u žádného Čecha nebyl proto, že bych řekl: „Já nepůjdu.“, ale proto, že nás nikdo nepozval.“]

⁷⁴ V případě respondenta A se jednalo spíše o nutnost, neboť respondent bydlel ve Znojmě, kde neměl příležitost se setkávat s dalšími Španěly a také osob jiné národnosti zde žije velmi málo.

Je tedy zřejmé, že v převážné většině případů respondentů žijících v České republice déle tvoří Češi samozřejmou součást přátelského okruhu. Výjimkou je respondent A, v jehož okolí se nikdo jiný než Češi nepohybuje. Okruh přátel respondentů žijících v České republice kratší dobu je tvořen spíše Španěly anebo cizinci v podobné situaci.

Zajímavé také bylo sledovat, kde se respondenti s přáteli poznávali. Jednotlivci většinou udávali více míst, proto jsou data vyjádřena v tabulce.

Tabulka 20: Nejčastější místa seznámení s přáteli (jakékoliv národnosti) v České republice

	Zaměstnání	Kamarádi manželky, partnerky	Rodiče spolužáků dětí	Na ulici	Během studijního pobytu Erasmus	Díky Španělské obchodní kanceláři	Díky Španělskému velvyslanectví
Četnost odpovědí respondentů	5	3	2	2	3	4	2

Mimo příležitostí, kdy se respondenti seznámili s kamarády svých již stávajících kamarádů, se zdá, že nejčastějším místem k seznámení je pro respondenty zaměstnání. Zde totiž dochází k četným kontaktům neplánovaně, respondenti se tedy seznamují, aniž by vztahy sami vyhledávali, což může také znamenat určitý posun v adaptaci a rozšíření přátelského kruhu. Mnoho kontaktů také poskytla Španělská obchodní kancelář, která však vzhledem k tomu, že umožňovala kontakty na další španělské manažery v podobné situaci, adaptaci na české prostředí patrně neusnadňovala. Partnerky respondentů zprostředkovali také některé přátelské kontakty a jiné vztahy respondenti uchovávají z doby, kdy v České republice byli na studijním pobytu.

4.2.2.7 Trávení volného času

Kromě práce a rodinného života lidé tráví čas se svými přáteli a zabývají volnočasovými aktivitami. Volný čas je takový, v němž se nestaráme o nezbytné a nutné věci a věci, v němž se věnujeme většinou činnosti, která nás baví. Sokol definuje volnou chvíli jako okamžik: „... kdy člověku zrovna nic nechybí, nikam a nic nemusí.“⁷⁵ Z hlediska pocitu cítit se v hostitelské zemi dobře, což by usnadnilo adaptaci, je zajímavé sledovat, zda respondenti tráví volný čas dle spokojenosti.

Respondenti se téměř shodovali v odpovědi, že se jejich volnočasové aktivity v České republice oproti Španělsku moc nezměnily. Ačkoliv mají pro tuto aktivitu jiné podmínky, přizpůsobili se a z hlediska volného času nepocítují velký rozdíl mezi Španělskem a Českou republikou.

⁷⁵ SOKOL, JAN. *Malá filosofie člověka : Slovník filosofických pojmů*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 27.

Velká část respondentů hovořila o tom, že tráví volný čas stejně jako ve Španělsku - tedy věnování se dětem, setkáním s přáteli, četbou knih, návštěvou kina, sportováním. Několik z nich zmínilo, že ve volném čase cestují, využívají pobytu k poznání České republiky a okolních zemí. Rámec volného času některých z respondentů žijících v České republice krátkodobě (skupina II.) zůstává, ale obsah se přizpůsobuje podmínkám. Respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) dodává, že se snaží využívat možností volnočasových aktivit, které Česká republika nabízí a které jsou ve Španělsku omezené: „*Lo que tratamos de hacer es hacer cosas que no hacemos en nuestro país - o sea no tratamos hacer vida española en Chequia. Tratamos de hacer vida de aquí. Pues, en España por ejemplo es más difícil esquiar y aquí es más fácil. Hemos aprendido a esquiar - mi hija de los cuatro años esquía.*“ [„Snažíme se tady dělat ty věci, které neděláme v naší zemi - prostě se v Česku snažíme nežít španělským způsobem života. Snažíme se žít zdejším životem. Ve Španělsku je například mnohem obtížnější si zajet zalyžovat. Takže jsme se naučili lyžovat - moje čtyřletá dcera už lyžuje.“] Podobný postoj zaujímá i respondent H (muž, 29 let, v ČR od roku 2003), který občas sleduje zápasy v ledním hokeji: „... *desde que estoy aquí, he visto alguna vez que sí he visto partidos y tal... Y es un deporte que es bonito de ver, es un deporte de los duros y que es bonito de ver...*“ [„...od té doby, co jsem tady, tak jsem viděl nějaké zápasy... Je to hezký sport, je to jeden z tvrdých sportů, na které je ale hezké se dívat.“]

Respondenti se tedy v otázce volného času naprosto adaptovali na podmínky v České republice. Pro dva z respondentů ze skupiny II. se nabídka nových způsobů, jak využívat volný čas, ukázala být lákavá a snaží se ji využívat. Zdá se, že ani v případě výplně volného času nehraje roli délka pobytu respondentů ani místo jejich původu ve Španělsku.

4.2.2.8 Prožívání svátečnosti a oslav

Svátečnost jsou okamžiky, které mají v lidském životě důležité místo. Kontrastují totiž s všedností a oproti každodennosti vynikají svojí výjimečností a zvláštěností. Z antropologického hlediska je nutno také podotknout, že svátky jsou pevnými body v koloběhu lidského života a posilují solidaritu mezi jedinci uvnitř skupiny.⁷⁶ V případě adaptačního procesu je zajímavé pozorovat, zda jedinec přijal zná a slaví nějaké české svátky, zda ví, jak se svátky v České republice slaví a zda do oslav svých zvykoslovných svátků přijal nějaké české tradice.⁷⁷

⁷⁶ MURPHY, ROBERT. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. 2. vyd, Praha: SLON, 2004, s. 191.

⁷⁷ Ve Španělsku mezi státní svátky patří Nový rok (1.1.), Tři králové (6.1.), Zelený čtvrtek, Velký pátek a Velikonoční pondělí (flexibilní), Sv. Josef (19.3.), svátek práce (1.5.), Santiago (15.6), Nanebevzetí panny Marie (15.8.), den španělského kulturního dědictví - výročí objevení Ameriky 1492 (12.10.), den vyhlášení ústavy (6.12.) a sv. Inmaculada (8.12.). Mezi nejvýznamnější svátky zvykoslovného cyklu však patří Vánoce (oslavuje se především 25.12.), příchod tří králů a velikolepé jsou především oslavy velikonočního týdne. BERNARDINO, LOURDES SOLÉ. MONTERO, JUSTA CARRASCO. *Realie španělsky mluvících zemí : España, Hispanoamerica: libro de cultura y civilización española y acercamiento a la realidad hispanoamericana*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1997, s. 56.

Svátky je možno rozdělit do tří skupin na svátky státní, svátky rodinné a svátky výročního zvykoslovného cyklu. Otázky zjišťující první dvě kategorie jsem z výzkumu vypustila, neboť v prvním případě byla respondentům nepříjemná (pocit zkoušení z reálií) a v druhém případě se jednalo o otázku příliš osobní. Respondenti nejčastěji hovořili o průběhu oslav svátků zvykoslovného cyklu (konkrétně o vánocích, velikonocích).

Ve velké většině případů - tedy u dvou respondentů patřících do skupiny I. (žijící v České republice dlouhodobě) a v devíti případech respondentů zařazených do skupiny II. byly jejich znalosti o českých svátcích, oslavách a tradicích mizivé. Respondenti znali jen určité symboly, ale neznali pozadí. Symbol Vánoc pro ně představoval kapr a velikonoc pomlázka. Oba zvyky jim přišly zvláštní a v případě velikonoc až absurdní.⁷⁸ Mnohdy se stalo, že se mě respondenti v rámci výzkumu tázali na průběh těchto oslav.

4.2.2.9 Komunikace s domovem

Prvek, který také hraje roli v adaptačním procesu, je četnost kontaktů respondentů s domovem. V některých případech tento fakt usnadní adaptaci, v jiných její průběh může znatelně ztížit.

Odpovědi respondentů na otázku frekvence návštěvy Španělska se velmi lišily, a to především dle povahy společnosti a pracovní pozice, kterou v ní respondent zastává. V některých případech zaměstnání respondenta vyžaduje velmi častý⁷⁹ kontakt se španělskou stranou (respondent A, N, P a O), v jiných méně častý⁸⁰ (respondent C, D, F, G, a I) a u několika případů zřejmě tento kontakt je poměrně výjimečný⁸¹ (respondent E, J, K, L a M). Respondenti se v těchto případech shodli, že délka pobytu je vždy úměrná počtu dnů, během nichž musí vyřizovat pracovní záležitosti, a pokud je to možné, prodlouží si pobyt o víkend a zůstanou o dva-tři dny déle, během nichž využijí příležitosti a navštíví rodinu a přátele.

Tabulka 21: Frekvence návštěv respondentů ve Španělsku z pracovních důvodů

	Z pracovních důvodů jezdí do Španělska velmi často (min. 1x do měsíce)	Z pracovních důvodů jezdí do Španělska méně často (průměrně 1-2x za 3 měsíce)	Z pracovních důvodů jezdí do Španělska výjimečně (průměrně 1- 3x ročně)	Bez odpovědi ⁸²
Počet respondentů	4	5	5	1

⁷⁸ Podobné reakce na české zvyky během velikonoc měli i francouzští učitelé, z nichž se někomu česká tradice vyšlehání dívky pomlázkou zdála bestiální, někomu naopak zábavná. GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnostní menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003, s. 76.

⁷⁹ V tomto případě „velmi častý“ označuje cesty do Španělska v průměru minimálně jednou do měsíce a více.

⁸⁰ V tomto případě „méně častý“ značí frekvenci cest do Španělska v průměru minimálně jednou za čtvrt roku, ale ne více než jednou za měsíc.

⁸¹ V tomto případě „poměrně výjimečný“ představuje cesty do Španělska v průměru minimálně jednou za rok, ale ne více než třikrát ročně.

⁸² Respondentovi B jsem tuto otázku zapoměla položit.

Mezi další motivy návštěv do Španělska patří především dovolená, rodinné důvody a oslavy a jiné osobní důvody. Poměrně častým jevem se ukázalo, že respondenti, kteří mají děti (respondenti B, C, M), jezdí do Španělska spolu s rodinou na dovolenou (resp. na prázdniny). Ze stejného důvodu jezdí do Španělska během letního období i někteří bezdětní respondenti: D, G, I, L. Vánoční svátky a volné pracovní dny jsou dalším z důvodů, proč španělští manažeři odjíždí z České republiky do Španělska. Vánoce tráví v České republice pouze respondent F a občas i respondent E. V průběhu velikonočních svátků navštěvují Španělsko čtyři respondenti (respondent C, I, J a P). Během interview zazněly i jiné osobní důvody - respondent O zmínil, že do Španělska odlétá kvůli významným zápasům svého oblíbeného fotbalového týmu (FC Barcelona); respondent P do Španělska, konkrétně do své oblasti Valencie, odlétá také na jaře, kdy se v tamní oblasti konají oslavy Fallas⁸³. Dalším bodem, kvůli kterému manažeři jezdí do Španělska, jsou rodinné události - narození dítěte v rodině (většinou synovec/neteř), svatba (přátel nebo rodinných příslušníků), křtiny či úmrtí člena rodiny. Otázky zjišťující osobní důvody cest do Španělska jsem nepokládala. Tento fakt ani nebylo možné sledovat a vyvozovat z něj závěry, neboť je velmi individuální a závisí na mnoha proměnných, proto jej nelze kvantifikovat a vložit do tabulky. Je však možno obecně říci, že pokud se respondentovi vyskytla taková rodinná událost, tak byla důvodem k odjezdu do Španělska.

Tabulka 22: Frekvence návštěv respondentů do Španělska z jiných než pracovních důvodů

	Na Vánoce			Na Velikonoce odjíždí	Kvůli osobním zájmům odjíždí	Na dovolenou (prázdniny) odjíždí
	Odjíždí vždy	Odjíždí občas	Neodjíždí vůbec			
Počet respondentů	13	2 ⁸⁴	1	4	2	7

Respondenti dále uvedli, že je občas navštěvují přátelé (v tomto ohledu se ukázali jako „nejaktivnější“ přátelé respondenta P) a rodina. S výjimkou respondentů A, I, J, N a P všichni ostatní respondenti uvedli, že rodiče či sourozenci se za nimi do České republiky přijeli podívat minimálně jednou a že nadále jezdí oni za nimi do Španělska.⁸⁵ Pokud uvedli důvod toho, že se návštěva neopakovala, většinou hovořili o tom, že rodiče jsou staršího věku a delší cestování je pro ně náročné.

⁸³ „Falla“ by bylo možné do českého jazyka přeložit jako svatojánský oheň. Fallas se slaví ve Valencii během 12. a 19. března se na počest sv. Josefa (José). Falla je jakási obrovská stavba ze dřeva, tvrdého papíru a sádry. Toto dílo zobrazuje satirickým způsobem současné problémy či skutečnosti. BERNARDINO, LOURDES SOLÉ. MONTERO, JUSTA CARRASCO. *Realie španělsky mluvících zemí : España, Hispanoamerica: libro de cultura y civilización española y acercamiento a la realidad hispanoamericana*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1997, s. 56.

⁸⁴ Jak již bylo zmíněno, respondent E občas tráví vánoční svátky v České republice a občas ve Španělsku. Respondent B vánoce také občas tráví ve Španělsku, ale občas v Polsku, neboť to je místem původu jeho manželky.

⁸⁵ Respondent A zmínil, že jeho rodiče jsou na tak dalekou cestu příliš staří. Respondenti I, N a P o svých rodičích nehovořili a respondent J zmínil, že rodiče se do České republiky již chystají.

Důvody, díky nimž manažeři odjíždí do své země, se tak různí. Jako nejčastější podnět k odjezdu jsou obchodní schůzky a jiné pracovní záležitosti. Z důvodu častých obchodních schůzek odjíždí do Španělska především respondenti, kteří pracují na ředitelské pozici ať španělské či nadnárodní společnosti. Drtivá většina respondentů také odjíždí do Španělska na vánoční svátky a část z nich ve své zemi tráví také dobu dovolené. Dalším důvodem pro tyto cesty jsou i rodinné záležitosti (svatba, úmrtí, křtiny...) a v poměrně menší míře i osobní zájmy. Jako příležitost k odjezdu do Španělska chápou tyto sváteční události především respondenti mladšího věku a respondenti patřící do skupiny, která vnímá svůj pobyt v České republice z krátkodobého hlediska.

4.2.2.9 Informovanost o dění v rodné zemi

Z hlediska adaptace je zajímavým ukazatelem četnost kontaktů s výchozí zemí a vůbec snahy zjišťovat dění ve výchozí zemi. Tento indikátor je v současné době velmi ovlivnil vývoj moderní technologie, kdy pro respondenty je velmi snadné získávat pravidelné informace o dění ve Španělsku. Všichni respondenti deklarovali, že sledují aktuální dění ve Španělsku. Činí tak pomocí internetových novin, mezinárodnímu vysílání Španělské televize či prostřednictvím koupě deníku El País, který je v Praze v Brně možno zakoupit. V této souvislosti většina respondentů poukázala na to, že z hlediska ekonomických a politických zpráv sleduje více dění v českém prostředí, ovšem z hlediska černé kroniky a regionálních záležitostí mají větší emocionální vztah ke zprávám týkajících se Španělska.

4.2.3 Vnímání České republiky z perspektivy domova

Proces adaptace je možné sledovat na kategorii každodennosti, která zahrnuje nejen kategorii zaměstnání, trávení volného času (spojeno s přátelským okruhem), prožívání svátečnosti, kontakt s domovem a další indikátory, ale také vnímání hostitelské země z hlediska domova jako takového.⁸⁶ Domov je pro člověka jeden z nejabstraktnějších pojmů. O tom svědčí, že i pro respondenty byla definice domova obtížná a pro každého domov představoval zcela něco jiného. Mínění většiny respondentů se shodovalo s odpovědí respondenta F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994): „*En casa es donde uno tiene familia, uno nace y se hace una familia y está en casa donde está su familia.*“ [„*Domov je přece tam, kde má člověk rodinu, narodí se, kde se utváří rodina... doma je tam, kde je rodina.*“] Odlišně domov chápal respondent A, který hovořil o tom, že doma je pro něj znamená místo, kde prožil největší část svého života.⁸⁷ V rámci výzkumu jsem tuto otázku do rozhovorů přímo nezahrnovala, avšak odpověď z kontextu mnohdy vyplynula.

⁸⁶ Tyto kategorie sledovala Iva Heroldová a Vlasta Matějová při zkoumání adaptačního procesu vietnamských zaměstnanců v Československu. Více viz HEROLDOVÁ, IVA. MATĚJOVÁ, VLASTA. *Vietnamští pracující v českých zemích : východiska, koncepce, metoda a cíl*. In: Český lid, 74, 1987, 4, s. 194-202.

⁸⁷ V případě respondenta A se toto místo „domov“ neshodovalo s místem narození a prožití raných dětských let.

Zda respondenti považují Českou republiku za domov je možné sledovat například na prožívání svátečnosti.⁸⁸ Z hlediska prožívání svátečnosti, je pravděpodobné, že respondenti slaví významné svátky tam, kde se cítí být doma a kde zajímavé sledovat, kde respondenti. V tomto aspektu se ukazuje, že respondenti tráví výroční svátky zvykoslovného cyklu španělským způsobem a především ve Španělsku. Pouze v některých případech respondentů, kteří mají českou manželku (respondenti C a I) anebo rodinu (respondent M), dochází k při těchto slavnostech k míchání českých a španělských zvyků, případně k „půlení“ těchto dnů na část strávenou ve Španělsku a na část strávenou v České republice. Je tedy zřejmé, že v tomto ohledu část respondentů Českou republiku chápe alespoň částečně jako svůj domov.

Z hlediska přátelského kruhu by se dalo říci, že respondenti žijící v České republice déle mohou Českou republiku díky utvořenému přátelskému okruhu považovat za svůj domov.⁸⁹ Mnoho respondentů žijících v České republice delší dobu má české kamarády a někteří z nich se dokonce španělskému okruhu vyhýbají. Tito respondenti mají větší vazby k České republice jakožto domovu než respondenti, kteří se kontaktům s Čechy vyhýbají. Oproti tomu v případě respondentů žijících v České republice jen přechodně je přátelský kruh tvořen spíše španělskými jedinci či dalšími cizinci. Ti jim pomáhají usnadnit pobyt v neznámých podmínkách, nepomáhají však k utváření pocitu domova.

Dalším indikátorem, na němž je možné sledovat, zda jedinec svoji hostitelskou zemi pojímá jako domov či nikoliv je četnost a frekvence jeho kontaktu s domovem, a to nejen v podobě návštěv Španělska, ale také vyhledávání kontaktu s rodinou a výchozí zemí. Z výzkumu vyplynulo, že manažeři do Španělska jezdí téměř pravidelně v případě výročí zvykoslovného cyklu a velmi často také kvůli pracovním záležitostem. Téměř všichni také deklarovali, že se pravidelně informují o dění ve Španělsku. U žádného z nich Česká republika tak zřejmě nepředstavuje zcela jednoznačný domov, v některých případech mohou chápat Českou republiku jak domov, ale je zřejmé, že v takových případech respondenti mají pocit domova v obou zemích.

Pro adaptaci je důležité, aby jedinci neměli pocit, že jsou v hostitelské zemi většinou společností „nevítáni“ a cítili se v ní jako doma. Xenofobní chování a nálady mohou adaptaci jedince v novém prostředí ztížit.⁹⁰ Dle sociologa Aleše Burjana sociologické výzkumy poukazují na to, že Češi nejsou cizincům moc nakloněni. Historický vývoj po druhé světové válce vedl k tomu, že oproti zemím západní Evropy nemělo tehdejší Československo s jinými etniky (kromě romského etnika) mnoho zkušeností.⁹¹ Burjanek

⁸⁸ Viz podkapitola 4.2.2.7 a 4.2.2.8.

⁸⁹ Viz podkapitola 4.2.2.6.

⁹⁰ Xenofobii definuje Tatána Šišková jako: „*Strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar.*“ ŠIŠKOVÁ, TATJANA. *Výchova k toleranci a proti rasismu : sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance; informace o národnostních menšinách; hry a cvičení pro žáky a studenty.* 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 13.

⁹¹ Dle datového souboru výzkumu European Values Study z roku 1999 je celkový průměr hodnot indexu xenofobie evropských zemí 0,95; přičemž přední příčky míry xenofobie zaujímají postkomunistické země, Česká republika obsadila 13. místo s indexem 0,9 a Španělsku patřilo místo 17. s indexem 0,7. BURJANEK, ALEŠ. *Xenofobie po česku - Jak si stojíme mezi Evropany?* In: RABUŠIC, LADISLAV. *České hodnoty 1991-1999.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 80.

poukazuje na Dušana Drbohlava, jež hovoří o tom, že Česká republika se nachází v regionu, který spíše preferoval model „etnické čistoty“ a „kulturní homogenity“.⁹²

Do výzkumu jsem ani otázku zkoumající zkušenosti respondentů, zda se setkali s xenofobním chováním, nezahrnula, neboť na ni zpočátku výzkumu respondenti reagovali podrážděně. Nicméně, jelikož v případě dvou interview byl dotaz vhodný, položila jsem jej dvěma respondentům a pro ilustraci uvádím jejich odpovědi. Respondent M (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) hovořil o tom, že se s xenofobiím přístupem nesetkal: *„Praga está totalmente acostumbrada a hablar con gente de otras nacionalidades y están totalmente acostumbrados a hablar en inglés...“* [„Lidé v Praze jsou naprosto zvyklí hovořit s cizinci a hovořit s nimi v angličtině...“] Respondent F (muž, 37 let, v ČR od roku 1994) si nejprve stěžoval na české úředníky a na dotaz, zda má pocit, že se k němu chovají jinak než k Čechům odpověděl: *„No, no no no. El trato es siempre el trato del funcionario.“* [„Ne, ne ne ne. Chovají se ke mně běžně, úřednický.“] Z výpovědí těchto respondentů bylo patrné, že se v České republice s xenofobním chováním přímo nesetkali. Vysvětlením může být například diferenciovaný a hierarchizovaný pohled českého národa na cizince, kdy Češi zřejmě španělské manažery zařazují do kategorie „kapitálových cizinců“, kteří představují pro českou společnost především přínos.⁹³ Hledisko případného xenofobního přístupu tedy adaptačnímu procesu nebrání.⁹⁴

Při výběru adaptační strategie hraje zřejmě nejvýznamnější roli to, jaké životní plány má respondent do budoucna; zda se úzce pojí s hostitelskou zemí nebo zda se zamýšlí v dohledné době vrátit do výchozí či zavítat do zcela jiné země.

Na základě odpovědí manažerů na tuto otázku jsem již na začátku výzkumu respondenty rozdělila do dvou skupin (viz podkapitola 1.2). Jednu skupinu představují respondenti, kteří v České republice žijí již několik let a v dohledné době nezamýšlí odjet (jedná se o respondenty B, C, E, F, I, O a P). Druhou skupinu tvoří ti respondenti, pro něž pobyt v České republice představuje jen určitou etapu v jejich životě, a vnímají je tak z krátkodobého hlediska (jedná se o respondenty A, D, G, H, J, K, L, M a N).

Respondenti ze skupiny I. žijí v České republice minimálně sedm let, v průměru však o dva až tři roky déle. Respondent B zmínil, že vždy ho vždy přitahovaly slovanské země, a poté, co si „vybral“ Českou republiku, tak bych v ní chtěl zůstat. Jeho manželka je Polka, a tak hovořil o tom, že se pokud si manželka bude přát jet do rodné země, tak by se z České republiky odstěhovali pouze pokud by mu v Polsku byla nabídnuta lepší práce. Respondenti C a F mají v České republice rodinu (českou manželku s dětmi) i dobrou práci, z toho důvodu odjezd neplánují. Respondenti E, I, O a P hovořili o tom, že současný stav

⁹² Tamtéž str. 73-74.

⁹³ Ivan Gabal rozlišuje vedle „kapitálových cizinců“ ještě „cizince příbuzné“ (představují jakousi směsici problémů a přínosů) a „cizince etnický odlišné“ (jsou vnímány především jako problémoví). GABAL, IVAN. [A KOL.] *Etnické menšiny ve střední Evropě : konflikt nebo integrace*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 77-78.

⁹⁴ O xenofobním jednání Čechů však hovořili například francouzští učitelé, Čiňani a Ukrajinci žijící v České republice. BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. [A KOL.] *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Sofis : Pastelka, 2005.

jim vyhovuje, cítí se v České republice dobře a nemají důvod situaci změnit. Jejich odpovědi lze charakterizovat vysvětlením respondenta E (muž, 37 let, v ČR od roku 1991): „*Bueno, zatím jsem spokojený a nemám důvod měnit nebo odejít.*“ Respondent P podotkl, že kdyby mu smlouva nekončila za sedm let, rád by v České republice zůstal déle.⁹⁵

V této souvislosti je nutno zmínit také respondenta N, který byl zařazen do skupiny II., avšak toto zařazení není zcela jisté. Respondent hovořil o tom, že se v České republice nesnaží adaptovat, ačkoliv zde již několik let, neboť vzhledem k svému zaměstnání žije střídavě (po týdnech) ve Španělsku a v České republice. Tento životní styl mu vyhovuje, hovořil o tom, že nemá důvod jej měnit. Respondent se svojí českou manželkou komunikuje španělsky.

Respondenti ze skupiny II. (kromě respondenta N) většinou během roku až čtyř let odjedou buď do Španělska nebo do jiné země. Téměř všichni respondenti (A, D, H, J, K a L) hovořili o tom, že během několika málo let odjedou do Španělska, kde buďto zůstanou anebo se případně po nějaké době rozhodnou pro další práci v zahraničí. Respondenti G a M hovořili přímo o tom, že po České republice by rádi pracovali v další cizí zemi a ještě se nevraceli do své výchozí země. Většina respondentů z České republiky odjede, neboť o jejich odjezdu rozhoduje zaměstnavatel. Všichni zhruba ví, jak dlouho v České republice zůstanou, avšak o jejich odjezdu rozhoduje zaměstnavatel, který zhodnotí, zda projekt, kvůli kterému manažera do České republiky vyslal je již dokončen. Respondent J (muž, 35 let, v ČR od roku 2003) říká: „*Llevamos un año y medio y la idea oficialmente de mi empresa es que la gente esté de tres a cuatro años como máximo... Eso quiere decir que estaríamos como dos años más. Pero no se sabe.*“ [„*Jsem tu rok a půl a naše společnost nás oficiálně vysílá na tři, maximálně čtyři roky. To znamená, že bychom tu ještě mohli dva roky zůstat, ale kdo ví.*“] Tito respondenti si zřejmě ani otázku prodloužení pobytu nekladli. Respondent K (muž, 27 let, v ČR od roku 2004) má však v České republice přítelkyni, ale na otázku, zda zůstane delší dobu, odpověděl s tím, že jsou by pro něj podmínky pobytu byly kvůli neznalosti jazyka obtížné. „*Eso no, porque... es lo que te digo del idioma. El problema es el idioma sobre todo, y que bueno... pues, nunca se sabe, no...*“ [„*Ne, to ne, protože... to je to, o čem jsem mluvil - ta jazyková bariéra. Základním problémem je především ten jazyk... sice nikdy člověk neví, ale asi ne...*“]

Respondenti, kteří v České republice mají manželku s rodinou anebo pracují v určité společnosti na „trvalé“ vedoucí pozici (ví, že jejich působení je časově neomezené a nevztahuje se jen na dobu trvání určitého projektu) většinou vidí svoji budoucnost úzce spjatou s pobytem v České republice. S tímto je nepřímá spjata i jejich znalost českého jazyka - tito respondenti ve většině případů hovoří plynule českým jazykem. Respondenti, většinou mladšího věku a bez stálého partnera (případně se španělskou manželkou) nebo zaměstnání na pozici, o níž ví, že skončí během několika let, svoji budoucnost se současnou

⁹⁵ Společnost, v níž je respondent P zaměstnán, s ním uzavřela smlouvu na 20 let. Jelikož je toto období poměrně dlouhé, byl zařazen do skupiny I.

hostitelskou zemí nespojují. Pobyt v České republice pro ně představuje určitou životní etapu, během níž nasbírají zkušenosti, které jim pomohou v získání další práce v zahraničí anebo lepšího zaměstnání ve Španělsku. Jejich postoj k České republice se odráží i na znalosti českého jazyka, který pro ně není z dlouhodobého hlediska tak podstatný, a tudíž znají buď pouze základy nebo jej neznají vůbec.

Zdá se, že ani v případě pocitu domova nehraje v adaptaci roli místo původu jednotlivých respondentů či délka jejich pobytu v České republice, ale spíše jejich životní strategie a plán.

5. KAPITOLA - ZÁVĚR: ADAPTACE ŠPANĚLSKÉHO MANAGEMENTU V ČESKÉ REPUBLICE - OSOBITÝ TYP ADAPTACE?

Na základě analýzy údajů získaných kvalitativním výzkumem španělských manažerů žijících v České republice krátkodobě i dlouhodobě, jsem zjistila, že téměř u všech respondentů došlo k jistému stupni adaptace a že v určitých otázkách by se dalo hovořit o integraci. Mezi faktory, které adaptaci usnadnily, patří především dva její předpoklady - jazyková vybavenost a ochota poznávat Českou republiku; v průběhu vlastního procesu pak i přátelské a partnerské vztahy. Znesnadňujícím indikátorem se ukázaly být nejen odlišné klimatické podmínky, jiná strava, ale také jinakost české mentality, která se promítla především v pracovních vztazích.

Jako klíčový prvek se v otázce adaptace ukázala nejen délka pobytu respondentů, ale především s ním se pojící životní perspektiva jedinců. Ti, kteří přijížděli do České republiky na dobu neurčitou, spojovali svoji budoucnost (ať z pracovního či osobního hlediska) s Českou republikou mnohem častěji, než ti, kteří věděli, že jejich pobyt v České republice je omezen určitým počtem roků či završením nějakého pracovního projektu. Respondenti, kteří v dohledné době neplánovali ukončit svůj pobyt v České republice, se snažili do českého prostředí proniknout, neuzavírat se vůči němu a dokonce se i vyhýbat španělskému prostředí v České republice; o tom svědčí například jejich přátelský okruh, který je z většiny tvořen Čechy. V tomto ohledu by se dalo hovořit o integraci těchto respondentů. Oproti tomu respondenti, kteří do České republiky přijížděli na přechodnou dobu, nebyli ve většině případů českému prostředí natolik vstřícní, nesnažili se vyhledávat české prvky a dle možností se v České republice obklopili španělským, případně mezinárodním prostředím. Jejich přátelský kruh byl tvořen především španělskými kolegy či cizinci z jiných zemí v podobné situaci. Moje domněnka, že respondenti, kteří v České republice žijí delší dobu, budou udržovat se zdejší španělskou komunitou živé vztahy, se tak na základě výzkumu ukázala být naprosto mylná. Tito lidé španělské prostředí v podstatě nevyhledávají.

Z hlediska předpokladů k adaptaci svoji roli hrála také vůle a ochota se naučit český jazyk. Tento předpoklad usnadňuje adaptaci, ale je poměrně úzce spjat s životní strategií jedince. Znalost českého jazyka jedinců žijících v České republice delší dobu je v některých případech na velmi dobré, v jiných na komunikativní, úrovni; a u respondentů by bylo možné v tomto ohledu hovořit o integraci. Znalosti respondentů přijíždějících do České republiky na dobu určitou je převážně menší, většina z nich zná pouze základy jazyka. Ačkoliv se v mnoha případech snažili naučit česky, tak zřejmě obtížnost cizího jazyka a vědomí „krátkosti“ jeho využití, způsobily, že si v českém prostředí vyvinuli komunikační strategii založenou na anglickém nebo německém jazyku či na spolupráci s tlumočníky. Svoji roli zde zřejmě hraje i prostředí, v němž se respondenti pohybují, neboť ti, kteří nejsou obklopeni španělskými kolegy a vyhýbají se španělskému prostředí,

hovoří česky lépe než ti, jejichž každodenní život je s ním spjat. Tento fakt se potvrdil i ve výzkumu francouzských učitelů zaměstnaných na Francouzském institutu, protože i respondenti žijící v České republice déle prokazovali malou ochotu a vůli učit se český jazyk a poznávat českou zemi.

Společnost zaměstnávající respondenty v případě adaptace nehrála žádnou roli, jednalo se totiž o firmy, které ještě nebyly etablované ani na českém trhu a v mnoha případech ani na trhu postkomunistických zemí. Ukázalo se však, že svoji roli sehrála Španělská obchodní komora, která zde nahrazovala funkci mateřské firmy a poskytovala respondentům rady, a to nejen z počátku jejich pobytu. Nabídku pomoci Španělské obchodní komory využilo několik respondentů, kteří přijeli do České republiky na kratší dobu. Tito respondenti sami zmínili, že pro ně představuje určité zázemí, a to nejen v poskytování informací (především ekonomických), v pomoci při hledání bytu, ale také v případě budování přátelského okruhu. U těchto respondentů došlo kvůli zpomalení adaptačního procesu, a tím pádem v některých případech i k jeho znesnadnění, k určité maladaptaci. Respondenti, kteří se příliš upjali na Španělskou obchodní komoru a osoby kolem ní, se především v otázce společenské adaptovali spíše na jakési kulisy než na skutečného Čecha.

Ačkoliv jsem předpokládala, že adaptační strategie respondentů příchozích do postkomunistické země v době, kdy se teprve hospodářství a ekonomika začala ubírat kapitalistickým směrem, bude jiná, než u respondentů příchozích do České republiky během posledních osmi let, tento fakt výzkum neprokázal. Respondenti, kteří v České republice bydlí kratší dobu, hovořili o tom, že je překvapilo, že Česká republika je „tak“ rozvinutá země. Oproti tomu respondenti bydlící na českém území delší dobu zmínili, že si všimli rozvoje a pokroku, který si pochvalovali a v některých případech na první léta svého pobytu vzpomínali i s jakousi nostalgií. Nicméně, odlišnou adaptační strategii jsem v tomto bodě neshledala.

Vůli poznávat Českou republiku respondenti sice projevili, ovšem ta ne nutně znamená snahu se adaptovat. Tento zájem se lišil dle oblastí. Českou republiku z hlediska poznání turisticky atraktivních míst, české přírody a venkova projevili vesměs všichni respondenti. Oproti tomu hlubší zájem o současné dění v České republice, její historii či o umění a kulturu projevili jen někteří respondenti - většina těch, kteří v České republice bydlí déle, a výjimečně jen některý z těch, kteří v České republice pobývá kratší dobu. V mnoha případech tak došlo k podobné situaci jako u francouzských učitelů, kdy možné předpoklady k adaptaci popřel indikátor snahy poznávat Českou republiku.

Jako překážka v adaptačním procesu se jevil indikátor odlišnosti klimatu, ovšem nikoliv v teplotních rozdílech, ale v počtu hodin přirozeného denního světla a slunečního svitu, a to především u respondentů pocházejících z přímořských oblastí Španělska. Z hlediska stravy se žádný z respondentů zcela neadaptoval, české pokrmy sice tolerují,

ale sami je nevyhledávají. Na to, že v případě styku s jinou kulturou, je nejobtížnější přijmout nové stravovací návyky a změnit své stávající, poukazují i výzkumy Holanďanů a Francouzů, kteří i po letech pobytu v České republice preferují „svoji“ kuchyni. Dalším elementem, znesnadňující adaptační proces, je odlišná mentalita, s níž se manažeři setkávají především u svých českých zaměstnanců, a skrze jejíž prisma mnohdy hodnotí poměrně kriticky i českou společnost. Tento pohled, který se ani s délkou pobytu nemění, se zdá být limitem v adaptaci.

Stupeň a úspěšnost adaptace (případně integrace) španělských manažerů u mnoha respondentů byla téměř ve všech případech přímo úměrná délce pobytu a ve většině případů se ukázal být závislý na tom, do jaké míry spojují svoji budoucnost s Českou republikou. V některých případech se ukázalo, že s touto mírou, respektive délkou pobytu jedince v České republice, nejenže manažeři byli srozuměni již před příjezdem, ale také jim při příjezdu byla nabídnuta pomoc Španělské obchodní komory, se kterou pak respondenti poměrně často spojovali svůj život v České republice. Domnívám se, že značnou roli v případě adaptace španělských manažerů hraje délka pobytu, nicméně z výzkumu usuzuji, že ještě podstatnějším se zdá být právě životní strategie a hodnoty jedince.

SEZNAM VYBRANÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Anuario estadístico de inmigración*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2004.
- ARTETA, ANTONIO UBIETO. [A KOL.] *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995.
- BARTEČEK, IVO. RESKA, JAROSLAV. *České země a Španělsko*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996.
- BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko - Andorra*. 1. vyd. Praha: PRESSFOTO, 1982.
- BENEŠ, VLASTISLAV. *Španělsko a Španělé*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000.
- BERNARDINO, LOURDES SOLÉ. MONTERO, JUSTA CARRASCO. *Realie španělsky mluvících zemí : España, Hispanoamerica: libro de cultura y civilización española y acercamiento a la realidad hispanoamericana*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1997.
- BITTNEROVÁ, DANA. MORAVCOVÁ, MIRJAM. [A KOL.] *Kdo jsem a kam patřím? : identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vyd. Praha: Sofis : Pastelka, 2005.
- BRETTELL, CAROLINE B. HOLLIFIELD, JAMES F. *Migration Theory : Talking Across Disciplines*. New York: Routledge, 2000.
- BURJANEK, ALEŠ. *Xenofobie po česku - Jak si stojíme mezi Evropany?* In: RABUŠIC, LADISLAV. *České hodnoty 1991-1999*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- Česko-španělské obchodní vztahy*. In: Building World Magazine, č. 1, květen 2005.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka České republiky 2006*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2006.
- DISMAN, MIROSLAV. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002.
- DUBSKÝ, JOSEF A KOL. *Velký španělsko-český slovník*. ČAV, Academia: Praha, 1978.
- FORBELSKÝ, JOSEF. ROYT, JAN. HORYNA, MOJMÍR. *Pražské Jezulátko*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 1992.
- GABAL, IVAN . [A KOL.] *Etnické menšiny ve střední Evropě : konflikt nebo integrace*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999.
- GONZALEZ, NANCIE. *Family Organization in Five Types of Migratory Wage Labor*. In: American Anthropologist, 63. vyd., č. 6, 1961.
- GREGEROVÁ, DOMINIKA. *Učitelé Francouzského institutu v Praze: k otázce adaptace a integrace specifické národnostní menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003.
- HAYESOVÁ, NICKY. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998.
- HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005.
- HEROLDOVÁ, IVA. MATĚJOVÁ, VLASTA. *Vietnamští pracující v českých zemích : východiska, koncepce, metoda a cíl*. In: Český lid, 74, 1987, 4, s. 194-202.

- HOFSTEDE, GERT. *Kultury a organizace. Software lidské mysli : spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999.
- HOLÝ, LADISLAV. *Malý český člověk a velký český národ*. 1. vyd. Praha: SLON, 1996.
- JEŘÁBEK, HYNEK. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993.
- KAŠPAR, OLDŘICH. *Koruna a srdce Evropy : Na cestu do Španělska*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1992.
- Many Cultures, One Business. Infokit. Information About Spain*. Praha: Cursus, 2002.
- MONGE, GUSTAVO. *Yo también estuve en Praga : Crónicas empresariales españolas*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2006.
- MOSTÝN, MILAN. KLAUSMANNOVÁ, ALEXANDRA. *Šéfové španělských firem hledají v Praze partnery*. In: Hospodářské noviny, 1.11.2005.
- MURPHY, ROBERT. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. 2. vyd, Praha: SLON, 2004.
- NIESSEN, JAN. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000.
- NOVOTNÁ, JANA. ŽÁKOVÁ, MILUŠE. *Španělsko a Andorra*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1996.
- NOVÝ, IVAN. SCHROLL-MACHL, SYLVIA. [A KOL.] *Interkulturní komunikace v řízení a podnikání*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1999.
- PLAČKOVÁ, ANDREA. *Holand'ani v České republice - k problému adaptace specifické menšiny*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2003.
- POLIŠENSKÝ, JOSEF. BARTEČEK, IVO. *Dějiny Iberského poloostrova (do přelomu 19. a 20. století)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.
- PRŮCHA, JAN. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.
- RABUŠICOVÁ, MILADA. RABUŠIC, LADISLAV. *České výchovné hodnoty: tradiční nebo moderní?* In: RABUŠIC, LADISLAV. *České hodnoty 1991-1999*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- RANGELOVA, ALBENA. JANOVEC, LADISLAV. *Řečová integrace příslušníků minorit*. In: Lidé města č. 18, Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2006.
- SALZMANN, ZDENĚK. *Jazyk, kultura a společnost : úvod do lingvistické antropologie*. 1. vyd. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997.
- SIMONIS, DAMIEN + KOL. *Španělsko. Z řady průvodců Lonely Planet*. 1. vyd. Praha: Svojk & co., 2004.
- SOKOL, JAN. *Malá filosofie člověka : Slovník filosofických pojmů*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004.
- SOUKUP, VÁCLAV. *Dějiny antropologie : Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleontologie, sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum Press, 2004.
- SOUKUP, VÁCLAV. *Přehled antropologických teorií kultury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000.

- SOUKUP, VÁCLAV. VODÁKOVÁ, ALENA. VODÁKOVÁ, OLGA. *Sociální a kulturní antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
- SOUTO OTERO, MANUEL. MCCOSHAN, ANDREW. *Study on Access to Education and Training - Tender No EAC/38/04, Lot 1*. ECOTEC, 2005.
- STRAUSS, ANSELM. CORBIN, JULIET. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Brno; Boskovice: Sdružení Podané ruce: Albert, 1999.
- ŠIŠKOVÁ, TATJANA. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.
- ŠIŠKOVÁ, TATJANA. *Výchova k toleranci a proti rasismu : sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance; informace o národnostních menšinách; hry a cvičení pro žáky a studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998.
- ŠVIDRNOCHOVÁ, KAROLINA. *Němec je přesný, Ital chodí pozdě*. In: Mladá fronta DNES, 24.11.2005.
- TODOROVOVÁ, JIŘINA. *Strava všedního dne tří socioprofesionálních skupin plzeňských dělníků*. In: Český lid, 75, 1988, č. 3, s. 151-156.
- UHEREK, ZDENĚK. *Integrace cizinců z hlediska emického a etického*. 2005.
- UHEREK, ZDENĚK. *Společenská integrace migračních skupin - základní pojmy a problémové okruhy*. 2003.
- VINCENT, MARY. *Svět Španělska a Portugalska*. 1. vyd. Praha: Knižní klub; Balios, 1998.

- www.cis.es - španělské Centrum sociologických výzkumů
- www.cizinci.cz - Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky o integraci cizinců
- www.cursus.cz - Manažerský cyklus na podporu a rozvoj interkulturních vztahů a spolupráce
- www.czechcentres.cz/madrid - České centrum v Madridu
- www.czechtourism.com - Czech Tourism
- www.czso.cz - Český statistický úřad
- www.diccionarios.com - překladový slovník
- www.embajada-esp-praga.cz - Velvyslanectví Španělského království v České republice
- www.export.cz - Stránky podpory mezinárodního obchodu
- www.ihned.cz - elektronické vydání deníku Hospodářské noviny
- www.idnes.cz - elektronické vydání deníku Mladá fronta DNES
- www.imsersomigracion.upco.es - Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva práce a sociálních věcí Španělského království
- www.ine.es - španělský Národní statistický úřad
- www.lleida.es/cat - radnice města Lleida

- www.mcx.es - Ministerstvo průmyslu, turismu a obchodu Španělského království
- www.migraceonline.cz
- www.mtas.es - Ministerstvo práce a sociálních věcí Španělského království
- www.mzv.cz - Ministerstvo zahraničí České republiky
- www.mzv.cz/madrid - Velvyslanectví České republiky ve Španělském království
- portal.justice.cz - Informační server českého soudnictví
- www.radio.cz/es - články, nahrávky a archív Radia Praha
- www.upol.cz - Univerzita Palackého v Olomouci
- www.valencia.es - autonomní oblast Valencie
- www.wikipedia.org - internetová encyklopedie

PŘÍLOHA 1 - PROFILY JEDNOTLIVÝCH RESPONDENTŮ

U každého respondenta je ve strukturované podobě uveden stručný přehled základních charakteristik a údajů.¹

Respondent A

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 36 let, je svobodný (bez přítelkyně) a bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Madrid
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Znojmo
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření elektrotechnické)
Zaměstnání v České republice:	manažer produktivity španělské společnosti zabývající se prodejem a výrobou sanitární keramiky
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce únoru 2003 a odjel v červenci 2004
Politická orientace:	táhne k pravici
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	duben 2004
Místo rozhovoru:	místo bydliště respondenta
Poznámky:	matka Němka a otec Španěl

Respondent B

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 34 let, je ženatý s Polkou a mají 1 dítě
Místo původu ze Španělska:	Madrid
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	manažer produktivity španělské společnosti zabývající se prodejem a výrobou sanitární keramiky
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1997 a pokud nenajde něco v Polsku, tak by v České republice rád zůstal
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	-
Datum rozhovoru:	srpen 2004
Místo rozhovoru:	kavárna (mnou vybraná)

¹ Jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole, u některých respondentů jsem neshledala vhodné ptát se na jejich politickou a náboženskou orientaci. Z tohoto důvodu u takových respondentů tyto údaje chybí.

Respondent C

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 40 let, ženatý s Češkou a mají 2 děti
Místo původu ze Španělska:	Madrid
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	zaměstnanec Španělské obchodní komory
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1994 a chtěl by v České republice zůstat
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	katolík
Datum rozhovoru:	srpen 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondentka D

Pohlaví, věk a rodinný stav:	žena 28-30 let, je svobodná, má španělského přítele (respondenta G) a je bezdětná
Místo původu ze Španělska:	Valencie (Valencie)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření právnické)
Zaměstnání v České republice:	vedoucí pražské pobočky Obchodní komory jedné ze španělských autonomních oblastí
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijela v říjnu 2003 a zřejmě odjede v roce 2006
Politická orientace:	táhne ke středu s lehkou orientací vpravo
Náboženská orientace:	katolík (ale nepraktikující)
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondentky

Respondent E

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 37 let, je svobodný (bez přítelkyně) a bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Madrid
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	vedoucí tiskové kanceláře
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v září 1991 a chtěl by v České republice zůstat
Politická orientace:	zřejmě tíhne trochu k pravici
Náboženská orientace:	katolík (silně praktikující)
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent F

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 37 let, je ženatý s Češkou a mají 1 dítě
Místo původu ze Španělska:	Barcelona (Katalánsko)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	středoškolské (nedokončené vysokoškolské: zaměření filologie)
Zaměstnání v České republice:	ředitel české společnosti dovážející ze Španělska spodní prádlo a distribuující ho v České republice
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1994 a chtěl by v České republice zůstat
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kavárna (respondentem vybraná)

Respondent G

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 29 let, je svobodný, má španělskou přítelkyni (respondentku D) a je bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Palma de Mallorca (Baleárské ostrovy)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření politologie a sociologie)
Zaměstnání v České republice:	vedoucí české pobočky španělské společnosti zabývající se poradenstvím v zemědělství a životním prostředí
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce 2002 a odjede v roce 2006 či 2007
Politická orientace:	táhne ke středu s lehkou orientací vlevo
Náboženská orientace:	katolík (ale nepraktikující)
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kavárna (mnou vybraná)

Respondent H

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 29 let, je svobodný (bez přítelkyně) a bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Sevilla (Andalusie)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	vedoucí pražské pobočky Obchodní komory jedné ze španělských autonomních oblastí
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v létě 2003 a zřejmě během let 2005-8 odjede
Politická orientace:	žádná - politika ho prý nezajímá
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent I

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 50-55 let, ženatý s Češkou, zřejmě bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Madrid
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření na současné dějiny)
Zaměstnání v České republice:	ředitel společnosti zabývající se poradenstvím v souvislosti s česko-španělskými vztahy
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1991 a zřejmě v České republice zůstane
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	-
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent J

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 35 let, je ženatý se Španělkou a jsou bezdětní
Místo původu ze Španělska:	Lleida (Katalánsko)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Brno
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření zemědělské inženýrství)
Zaměstnání v České republice:	manažer obchodu nadnárodní stavební společnosti
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce 2003 a zřejmě odjede v roce 2006
Politická orientace:	táhne k levici
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent K

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž 27 let, je svobodný, má českou přítelkyni a je bezdětný
Místo původu ze Španělska:	León (Kastílie-León)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	vedoucí pražské pobočky španělské společnosti zabývající se prodejem keramických dlaždic
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel roku 2004, neví, kdy se vrátí, ale odjede
Politická orientace:	táhne spíše k pravici
Náboženská orientace:	katolík (ale nepraktikující)
Datum rozhovoru:	září 2004
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent L

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 33 let, je svobodný, má českou přítelkyni a je bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Vigo (Galicie)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	manažer v nadnárodní softwarové společnosti
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce 2003
Politická orientace:	táhne spíše k pravici
Náboženská orientace:	katolík (ale nepraktikující)
Datum rozhovoru:	říjen 2004
Místo rozhovoru:	kavárna (respondentem vybraná)

Respondent M

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 35 let, je ženatý se Španělkou a mají 2 děti
Místo původu ze Španělska:	Toledo (Kastílie-La Mancha)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha (předtím 1 rok v Brně)
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření ekonomické)
Zaměstnání v České republice:	ředitel oddělení výroby nadnárodní stavební společnosti
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce 2003 a zřejmě v roce 2006 nebo 2007 odjede
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	katolík (praktikující)
Datum rozhovoru:	březen 2006
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent N

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 55 let, je ženatý s Češkou a jsou bezdětní
Místo původu ze Španělska:	Barcelona (Katalánsko)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření matematické)
Zaměstnání v České republice:	ředitel společnosti dovážející ze Španělska kosmetické výrobky a distribuující je v České republice
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	II. - přijel v roce 1996 a zřejmě v České republice zůstane (uvedl však, že již několik let zhruba v týdenních intervalech střídavě žije v Barceloně Praze)
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	březen 2006
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent O

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 30 let, je svobodný, má příležitostně české přítelkyně a je bezdětný
Místo původu ze Španělska:	Barcelona (Katalánsko)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	středoškolské
Zaměstnání v České republice:	ředitel pražské pobočky španělské společnosti zásobující trhy ovocem a zeleninou
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1994 a zřejmě v České republice zůstane
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	-
Datum rozhovoru:	březen 2006
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

Respondent P

Pohlaví, věk a rodinný stav:	muž cca 38 let, je ženatý se Španělkou a mají 2 děti
Místo původu ze Španělska:	Valencie (Valencie)
Místo bydliště / pracoviště v České republice:	Praha
Vzdělání:	vysokoškolské (zaměření právnické)
Zaměstnání v České republice:	ředitel české pobočky nadnárodní společnosti distribuující ovoce a zeleninu
Dle perspektivy budoucnosti v České republice patří do skupiny:	I. - přijel v roce 1993 a zřejmě do roka 2013 odjede
Politická orientace:	-
Náboženská orientace:	nevěřící
Datum rozhovoru:	březen 2006
Místo rozhovoru:	kancelář respondenta

PŘÍLOHA 2 - MAPA ŠPANĚLSKA¹

Španělské království²
se zvýrazněním místa původu jednotlivých respondentů

Vysvětlivky:

- Barcelona - respondenti F, N a O
- León - respondent K
- Lleida - respondent J
- Madrid - respondenti A, B, C, E a I
- Palma de Mallorca - respondent G
- Sevilla - respondent H
- Toledo - respondent M
- Valencie - respondenti D a P
- Vigo - respondent L

¹ Mapu vyhotovil na zakázku David Jendřejčík v roce 2006.

² V mapě jsou autonomní oblasti od sebe odlišeny rozdílnou barvou (barvy nemají žádnou symboliku). Jednotlivé provincie jsou vyznačeny hranicemi. Na mapě nejsou zobrazeny Kanárské ostrovy, ani enklávy Ceuta a Melilla na území Maroka, neboť téměř všichni respondenti pocházeli z Pyrenejského poloostrova a v případě respondenta G z Baleárských ostrovů.

PŘÍLOHA 3 - OKRUHY OTÁZEK KLADENÉ RESPONDENTŮM PŘI ROZHOVORU

Otázky týkající se profilu respondenta:

- věk
- rodinný stav
- dosažené vzdělání
- náboženská orientace
- politická orientace
- z jaké geografické oblasti Španělska pochází
- kdy přišel do České republiky

Okruh 1 - otázky týkající se příchodu do hostitelské země

- motivace příchodu do České republiky (proč, plány a perspektivy)
- vědomosti o České republice před příjezdem (realie, jazyk, tradice - co věděl, kdo mu je poskytl, vyhledával je sám?)

Okruh 2 - otázky týkající se domova

- oblast původu ze Španělska (co je pro danou oblast typické, schází mu něco...)
- domov ve Španělsku před odjezdem (jak a s kým bydlel...)
- kontrast s českým domovem (popis českého domova, je zde s rodinou...)
- materiální zajištění a zajištění provozu domácnosti v hostitelské zemi (zda se při tom účastní či účastnila i společnost, která jej zaměstnává)
- komunikace s domovem a rodinou ve Španělsku (jak často a forma)

Okruh 3 - otázky týkající se prvních dojmů a kulturního šoku

- co ho tady překvapilo - okamžik 1. šoků a „post“ šoků
- co se mu v hostitelské zemi zpočátku líbilo a co nelíbilo
- názory na : klima, stravu, zvyklosti a normy

Okruh 4 - otázky týkající se názoru na hostitelskou zemi

- jak se změnil pohled na Českou republiku
- poznání českých krajů (co navštívil, kde a co se mu to nejvíce líbilo...)
- znalosti o českých dějin (zda shledává nějakou paralelu se španělskými dějinami...), kultury a osobností (kdo je pro něj významným Čechem...)
- podobnosti a rozdíly mezi Španělskem a Českou republikou
- prvek, který by rád přenesl z výchozí do hostitelské země a viceversa

Okruh 5 - otázky týkající se podnikání

- popis pracovní pozice, pracovní náplně, společnosti a zaměstnanců
- srovnání českého a španělského zaměstnance
- názor na pracovní tempo
- propojení pracovního a osobního života

Okruh 6 - otázky týkající se obyvatel hostitelské země

- popis „typického“ Čecha, Češky (kontrast s „typickým“ Španělem, Španělkou)
- srovnání české a španělské mentality
- typický Čech, Češka X Španěl, Španělka
- představa české ženy/muže jako partnera (spíše jen krátkodobý vztah či představa životního partnera, proč ano/ne, kde by žili...)
- pokud česká partnerka, tak okolnosti seznámení, přijetí českou rodinou, strategie vůči rodině a viceversa

Okruh 7 - otázky týkající se společenského života a volného času

- kdo tvoří přátelský kruh (národnosti přátel, místo seznámení s přáteli...)
- jak a s kým tráví volný čas (kontrast s domovem)

Okruh 8 - otázky týkající se svátečnosti

- jak a zda zde slaví státní svátky, narozeniny, výroční cyklus (Vánoce, Velikonoce...)
- kontrast svátečnosti (hostitelská x výchozí země)

Okruh 9 - otázky týkající se informovanosti o domově

- upřednostňuje španělská či česká média (které zprávy se ho více dotýkají, které ho více zajímají...) ⇒ zajímá ho více dění ve Španělsku nebo v České republice
- sledování španělských médií (jaký druh média, jak často...)
- sledování českých médií (jaký druh média, jaké pořady, jak často...)
- je česká veřejnost dostatečně informována o dění ve Španělsku a viceversa

Okruh 10 - otázky týkající se perspektivy spojené s pobytem v hostitelské zemi

- jeho pojetí symbolů „češství“ a „španělství“
- perspektivy k České republice (proč tu ne/chce zůstat)
- strategie osobního života do budoucna